

VALERIA,

OF:

KEIZERIN EN SLAVIN.

I.

Een romeinsche veldheer voor Keizer Diocletianus.

Op een helderen lentemorgen, het was omstreeks midden Maart van het jaar 303 na Christus, toen balsemieke geuren reeds de lucht vervulden, reden twee heeren langs den beroemden Appiusweg naar de wereldstad Rome. Het uiterlijk voorkomen van beiden was wel geschikt om de opmerksaamheid der voorbijgangers te trekken. De oudste, een groote, krachtige man, wiens edel ros sierlijk opgetuigd was, droeg de wapenrusting van een romeinschen hoofdman: een bronzen harnas en rijglaarzen, die ter helft van het been reikten. Op zijn rug droeg hij een rond schild, aan zijne zijde een kort, recht zwaard, op zijn hoofd een schitterenden helm met een paardeharen pluim. Het gebruinte gezicht van den statigen krijgsman verried, dat hij in onderscheidene landen en onder verschillend klimaat aan de brandende zonnestrallen blootgesteld was geweest; wanneer hij nu en dan zijn helm even oplichtte, ten einde zich wat te verkoelen, ontdekte men de heldere kleur van zijn huid op zijn hoog voorhoofd. Zijne korte lokken vertoonden reeds menigen zilveren draad, maar de adelaarsblik van den vijfenveertigjarigen man was nochtans onverzwakt gebleven en zijne gespierde ledematen, alsmede zijne trotsche, moedige houding teekenden, dat hij nog in het bezit van zijne volle mannelijke kracht verkeerde.

De jongste ruiter was in menig opzicht het tegenbeeld van den oudsten, niet enkel door zijne slanke, sierlijke gestalte, zijne prachtige, donkere oogen en zijne lange golvende lokken, maar ook wat zijn kleeding betrof. Hij droeg een sneeuw-witte toga met een schitterenden, scharlakenrooden zoom en daarover een aan den hals met een haak vastgemaakten mantel. Inplaats van een helm droeg hij een zachten viltten hoed, veel gelijkende op het hoofddeksel, dat nu nog in zwang is bij het Italiaansche landvolk, en aan zijne voeten rijgschoenen of sandalen. Inplaats van een zwaard hing aan zijne zijde een metalen koker voor zijn rieten pen en papyrusrol. De in jeugdige, bloeiende schoonheid stralende jongeling telde oogenschijnlijk niet meer dan twintig jaren. Hij was een Griek, Isidorus genaamd en secretaris van zijn begeleider Flaccus Sertorius, een hoofdman van het twaalfde legioen, en met zijn heer op de terugreis van Albano, werwaarts hij door zijne regeering gezonden was voor staatszaken.

»Het nieuwe keizerlijke edict,» begon Sertorius, terwijl hij zich vriendelijk tot zijn secretaris wendde, »zal ons beiden waarschijnlijk binnenkort volop werk te doen geven.»

»Gij schijnt geheel te vergeten, hooge heer,» antwoordde Isidorus, het hoofd buigende. »dat uw onderdanige secretaris niet evenals gij in het bezit van de middelen is om de staatswetenschappen te leeren.»

»O, gij Grieken leert alles,» antwoordde de Romein met een spotachtigen lach. »Daarvoor staat gij bekend!»

»Wij trachten, onzen meesters nuttig te zijn,» antwoordde de jongeling beleefd. »Leergierigheid schijnen wij wel van onze vaderen geërfd te hebben; van de vroegste tijden af was toch de voorliefde van mijn Atheensche voorvaderen om iets nieuws te hooren en te leeren, spreekwoordelijk.»

»Juist: nieuwe zeden en gebruiken, nieuwe godsdiensten,» bevestigde de Romein. »En verdraagt uw eigen naam niet, dat gij een aanhanger zijt van den nieuwopgekomen dienst van Isis?»

»Ditmaal is uw oordeel niet volkomen juist,» antwoordde de jongeling. »Mijn vader Appollodorus was een priester te Phebus en noemde mij evenals zichzelf naar den zonnegod, in wiens dienst hij stond. Maar daar ik aan het keizerlijk hof de vereering van Isis in hoog aanzien vond, heb ik naam en kleur veranderd en mij aan de zijde der overheerschende partij geschaard. Wie in Rome is, moet Romein zijn.»

»Ja, evenals die verdorven Romeinen, welke de oude goden verlaten, onder welke het rijk groot en deugdzaam en sterk was,» antwoordde de krijgsmans met een heftige beweging der hand. »Hoe meer goden er zijn, des te slechter wordt de wereld. Maar dit nieuwe edict zal weinig onslag maken.»

»Gij bedoelt met de christenen?» vroeg de scherpzinnige Griek. »Een heillooze sekte voorwaar, die verdient te vuur en te zwaard van den aardbodem verdelgd te worden.»

»Ik weet weinig van hen,» zei Sertorius, »behalve dit dat hun getal sedert eenigen tijd zeer is toegenomen. Zelfs onder het leger en in het paleis zijn er eenigen, die de schandelijke leer van den christengod zijn toegedaan.»

»Er wordt gemompeld, dat zelfs de keizerinnen Prisca en Valeria door deze verderfelijke pestilentie zijn aangetast,» voegde de jongeling er aan toe. »Dit is tenminste zeker, dat beiden niet evenals vroeger aan de openbare offerfeesten deelnemen. Overigens vindt de booze sekte hare aanhangers grootendeels onder de slaven en het gemeene gepeupel van Rome.»

»Ik zou wel eens willen weten wat zij aan-

baden,» zeide de hoofdman. »Zij schijnen noch tempels noch altaren noch offers te hebben.»

»Zij hebben afschuwelijke gewoonten en gebruiken,» beweerde de Griek, zich in stilte verheugende, dat hij de nieuwsgierigheid van zijn meester door de mededeeling van de algemeen verspreide lasteringen tegen de christenen, zou kunnen bevredigen. »Zooals verteld wordt, bidden zij een uit lagen stand geboren mensch aan, die wegens een oproer gekruisigd werd. Een onzer schrijvers, de geleerde Lucianus, beweert, dat hunne leer door een kleinen jood met een krommen neus, Paulus genaamd, naar Rome overgebracht is, dien de goddelijke Nero bij de Ostia-poort heeft laten onthoofden. Zij hebben vele eigenaardige gebruiken. Vooral hunne begrafenisplechtigheden zijn zeer verschillend van die der Grieken en Romeinen. Inplaats van hunne lijken op den houtstapel te verbranden, begraven zij hunne dooden onder vele geheimzinnige plechtigheden in onderaardsche gewelven of kamers. Zij zijn besliste godloochenaars en weigeren niet alleen de goden te aanbidden, maar zijn evenmin te bewegen ook maar een korreltje wierook of een bloemkrans op hun altaar te leggen, of het beeld van een god in hunne woningen te hebben. Het moet een slecht, gevaarlijk volk zijn, waarvan gezegd wordt, dat het in zijne geheime onderaardsche vergaderingen gruwelijke zwelgpactijen houdt, waarbij men het vleesch eet van een kind, dat tot dat doel geslacht is. *)

»Zie,» ging de spraakzame berichtgever voort, terwijl hij op een lage, door boomen bijna geheel verborgen tuindeur in de nabijheid wees, »daar is de ingang tot een van hunne verborgen crypten, (grotten) waar zij, omringd door het gebeente hunner dooden, zich vereenigen tot hunne gruwzame feesten. Een slecht, laf, ellendig volk, dat niet waard is te leven.»

»Allemaal zijn het geen lafaards, dat kan ik

*) Al deze gruweldaden en nog ergere zijn den eersten christenen door de heidensche schrijvers ten laste gelegd geworden. De viering van het heilig Avondmaal in de nachtelijke vergaderingen gaf aanleiding tot de vreeselijke lasteringen betreffende hunne zwelgerijen.

gestuigen," antwoordde Sertorius. »In mijn eigen compagnie had ik een soldaat — hij heette Lannus — die, zooals zijne kameraden zeiden, een christen was. Hij was de dapperste en beste man in het legioen. Ik heb aan hem de redding van mijn leven te danken. Toen eens in Libië, terwijl ik mijn paard uit een rivier liet drinken, een kolossale leeuw uit een bosch op mij lossprong, wierp Lannus zich tusschen mij en het gevaarlijke roofdier. Ofschoon in de klauwen van den leeuw, deed de dappere jongen geen kreet van smart hooren. Laat hij gelooven wat hij wil, dat is mijn zaak niet. Ik heb een afkeer van het bloedig handwerk, om evenals bloedhonden eerlijke lieden te vervolgen, omdat zij hunne eigene goden aanbidden. Maar het keizerlijk edict: »De christelijke godsdienst moet overal uitgeroeid worden", is om zoo te zeggen als met de punt van een dolk geschreven."

»En met volle recht," zei de Griek. »Zij zijn gevaarlijke oproermakers, vijanden van Cesar en Rome."

»Een romeinsch krijgsmann heeft niet nodig door een hongerigen Griekeling! (een spotnaam om de vreemdelingen aan te duiden, welke zich in den dienst van aanzienlijke Romeinen zochten in te dringen en hun vertrouwen trachten te winnen) over zijne plichten jegens het vaderland onderwezen te worden," antwoordde de trotsche Romein op hoogmoedigen toon.

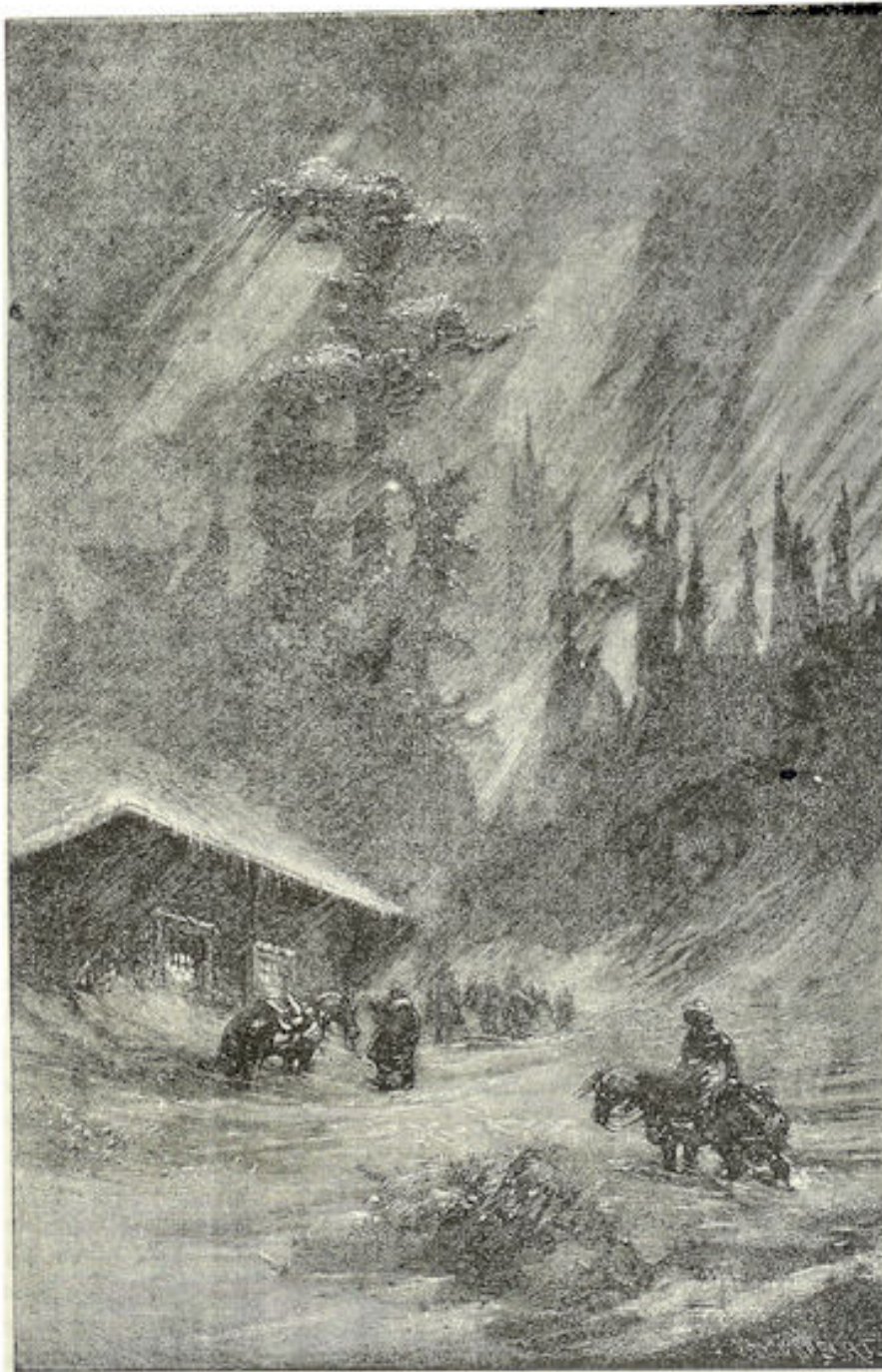
»Voorzeker niet, edele heer, gij hebt altijd gelijk," antwoordde de ontstelde Griek, oogen-schijnlijk wel onderdanig, maar een opmerkzamen beschouwer zou voorzeker niet de wraakzuchtige blik ontgaan zijn, dien hij op zijn eergierigen meester wierp.

Na dit zoo onverkwikkelijk eindigend gesprek reden beiden zwijgend verder. Tegen den middag werd het verkeer op den Appischen militairen weg (in het Latijn Via Appia) drukker. Deze »koningin der wegen", 313 voor Christus door den romeinschen censor Appius Claudius Cæus aangelegd, liep over een lengte van driehonderd mijlen rechttoe rechtaan, bergop, bergaf, van Rome zuidwaarts naar Capua en Brindisi (Brun-

dusium). Ofschoon reeds toentertijd zeshonderd jaren oud, was de voor het grootste deel uit nauwkeurig in elkander gevoegde lavasteenen gebouwde weg nog even sterk als hij van het begin geweest was, ja, ondanks de verwoestingen, welke in den loop der eeuwen Gothen en Vandalen, tijd, oorlog en overstromingen aangericht hebben, laat zich nog uit de aanzienlijke overblijfsels derzelve de voortreffelijke bouwkunst en de duurzaamheid der breede bazaltplaten kennen. De appische weg liep door de Campagna di Roma, in den bloeitijd van het romeinsche rijk als één groote, vruchtbare tuin met talrijke villa's en landgoederen, een paradijs gelijk, thans een woeste, onbewoonde, ongezonde streek. Ook de vele kostbare grafmonumenten van Rome's aanzienlijkste pretors, proconsuls en senators, welke vroeger de Campagna sierden, zijn nu bijna allen van lieverlede ruïnen geworden en liggen daar als zoovele angespoelde wrakken op de groote vlakte. Eén monument is echter niet door den tand des tijds vernield, dat is de reusachtige, door meer dan honderd bogen ondersteunde waterleiding, die, ofschoon reeds 146 jaren v. C. gebouwd, tot op den huidigen dag, dus reeds sedert ongeveer tweeduizend jaren, Rome met het zuiverste, kostbaarste water van het verwijderde Albaansche gebergte ruimschoots voorziet, dus met hetzelfde water, waaraan Horatius en Cicero zich verkwikt hebben.

Hoe dichters onze reizigers bij de poorten der stad kwamen, des te moeilijker werd het, zich een weg te banen door het dichte gedrang. Het was een bont gewemel zoowel van kostbare equipages van allerlei soort en van draagstoelen, waarin zich voornamen Romeinen naar hunne villa's buiten de stadsmuren lieten dragen om daar de koelte te genieten, als van landlieden, wier ezels beladen waren met vruchten en groenten, ja zelfs met sneeuw van den verwijderden Soracte, die evenals zulks nog heden ten dage in Italië plaats vindt, door stroomatten tegen de hitte beschermd wordt.

Eindelijk hadden de ruiters de stad bereikt en draafden door een moderne voorstad naar het op den 160 voet hoogen palatijnschen heuvel ge-

legen keizerlijk paleis. Dit gebouw, in dien tijd als residentie van de beheerschers der wereld, het tooneel van onbeschrijfelijke pracht en heerlijkheid, is nu nog slechts een massa van pijn-

hoopen, die door honderden reizigers met weemoed en ernst beschouwd worden. In de feestzalen en kamers eener lange rij van keizers, van welke nu menige kunstenaar, die deze plaats bezoekt,

zich een schets teekent, misschien wel die van een verweerde frescoschildering of een zuilengang, die op het punt staat ineen te storten, heerschte toen eene grootsche bedrijvigheid, een bont leven en gewoel. Marmeren zuilengangen strekten zich onafzienbaar uit over verscheidene akkers land, klaterende springfontein en verspreidden een aangename koelte; oranjeboomen en magnolia's bloeiden op de open pleinen en vervulden de lucht met hunne welriekende geuren.

De ruiters stegen op het buitenste plein van hunne paarden, die zij aan een stalknecht overgaven, en begaven zich toen beiden in een marmeren bad, om de sporen hunner reis uit te wisschen, eer zij voor den keizer verschenen. Nadat zij hun toilet gemaakt hadden, betraden zij het binnenplein. De schildwacht in zijn schitterende uniform, die bij het portaal van het paleis stond, liet op eerbiedige wijze den bekenden keizerlijken officier passeeren, maar maakte een beweging, alsof hij den jongen Griek den toegang wilde beletten. Sertorius, dit bemerkende, sprak, den soldaat een teeken gevende om den Griek te laten voorbijgaan: »Als *regel* volkomen juist, Max, maar dezen keer is het mis. Hij vergezelt mij voor staatszaken naar den keizer.»

Twee ictoren in witte tunica's met een scharlakenrooden zoom, elk een bundel roeden dragende, waaruit een zilveren bijl te voorschijn kwam, geleidden den hoofdman in de keizerlijke audiëntie-zaal, terwijl de secretaris in een woonvertrek wachten moest. Nadat de ictoren een zwaar, met goud gestikt gordijn op zij geschoven hadden, stond Sertorius voor den »heer der wereld," den man, wien goddelijke eer bewezen werd, die het leven van millicenen in zijne hand had, ja wiens despotieke wil, zonder enig onderzoek of eenigen wettelijken vorm, door *een* woord van zijn mond ook den machtigste kon doen vallen of ten doode overleveren.

Wij willen een oogenblik den man nader beschouwen, die toen den keizerstroon te Rome innam, die zich voor een god op aarde hield, dezen Cajus Aurelius Valerius Diocletianus, wiens naam duizendvoudig met afschuw en vervloeking

genoemd is geworden. Uit ouders van geringe afkomst, als slaaf, of zooals sommigen meenen, als zoon van een vrijgelatene in Dalmatië geboren, had hij in den krijgsdienst weten op te klimmen, en was in het jaar 234 te Chalcedon door het leger tot romeinsch keizer uitgeroepen geworden. Later werd Galerius zijn medebestuurder en schoonzoon.

Daar zit Diocletianus op zijn elpenbeenen, met een purperen kussen bedekten troon; naast hem staat een tafel met een kostbaar mozaïek blad; zijn gedrongen, sterke gestalte is gekleed in een ruim geplooide, met rood afgezette toga. Zijne grove trekken verraden weliswaar genoeg zijn lage afkomst en nog meer zijn gemeen karakter, maar de veeljarige uitoefening van zijn despotieken wil heeft op zijn wezen het stempel van hoogmoed en heerschzucht gedrukt. Hij is nu in zijn achtenvijftigste levensjaar, maar ziet er veel ouder uit. Hij is juist bezig een secretaris iets te dicteeren, toen de beide ictoren met gebogen hoofd en de handen voor de oogen, zooals men pleegt te doen om zich voor den glans der middagzon te beschutten, de zaal binnentraden.

»Wanneer het uwe goddelijke majesteit behaagt," spreekt een der bedienden, »de hoofdman, dien gij ter audiëntie ontboden hebt, wacht op uw keizerlijk bevel.»

»Alleronderdanigst tot dienst van mijn keizerlijken gebied," zeide Sertorius met een diepe buiging van zijn ongedekt hoofd. Helm en zwaard had hij in de voorkamer moeten achterlaten.

»Flaccus Sertorius, ik heb gehoord, dat gij een bekwaam, dapper soldaat zijt, en daarbij even bedreven in staatszaken als in de krijgskunst. Zulke mannen heb ik juist noodig om mijne plannen hier in Rome uit te voeren, ving de keizer aan, en op den aanwezigen secretaris wijzende, ging hij voort: »Vitalius, mijn schrijver, stel een decreet op, dat tot aan de uiterste grenzen van het rijk verbreid moet worden. Het is gericht tegen het verpestende atheïsme van de vervloekte christensecte, die als kikvorschengebroad door het gansche rijk vermeerderd. Het steeds toenemend afschuwelijk bijgeloof moet overal uitge-

roeid en de vereering der goden bevorderd worden. Zelfs hier in Rome wordt men door deze sekte achtervolgd, ja men wil, dat zij zelfs den brand in mijn paleis aangestoken heeft. Nu, reinig deze stad als met een bezem des toorns. Spaar ouden noch jongen, hoog- noch laaggeplaatsten. Zuiver ook dit mijn paleis, en pas op, dat gij niet door misgrepen uw eigen leven verbeurt. Dit zegel zal uwe volmacht bekrachtigen."

Dit gezegd hebbende, geraakte de onnensch in zulk een woede, dat de blauwroode aderen op zijn voorhoofd zwollen; bevend van toorn wierp hij den secretaris zijn zegelring toe, om daarmede op de geschreven volmacht het keizerlijk zegel te drukken.

"Mijn keizerlijke gebied er moge mij nog eene opmerking veroorloven," sprak de hoofdman, diep buigende. "Ik ben een ruwe krijgsman en versta de kunst niet om voor mijn keizer te spreken, maar ik heb in Iberië, in Gallië, in Dacië, in Pannonië en Libië op het slagveld voor u gestreden en ben bereid, op uw wenk overal tegen uwe vijanden te velde te trekken. Maar van het strafgericht over deze stad zou ik gaarne ontheven zijn. Enkel bij geruchten, die men in den regel weinig geloof kan schenken, weet ik iets van deze sekte; bovendien zijn mij eenigen van hen bekend, die zich als dappere krijgslieden in den dienst van uw keizerlijk leger gedragen hebben. Velen zijn bovendien zwakke grijsaards of onschul-

dige vrouwen en kinderen. Ik bid u daarom mij liever op het slagveld tegen de barbaarsche Daciërs te zenden dan tegen dezen."

"Ik heb wel geweten, dat gij een dapper man zijt!" riep de keizer, donkerrood van toorn. "maar juist zulke heb ik noodig. Doe uw plicht en zorg er voor, dat deze misdadigers hun verdiende loon ontvangen. Is het niet genoeg, dat zij algemeen gehaat zijn, deze opruiers, deze vijanden der goden en van den staat?"

"Ik ben ook een aanbidder der goden," antwoordde de onverschrokken krijgsman, "en zal niet in gebreke blijven, mijn keizerlijken meester, den staat en den hooger en machten de schuldige trouw te bewijzen."

Na deze verzekering werd hij ontslagen en schreed achterwaarts, met het gezicht naar den keizer gekeerd, de audiëntiezaal uit. De in het voorvertrek wachtende jonge Griek, wien het verstoorde gezicht en de afgetrokkenheid van zijn meester opviel, maakte de juiste gevolgtrekking, dat aan deze een onaangename taak was opgedragen. Maar hoe het gevoel van den man, den soldaat, ook tegen de hem opgedragen taak in verzet kwam, als romeinsch krijgsman aan onvoorwaardelijke gehoorzaamheid gewoon, had hij bijna werktuigelijk het hem zoo tegenstaande ambt aangenomen. Terwijl hij mismoedig den weg naar zijne woning inslaat, wenden wij ons naar een ander deel van het keizerlijk paleis. *(Wordt vervolgd).*

DE SNEEUW.

(Bij de plaat op bladz. 9 en 13).

Van welk een weldadigen invloed is de sneeuw, op het aardrijk. Zacht dalen de vlokken neer en spreiden een dik kleed over de aarde, waar de koude en vorst niet doorheen dringen, zoodat de planten daaronder wel beschut en bewaard blijven, om bij den glans der eerste vriendelijke lentezon

weder krachtig het hoofd op te beuren. Heeft het u nooit getroffen, dat die fijne, teere plantjes niet in het minst beschadigd worden door de groote massa sneeuw, die hen bedekt? Ja, zegt ge, maar die witte vlokken vallen ook zacht als dons neder en drukken niet zwaar. Dat is ook

VALERIA,

OF:

KEIZERIN EN SLAVIN.

II.

Keizerin en Slavin.

Er behoort geen geringe mate van verbeeldingskracht toe zich van de ruïnen op den palatijn-schen heuvel te verplaatsen in de vroegere prachtige gebouwen en tuinen, in het uitgestrekte paleis met zijne onbeschrijflijke heerlijkheden met zijne grootsche kunstschaten, zijne talrijke groote en kleine vertrekken. maar daar een poging in geen geval schaden kan, willen wij die gerust wagen. Wij treden dan in den geest de privaatvertrekken van de eerste dames der keizerlijke familie binnen, en wel allereerst een ruime kamer met een overheerlijk schoonen marmeren mozaïekvloer. Ook de wanden zijn, waar de frescoschilderingen stukadoorwerk niet noodzakelijk maakten, van marmer. (Onderscheidene merkwaardige fresco's zouden wij overigens na verloop van zoovele eeuwen nu nog, niet in de verbeelding, maar in de werkelijkheid kunnen zien, bijv. in de eetzaal glazen vazen met bekoorlijke vruchten, zoo goed onderhouden, alsof zij eerst voor eenige maanden geschilderd waren geworden). Een kleine fontein verspreidt een aangename koelte. Door de met slingerplanten en zeldzame buitenlandsche gewassen omranke vensters genieten wij een heerlijk uitzicht op een tuin, waarin tusschen donkergroene cypresen en steeneiken de sneeuw witte standbeelden des te meer schitteren. Wij zien in deze kamer onderscheidene busten en beelden der keizerlijke familie,

maar zoeken vergeefs naar beelden van goden of tafreelen uit de godenleer, die niet alleen toentertijd tempels, altaren en paleizen versierden, maar ook nog in onzen tijd in groot aantal als de uitgezochte kunstproducten der oude Grieken en Romeinen de beroemdste museums van Europa versieren en met recht algemeene bewondering verdienen. Maar zooals gezegd is, in dit vrouwenvertrek zoeken wij vergeefs een beeld; hier en daar getuigt veeleer een ledige nis, dat er vroeger daar wel een gestaan heeft en nu juist niet toevallig verdwenen is. De zachte zetels, de met elpenbeen ingelegde tafels van kostbaar hout, de kunstig bewerkte bronzen en zilveren kandelaars en lampen, evenals de menigvuldige sieraden doen ons evenwel geen oogenblik vergeten, waar wij ons bevinden.

Omringd door al deze weelde, zat eens op een elpenbeenen stoel eene dame in den bloei harer jeugd, met koninklijke waardigheid en van wonderbare schoonheid. Zij droeg een toga van het fijnste witte linnen met een purperrooden rand, die in breede plooiën tot op de met sandalen bekleede voeten ahang. Daarover was met eenigen zwier een safraankleurige sluier van het fijnste weefsel geslagen. Zij hield een zilveren spiegel in de hand, waarin zij van tijd tot tijd vluchtige blikken wierp, terwijl een schoone slavin met donkere oogen, welke kort te voren met veel zorg het lange, krullende haar harer meesteres geborsteld en gevlochten had, nog eenige kleine veranderingen in den haartooi aanbracht.

De jonge meesteres was niemand anders dan de beminlijke keizerin Valeria, dochter van den machtigen Diocletianus en keizerin Prisca, en gemalin van Galerius Cesar, medekeizer haars vaders. Ach, wie zou het de schoone, beminlijke dame, nu door zoo menige romeinsche vrouw benijd, aanzeggen, dat zij over weinige jaren het voorwerp van het diepste medelijden zou zijn!

»Nu, Callirrhoë, zeide de keizerin met een flauwen glimlach, »nu is het goed!» »Neem dezen hoofdband weg,» ging zij voort, hare dienaressen een met goud gestikten band toereikende. »Gij weet, dat ik geen vriendin ben van een hoog kapsel, hoezeer dat ook tegenwoordig in den smaak valt.»

»Mijne hooge gebiedster heeft die niet nodig,» antwoordde de slavin met zachte stem, in fraai, zuiver Grieksch. »Wat een uwer eigen dichters gezegd heeft: »Zonder tooi het best getooid,» past volkomen op u.»

»Vleister,» antwoordde de keizerin, terwijl zij hare dienaressen met haar waaier van struisveeren vriendelijk op de hand tikte; »gij zoudt mij bijna ijdel maken!»

»Iemand als gij, mijne goede meesteres?» antwoordde de slavin, terwijl zij met innigheid de hand harer meesteres kuste. »Neen, dat zou niet mogelijk zijn!»

»Weet gij wel, Callirrhoë,» ging de jonge keizerin voort met een onbeschrijflijk liefdevollen blik en een gullen lach, »dat ik u een verrassing bereid heb? Zooals gij weet, wordt vandaag een feestmaaltijd gegeven ter eere van mijn geboortedag. Maar ik heb een grootere vreugde dan die, welke het feestmaal mij verschaffen kan. Ik schenk u heden uwe vrijheid. Van nu af aan zijt gij geen slavin meer, maar de vrijgelatene van keizerin Valeria. Zie hier de papieren uwer vrijlating.» Met deze woorden haalde zij uit den gordel van haar kleed een rol te voorschijn en reikte die haar gewezen slavin over.

»Dierbare gebiedster!» riep het verraste meisje uit, terwijl zij zich op den marmeren vloer wierp, om de voeten harer geliefde weldoenster te kussen. Zij wilde verder spreken, maar tranen verstikten hare stem.

»Wat, schreit gij?» vroegde Valeria. »Maakt mijn geschenk u bedroefd?»

»Neen, het zijn tranen van vreugde,» antwoordde het overgelukkige meisje, lachend en schreiend. »Niet, dat ik niet langer meer in uw dienst zou willen verkeeren, o neen, nooit, nooit zou ik u willen verlaten. Maar het is voor mij zulk een vreugde, dat de dochter mijns vaders u voortaan niet meer als een slavin maar als een vrijgelatene zal mogen dienen!»

»Het zou mij zeer spijten, als ik u moest missen,» zei hare meesteres nadenkend. »Als ik had kunnen denken, dat gij mij zoudt verlaten, zou ik haast berouw krijgen, u de vrijheid geschonken te hebben. Geloof mij, Callirrhoë, ik heb trouwe vriendinnen nodig, en ik weet, dat gij dat steeds voor mij blijven zult.»

»Wat? Ik, zoo even nog een arme slavin, een vriendin van de schoonste en meest benijdenswaardige vrouw in geheel Rome? Neen, gij schertst. Maar geloof mij, ik ben en blijf met hart en ziel en lichaam uwe onderdanigste dienaressen,» riep de vrijgelatene vol geestdrift uit.

»Ik geloof u, mijn kind,» antwoordde de keizerin teeder. »Maar zeg mij, waarom spreekt gij op zoo droefgeestigen toon van uw vader? Was hij ook een vrijgelatene?»

»Neen, mijn hooge gebiedster, hij was een vrij geborene. Noch hij noch zijne voorvaderen stonden ooit in dienstbaarheid van menschen,» zei het schoone meisje met een uitdrukking van rechtmatigen trots op het door hare aderen stroomende bloed eener vrijgeborene.

»Vergeef mij, kind, als ik een teere plek in uw herinnering aangeraakt heb,» antwoordde Valeria op zachten toon. »Misschien kan ik in staat zijn de wond te heelen. Zooals men zegt, vermag geld zeer veel.»

»In dit geval, dierbare meesteres, is het helaas machteloos,» antwoordde het meisje droevig. »Maar wanneer het u behaagt, de geschiedenis van een slavin te vernemen, ben ik bereid ze u te vertellen. Hoe zou ik voor u een geheim kunnen hebben!»

»Ik heb u nooit voor iets anders gehouden, meisje. Mijn dienaar kocht u op de slavenmarkt.

Maar vertel mij alles," antwoordde de keizerin.

"Het is een korte, maar treurige geschiedenis, die ik te vertellen heb," antwoordde Calirrhoë, terwijl zij haren onderbroken arbeid weer opvatte.

"Mijn vader was een hebreuwsche koopman, een handelaar in kostbare edelgesteenten, die bij zijn volk in hoog aanzien stond. Hij woonde te Damascus, waar ik geboren werd. Hij noemde mij naar de heerlijke bron van zijn geboorteland in de nabijheid van den Jordaan."

"Ik dacht, dat gij uw naam van een heidensche godin ontvangen hadt," viel Valeria de spreekster in de rede.

"Neen, ik ontving hem, zooals ik gezegd heb, van de heilbron Calirrhoë in Judea," antwoordde het meisje. "Na den dood mijner moeder was mijn vader ontroostbaar; de smart greep hem zoo aan, dat hij zwaar ziek werd en nabij den dood kwam. Aan den bekwaamsten geneesheer te Damascus, Eliëzer genaamd, gelukte het, hem van den dood te redden. Onze vrienden waren echter van oordeel, dat het beter geweest zou zijn, als de zieke ware gestorven. Eliëzer had toch zijn patient voor het gehate christengeloof gewonnen. Vervolgd door zijne betrekkingen, begaf de vader zich met mijn broeder en mij naar Antiochië, om zich bij de daar bestaande groote, bloeiende christelijke gemeente aan te sluiten. Op een handelsreise naar Smyrna, waarop mijn broeder en ik mijn vader geleidden, werden wij door illyrische zeeroovers overvallen en naar de slavenmarkt te Ravenna gesleept. Terwijl ik aan een slavenhandelaar uit Rome vercocht werd, vonden mijn vader en broeder een anderen koper en werden, ik weet niet waarheen gebracht." "Nooit heb ik ze weer gezien," voegde de verhaalster er met een diepen zucht aan toe.

"Arm kind!" zeide de keizerin, op wier wang een traan van de hartelijkste deelneming glinsterde. "Ik vrees, dat ik u weinig zal kunnen helpen. Het is merkwaardig, hoe mijn hart voor u klopte, toen gij, zoo bedroefd en verlaten, voor de eerste maal vóór mij traadt. Het is een treurige wereld; zelfs de keizers vermogen weinig verandering daarin te brengen."

"Er is een God in den hemel, edele gebiedster, de God onzer vaderen. Hij regeert en maakt alles wel!" sprak Calirrhoë op een toon van heiligen eerbied.

"Ja, ik weet het, ik ben niet onbekend met den God der Joden en der Christenen. Hoe jammer, dat van de zijde van uw volk zulk een bittere haat bestaat tegen hen, die met hen denzelfden grooten God aanbidden!"

"Israël is voor een deel met blindheid geslagen," antwoordde de jeugdige joodsche Christin op deze opmerking van hare meesteres. "O, zoo mijn volk maar erkennen wilde, dat Jezus Christus alle beloften en voorspellingen der heilige Schriften vervuld heeft, dan zou het den Gekruisigde en Verrezene met blijdschap als den Messias begroeten, van wien Mozes en de profeten geschreven hebben!"

"Nu kind, ik wil u helpen, dat gij zoo mogelijk uw vader terugvindt. Ik kan echter u en mijzelve niet verhelen, dat het een moeilijke taak zal zijn, maar vraag mij vrij, als ik het een of ander in de zaak kan doen. Als mijn vrijgelatene zult gij bij uw eigen naam voortaan ook den mijnen dragen. Ga en roep Juba, dat zij mij naar de feestzaal geleide," sprak Valeria.

"Calirrhoë, of zoals zij nu volgens romeinsch gebruik heette, Valeria Callirrhoë, kuste hierop innig de uitgestrekte hand harer hooge gebiedster en trok zich op gracieuse wijze terug.

Het kan misschien menigen lezer bevreemden, dat de dochter van den wreeden Christenvervolger, de gemalin van een somberen, harden staats- en krijgsman, met zooveel hart en gevoel, met zooveel liefde en zachtheid geteekend wordt, maar het ontbreekt volstrekt niet aan gronden tot rechtvaardiging van deze schildering. Gedurende haar langdurig verblijf in Nicomedië, een van de prachtigste steden der oudheid, waarin keizer Diocletianus zijne residentie had opgeslagen, waren beiden, Valeria en Prisca, door den bisschop van dezen gewichtigen zetel in de christelijke leer onderwezen geworden. Onder de vele tot het christendom bekeerden in het keizerlijk paleis behoorden volgens het bericht van den bisschop beiden,

Prisca en Valeria, terwijl Diocletianus en zijn barbaarsche schoonzoon Galerius bijgeloovige heidenen bleven en de moeder der laatste zich als een fanatieke vereerder der godin Cybela deed kennen. De verbreiding van het christendom zelfs in de omgeving van het paleis prikkelde den onverzoenlijken haat der heidensche moeder en zij drong haren zoon tot een strenge vervolging der christenen. Het gevolg daarvan was, dat in het paleis te Nicomedië een edict tot uitroeiing van het christendom openbaar gemaakt en de prachtige christelijke basilika met den grond gelijk gemaakt werd. Den daarop volgende dag werd door een christen het edict van het openbare forum gerukt, bovendien werd het keizerlijk paleis bijna geheel een prooi der vlammen. De oorzaak van deze noodlottige gebeurtenis werd wel niet ontdekt, maar toch op de rekening der christenen geschreven en droeg niet weinig bij tot de heftigheid der vervolging. Diocletianus verplaatste zijne residentie naar Rome, eensdeels om een militairen triomf te vieren, andersdeels om met zijne collega's in het Westen te kunnen beraadslagen over krassere maatregelen tot vervolging der christenen. Het is juist dit tijdvak, waarin het begin onzer vertelling valt.

— —

III.

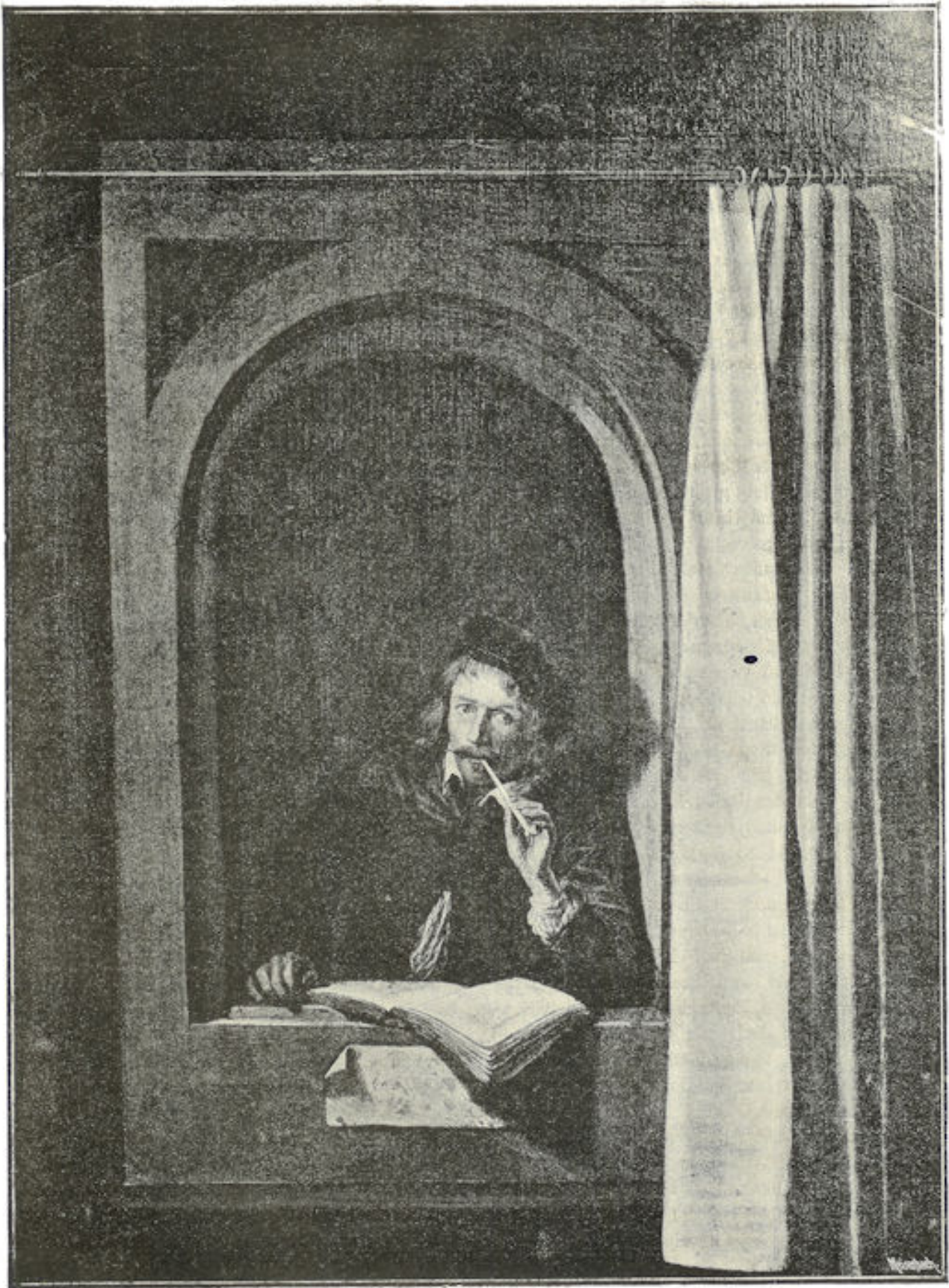
Een geboortefeest en de feestgasten.

Op Callirhoë's roepen verscheen een nubische slavin, Juba genaamd, een oude dienaar der familie, die uitnemend de kunst verstond kruiden en arsenij-dranken te bereiden. Haar hooge, witte turban alsmede haar licht gekleurd kleed vormden een in het oog vallend contrast met hare koolzwarte huidskleur en hare grove trekken. Nochtans rustte op haar, de persoonlijke oppasser der jonge keizerin, de taak, hare hooge gebiedster naar de feestzaal te vergezellen, hare gewaden gereed te maken, haren waaier te dragen en acht te geven op elken wenk harer meesteres.

Toen de slavin de gordijnen op zijde schoof, welke het licht en de hitte buitensloten, verschenen twee wacht hebbende lictoren om door den marmeren gang naar het triclinium of de feestzaal voor de keizerin uit te gaan. Het was meer een familiepartij dan een staatsfeest. Evenals bij de Grieken waren ook bij de Romeinen de in onzen tijd gebruikelijke groote gezelschappen geen mode; men hield er meer van, enkel de naaste vrienden en bekenden aan tafel te noodigen. De feestmaaltijden van dien tijd waren meer op de kolossale, epicureïsche beweldading van enkele gunstelingen berekend, dan op het matig genieten van een groot gezelschap. Om zich eenigermate een voorstelling te kunnen maken van deze smulpartijen, mag hier wel vermeld worden, dat ondanks het gering aantal gasten een rijken Romein, Lucullus, van wien gezegd wordt, dat hij zijne lampreien met zijn slaven heeft laten voederen, een enkele avondpartij naar ons geld een som van ruim 20.000 gulden moet gekost hebben.

Aan drie zijden van een vierhoekige zaal waren bekleede, met elpenbeen ingelegde rustbanken geplaatst, waarop de keizer en de mannelijke gasten lagen, met het hoofd op den linkerarm geleund. Tegenover hen zaten op elpenbeenen stoelen de keizerin Prisca, een dame met een ernstig, majestueus uitzicht, Valeria en een hofdame; elk van haar had een slavin bij zich. Door de buitengewone leelijkheid der nubische kwam de opvallende schoonheid van Valeria des te meer uit.

Nadat de gasten met geurige bloemenkransen gesierd waren geworden, droegen smaakvol gekleede slaven bij het geklank der muziek de onderscheidene gerechten binnen. De eerste schotel was een soort van salade, toen volgden gebraden fazanten, pauwen, tongen, leeuwerikken, en in melk gedoopte kapoenenlevers — verder oesters, levend overgebracht van de verre kusten van Brittanië, daarbij een groote keuze van visch met sterk gekruide sausen. Het lievelingsgerecht was echter een gebraden jong varken; dat smaakvol opgemaakt, opgedragen werd. Inplaats van groen-

ten en aanlappelen waren er verschillende gerechten van maluwen, linzen, truffels en ten laatste vormden vijgen, olijven, amandelen, taartjes, confituren en appels het dessert, vandaar het spreekwoord: »Ab ovo ad mala,» (»Van het begin tot het einde.»)

Terwijl Diocletianus na het eerste gerecht falernier wijn als een drankoffer uitgoot, gaf hij onder het uitspreken der grieksche formule: »Aan den hoogsten God,» nauwkeurig acht, of zijne gemalin en zijne dochter hetzelfde deden. Omdat het beiden nog aan moed voor een openlijke belijdenis van haar geloof ontbrak, verontschuldigten zij zich heimelijk met de dubbelzinnigheid van de door den keizer uitgesproken formule en zetten, oogenschijnlijk tot groote verlichting van den beschouwer, eerst hare lippen aan den wijn, nadat zij eveneens vooraf iets ten drankoffer gewijd hadden. Diocletianus dronk hierna op de gezondheid zijner gemalin en dochter en wenschte de laatste nog in het bijzonder geluk met den blijden dag, voor welks viering zij heden samen gekomen waren. Elke gast volgde met een toast, na afloop waarvan de dames telkens met een sierlijke buiging van het hoofd dankten.

De goedgunstige lezers zouden er ons weinig dankbaar voor zijn (veel minder nog onze lezeressen, wien ten gelieve zoo even de tot een romeinsch feestmaal behoorende verschillende gerechten vermeld werden), wanneer wij hen verdenken wilden, dat zij elk der gasten nader zouden begeeren te kennen. Daarom verzoeken wij den oudsten, Sempronius, die niets beters weet te doen, dan zich aan de spijzen te goed te doen, en als om zichzelf voor elk nieuw gerecht te sterken, den keizer allerlei vleitaal toe te fluisteren of diens haat tegen het christenvolk aan te blazen, slechts in het voorbijgaan te beschouwen. De kennismaking met zijn buurman, den stadsprefect Quintus Naso, is nog minder gewenscht, ja zou zelfs gevaarlijk kunnen worden. Dat hij niet te vertrouwen is, verradt niet enkel de loerende blik van zijn oog, maar ook een dikwijls herhaalde gewoonte, die hem tot een tweede natuur schijnt te zijn geworden, namelijk

een handbeweging, alsof hij naar het zwaard grijpt. Als soldaat of liever als menschenlachter, had hij in de oorlogen met de Pannoniërs veel van zich doen spreken en was tengevolge zijner bekende gestrengheid en onverbiddelijke wreedheid tot zijn tegenwoordige hooge waardigheid verheven geworden.

Maar inplaats van ons bij dezen man op te houden, wenden wij ons liever tot een derden gast, een beminnelijken jongen man uit een edele familie, Adactus genaamd, die krachtens zijn ambt als schatmeester der keizerlijke schatkamer aanwezig is. Hij was bijna de eenige, die aan de hooge dames van het gezelschap de grootste opmerkzaamheid wijdde, en terwijl de overige gasten zich uitputten in loftuitingen en vleierijen over het machtige Rome en hunnen oppermachtigen keizer, zich vriendelijk en beleefd met de dames onderhield. Hij was de eenige, die het uitgieten van het drankoffer naliet, — iets wat aan de scherpe blikken van Diocletianus niet ontging.

»Nu, Naso, hoe wordt het edict beoordeeld?» vraagde de keizer, toen juist een prachtige gebraden pauw werd opgedragen.

»Zooals elk bevel van den hoogen cesar beoordeeld moet worden,» antwoordde de gevraagde met verschuldigten eerbied. »Een voorbarige zot beproefde wel, evenals die ongelukkige waanzinnige te Nicomedië, om het van het forum af te rukken, maar hij werd op heeterdaad betrapt. Morgen moet hij zijn euvelaad met zijn leven betalen, maar niet, voor ik hem de namen zijner fanatieke medegenooten afgeperst heb.» Bij deze woorden maakte hij onwillekeurig een beweging met de hand, alsof hij zich reeds gereed maakte de foltertuigen toe te passen.

»En gij weet zeer goed, *hoe* gij dat moet aanleggen,» gaf de keizer spottend ten antwoord, die evenals alle tyrannen de werktuigen zijner tyrannie haatte en verachtte.

Sempronius, die graag den wijsgeer speelde en zichzelf hoorde spreken, geloofde toch ook een woord te moeten zeggen, keurde de uitdrukking »fanatiek», waarmee zijn vriend Naso de

verachte secte aangeduid had, goed en sprak op zulk een oneerbiedige wijze van den Nazarener, den Stichter van den nieuwen godsdienst, dat Adactus ten laatste niet langer kon zwijgen en onverschrokken al het gesprokene onwaar verklaarde. »Ik geloof, dat het meeste, wat men den christenen en den God der christenen ten laste legt, laster is, waaraan geen oprecht mensch geloof kan schenken,» zeide hij kalm en onbevreesd.

»Een moedig man voorwaar, die zóó durft spreken,» zeide Diocletianus. »Zij hebben aan het hof vele vijanden en weinig vrienden. Maar door ons edict zullen wij spoedig hunne geheimen aan het licht brengen. Denkt gij dat ook niet, goede Naso?»

»Het zal *mijn* schuld niet zijn, als het niet gebeurt, hooge keizer,» antwoordde de bloedorstige met den blik van een tijger.

»Een ander ding, wat deze dwazen gelooven,» begon de praatzuchtige Sempronius opnieuw, »is, dat, als zij sterven, hunne zielen in hogere gewesten voortleven; inplaats van daarom evenals elk mensch, den dood te vreezen, achten zij het martelaarschap zoo gering.»

»Maar,» bracht Valeria nu met zachte stem in het midden, »spreken onze eigen dichters niet van de Elyseesche velden, van de met affodilleliën versierde weiden, waarop de geesten der helden rondwaren, en van de boot van Charon, waarmee hij hen over den gevaarvollen Styx roeit?»

»Zeker, zeker, edele gebiedster,» antwoordde de prater, »maar deze fabelen zijn zooals bekend is, enkel voor het gemeene volk, en niet voor de beschaafde klassen, waartoe de hoogedele Valeria behoort. Onze priesters gelooven immers *zelven* niet aan de goden, wier altaren zij dienen. Heeft niet onze Cicero zelf gezegd, dat hij zich verwondert, dat de eene priester nog den anderen zonder lachen in het gezicht durft zien?»

»Ik geef toe,» merkte Adactus op, »dat vele priesters bedriegers en valsche leiders van het volk zijn; maar onze grootste wijsgeeren: de aan gedachten zoo rijke Plinius, de scherpdenkende Cicero, zij wijzen allen, zoo al niet op de zeker-

heid, dan toch op de waarschijnlijkheid van een toekomstig leven, waarin de deugd beloond en de ondeugd gestraft zal worden.»

»Waartoe zulke gesprekken?» stamelde een levenszatte Epicurist, die na alle zinnelijk genot gesmaakt te hebben, als vijftientigjarig man het leven reeds zoo leeg vond als een uitgenepen citroen. »Wij kunnen ons lot niet veranderen,» ging hij voort. »Het leven is kort, laten wij het met alle kracht genieten. Ik zou zijn nectar gaarne in één enkelen dronk vergaderen, om daarmee voor goed er mee af te rekenen. Evenals de luchtartige Horatius in een zijner schoonste oden zegt: »Hetzelfde zal ons allen gebeuren, wanneer vroeger of later onze naam uit de noodlottige urn te voorschijn gekomen is, verlaten wij onze wonden, onze villa's, ons aangenaam tehuis en stappen in de boot, die ons naar de eeuwige verbanning voert!«

De keizer gaf ten laatste door een ongeduldige beweging te kennen, dat hij deze wijsgeerige gesprekken moede was. Op dit teeken stonden de dames op en trokken zich terug. Adactus, zijne beroepsbezigheden als verontschuldiging inbrengende, verliet eveneens de tafel, terwijl Diocletianus met zijne overige gasten het gelag nog urenlang voortzette.

De loop van onze vertelling verplaatst ons op den dag na het feestmaal nabij het paleis van den prefect Naso, dat op den Aventijnschen heuvel gelegen was. Het paleis was een groot gebouw met prachtige zuilengalerijen en uitgestrekte tuinen, waarin als buit uit vreemde steden of als product van ontaalde grieksche kunst, het eene beeld naast het andere prijkte. Het geheel was meer een uitstalling van opeengehoopten rijkdom, dan de uitdrukking van een fijnen smaak. Nevens de dienaren en trawanten van den aanzienlijken man, wemelde een schaar van cliënten voor de deuren, ijverig er op uit, de een om een verzoekschrift in te dienen, de andere om zijne diensten aan te bieden, terwijl de meesten als roofdieren het paleis belegerden en zich bij het gevolg van den gevreesden man trachtten aan te sluiten, in de hoop als aanhangers van zulk een

machtigen, gewetenloozen meester zonder moeite tot het een of ander gemakkelijke ambt te geraken. Evenals in de middeleeuwen het aanzien van een hoogen, adellijken heer door zijn gevolg verhoogd werd, evenzoo droeg ook toentertijd zulk een niet weinig tot het aanzien der consuls en praetoren bij.

Des morgens van den reeds vermelden dag heerschte onder de menigte, die om het paleis van den prefect gelegerd was, een niet geringe opgewondenheid, veroorzaakt door het gerucht, dat zekere gevangenen beschuldigd waren geworden tot het christenvolk te behooren. Er bestond dus vooruitzicht, dat de misdadigers als nieuwe offers voor het amphitheater zouden dienen, dat sedert eenigen tijd wegens gebrek aan slachtoffers, hun geen dergelijk tafereel meer geboden had.

Terwijl een druk gesprek gevoerd werd over de gevangenen en het schouwspel, waarop nu uitzicht bestond, verscheen de prefect in de deur en zag met trotschen blik rond. Onderscheidene cliënten verdrongen elkander om hem een verzoekschrift aan te bieden, welke hij alle met een onverschillig gezicht in ontvangst nam en ongeopend aan den hem volgende secretaris ter hand stelde. Zijne blikken werden oogenschijnlijk meer geboeid door een sierlijk gekleeden jongeling, die hem eveneens een perkamenten rol toestak met de woorden: »Mijn schrijven is van groot gewicht. Het betreft de christenen.»

»Volg mij naar het forum,» antwoordde de prefect kort, een aanduiding die door onzen ouden bekende Isidorus — want hij en niemand anders is het — aanstonds wordt opgevolgd, zoodat we hem nu zien in het gevolg van den grooten burgerlijken waardigheidsbekleeder. Bij de basilica Julia of het groote gerechtshof aangekomen wenkte de prefect den jongen Griek en trad met hem een bijzonder vertrek binnen. Zichzelf op een bronzen stoel neerzettende, wees hij den Griek een marmeren zitplaats aan en richtte de vraag tot hem: »Nu, wat weet gij mij van de christenen te vertellen?»

»Iets zeer gewichtigs, edele heer, en ik hoop nog gewichtiger dingen te vernemen,» antwoordde de gevraagde.

»Gij zult goed beloond worden, als het u gelukt,» antwoordde de prefect. »Het is moeilijk een misdaad in hen te ontdekken.»

»Ik heb geheime bronnen,» beweerde de jongeling, »en geloof, dat ik u de namen van de raddraaiers der vloekwaardige secte zal kunnen verschaffen.»

»Hoe zoo? Zijt gij niet de secretaris van Flaccus Sertorius?» vroegde Naso.

»Juist; maar hij heeft geen hart voor het werk van het nieuwe edict. Ik zie graag meer ijver in den dienst van den keizer.»

»Ik kan dezen Sertorius niet lijden,» bromde de prefect halffluid. »Hij huichelt te veel met hetgeen men de strenge oude romeinsche deugden noemt. Dat past niet meer voor onzen tijd. Maar,» dit zeggende, wendde hij zich weer tot den jongeling, »op welke wijze denkt gij achter de geheimen van deze christenen te komen?»

»Op deze wijze, dat ik er zelf een word,» antwoordde de Griek met sluwen blik.

»Er zelf een worden?» herhaalde de prefect verrast en wrevelig. Toen hij echter den geslepen blik van den Griek ontdekte, voegde hij er aan toe: »Ha, ik begrijp u al! Gij wilt een spion worden, om hunne geheimen te kunnen verraden. Heb ik het niet juist gezien?»

»Wij Grieken, houden niet van uitdrukkingen, als »spion, verrader,» antwoordde de jongeling met een blos van schaamte op het gezicht, »maar waar het den dienst van den keizer en van u geldt, zouden wij ons zelfs die namen laten welgevalen.»

»Gij schijnt er werkelijk wel geschiktheid toe te bezitten,» antwoordde de prefect op spotachtigen toon, »en ik maak met blijdschap gebruik van elk werktuig, dat mij dienen kan tot vernietiging dezer gehate secte.»

»Maar,» ving de indringer aan, zijn gevoel van bitterheid over deze beleedigende geringschatting onderdrukkende, »ik heb geld noodig om het vertrouwen van deze christenen te winnen — niet om hen om te koopen, dat zou onmogelijk zijn, maar om het te gebruiken voor hetgeen, wat zij liefdewerken noemen, voor hunne armen en zieken.»

»En gij zult in geen geval uzelf vergeten, dat weet ik,» zei de prefect honend. »Maar wat gij zegt, is zonder twijfel slim.» Met deze woorden stond hij op, schreef een bevel van uitbetaling van een zekere som gelds voor den keizerlijken schatmeester en stelde het den Griek ter hand met de opmerking: »Wanneer gij er een goed gebruik van maakt, zult gij nog meer ontvangen. De keizer betaalt zijne trouwe dienaars goed.» Dit gezegd hebbende, liet hij het door hemzelf verachte verraderlijke werktuig gaan om zich naar de gerechtszaal te begeven, waar de moedige christenjongeling, die het keizerlijk edict had afgescheurd, zijn vonnis afwachtte.

Doodsbleek door de verschrikkelijke folteringen, welke men hem had doen ondergaan, om hem de namen zijner vrienden te ontlokken, folteringen, die hij met mannelijken heldenmoed had verduurd, bekende hij weliswaar onomwonden zijne daad, maar trotseerde onverschrokken alle middelen van den prefect; geen enkele naam kwam over zijne lippen. Ook de toepassing der vreeselijke pijniging voor de tweede maal bereikte haar doel niet. Toen de gemartelde eindelijk bewusteloos werd weggedragen, om den gewelddadigen dood te sterven, zag de woedende prefect, die gezworen had, dat hij de namen wilde weten, al zou hij den christenhond ook het hart uit het lichaam scheuren, hem tandeknersend na.

Terwijl daarbinnen het verhoor van den christelijken martelaar plaats had, wachtte daar buiten een schaar van leegloopers met spanning op den afloop daarvan, en allerlei vermoedens over het lot van den gevangene werden uitgesproken.

»De staat is in gevaar,» zeide Piso, de barbier, heftig met de handen zwaaiende, »als men zulke misdadigers er in duldt.»

»Volkomen juist, vriend,» bevestigde een leegloopende advocaat. »Dit is werkelijk een majesteitschennis. Deze menschen zijn vijanden van Cesar en Rome.»

»Wie had gedacht, dat hij zoo slecht zou zijn!» zeide een arme vrijgelatene, die bij het forum ger-

stensuiker verkocht. »Hij ziet er zoo onschuldig uit!»

»En hij is onschuldig!» sprak nu een buurvrouw, die in haar winkel vijgen en olijven te koop aanbood. »Die booswicht is er een, die niet deugt,» ging zij voort, terwijl zij woedende blikken wierp op den voorbijgaanden prefect.

»Gij hebt gelijk,» zeide een ernstig uitziend man zacht, met een beteekenisvollen blik, »maar wees voorzichtig. Uwe woorden kunnen den moedigen Lucius niet baten, maar wel de anderen in gevaar brengen.» Na dezen wenk verwijderde hij zich met haastigen stap.

»Het wordt tijd, dat al deze atheïsten uitgeroeid worden,» merkte Ferbo op, een dagdief, die gewoonlijk zijn tijd doorbracht in de nabijheid van den tempel van Saturnus. »De goden zijn vertoornd, en de offers voorspellen niets goeds. Begrijp eens, de ram, welchen de priester heden wilde offeren, had geen hart, en de voor het offer bestemde duiven wilden geen voedsel gebruiken.»

»En zij zijn zeker de schuld van de overstromingen der Tiber, waardoor al mijne olijven verloren gingen, beweerde Finto, de olie- en groentenhandelaar.

»Door den regen beschimmelde al onze tarwe,» voegde Macus, de landman, eraan toe.

»En in de Suburra is opnieuw de koorts uitgebroken,» klaagde een gebogen oude egyptische vrouw, die in de genoemde, door de pest bezochte volkrijke stadswijk der armen door waarzeggen en het verkoopen van amuletten haar brood placht te verdienen.

»En de droogte heeft alle wijnstokken verdroeven,» stemde de wijnhandelaar Demetrius mede in.

»Nooit zijn de zaken zoo slap geweest,» klaagde Efraïm, de joodsche geldwisselaar. »Wij zullen weer niet eerder goede tijden krijgen, totdat deze vloekwaardige christenen uitgeroeid zullen zijn.»

»Dat zeg ik ook,» »ik ook,» »ik insgelijks,» schreeuwde de een na den ander uit het gepeupel, totdat het van alle kanten van het forum weerklonk: »Met de christenen naar de leeuwen!»

(Wordt vervolgd.)

VALERIA,

OF:

KEIZERIN EN SLAVIN.

IV.

In de katakomben.

Door het huichelachtige voorgeven, dat hij zich bij de christenen wenschte aan te sluiten, had de sluwe Griek Isidorus zich dermate weten in te dringen in het vertrouwen van Faustus, een dienaar van den ons reeds bekenden keizerlijken schatmeester, den christen Adaucus, dat de niets kwaads vermoedende dienaar den verrader beloofde, hem mee naar een vergadering der christenen te nemen, opdat hij door den waardigen presbyteriaan Primitius verder in den christelijken godsdienst onderwezen zou kunnen worden. Dientengevolge begaven beide vrienden zich op zekeren dag in de schemering naar den Appischen weg, waar de door een hoogen muur beschermde villa eener christelijke dame, Marcella geheeten, gelegen was. Op het kloppen van Faustus opende een grijsaard met witte haren voorzichtig de poort van den ingang en deed zonder zich te bedenken Faustus binnengaan, maar wierp een vragenden blik op den vreemdeling. Eerst nadat Faustus hem als zijn vriend had voorgesteld, mocht ook Isidorus binnengaan.

De tuin was prachtig aangelegd. Fontein en klaterden in het zachte maanlicht, de wasbloem verspreidde hare zeldzame geuren, terwijl talrijke cypressen en steeneiken hunne breede schaduwen wierpen op de kronkelende paden. Naar hetgeen evenwel gewoonlijk in romeinsche tuinen

en parken aanstonds in het oog viel, naar beelden van goden en godinnen, zou men in *dit* park vergeefs hebben gezocht.

Het ruime atrium, dat gedeeltelijk door bronzen kandelabers verlicht werd, was gevuld met een uit ongeveer honderd personen bestaande vergadering. Aan de rechterzijde zaten de mannen, aan de linker de vrouwen. Een plechtige stilte heerschte er, totdat een eerwaardige grijsaard met een langen witten baard, die naast een grooten kandelaar stond, zijne stem verhief. De presbyter Primitius, want deze was het, las van een perkamenten rol de troost en hoop gevende heilige woorden: »Uw hart worde niet ontroerd. Gijlieden gelooft in God, gelooft ook in Mij. In het huis Mijns Vaders zijn vele woningen, anderszins zou Ik het u gezegd hebben; Ik ga heen om u plaats te bereiden. En zoo wanneer Ik heen zal gegaan zijn, en u plaats zal bereid hebben, zoo kom Ik weder en zal u tot Mij nemen, opdat gij ook zijn moogt, waar Ik ben. (Joh. 14:1—3).

Nauwlijks waren deze woorden verstomd, toen een met fakkels verzeld stoet door den tuin de grot naderde — een lijkstoet. In linnen gehuld, met bloemen bestrooid, lag op een baar, door vier jongelingen gedragen, het stoffelijk omhulsel van den martelaar Lucius. De kleine vergadering sloot zich bij den lijkstoet aan en zong zacht, met gedempte stem: »Zalig zijn de doden, die in den Heere sterven.» Langzaam en plechtig bewoog de stoet zich voort onder de schaduw der cypressen, tot hij den ingang bereikt had van

het onder het park der edele Marcella gelegen gewelf St. Callixtus. De fakkeldragers voorop, achter hen de dragers, die behoedzaam met hun kostbaren last een in de rots uitgehouwen trap afdaalden, ging het langzaam verder door een langen, duisteren gang, aan welks beide zijden men een lange, onafgebroken rij van graven ontdekte.

Terwijl de lijkstoet zich al verder en verder, als tot in het hart der aarde voortbewoog, maakte zich van den jongen Griek een bijna bovennatuurlijke vrees, een gevoel van schrik meester; de pijnlijke stilte vervulde zijne ziel met ontzetting en vrees.

Reeds sedert meer dan tweehonderd jaren hadden deze donkere galerijen de stoffelijke overblijfselen der christenen opgenomen. Op sommige plaatsen waren de steenen, die de graven sloten, geopend en deden de geraanten zien, op hun steenen bed gelegen. Geen wonder, dat temidden dezer donkere plaats des doods de lichtzinnige, levenslustige, jonge Griek van angst en afgrijzen beefde en zijne beenen hem bijna hun dienst weigerden. Maar wie beschrijft zijne ontzetting, toen het fakkellicht al flauwer werd, totdat ten laatste de stoet uit zijn gezicht verdwenen was! De vrees scheen hem vleugels te verleenen; met uitgestrekte handen door den smallen weg rondtastend, ja somwijlen zelfs de doodsbeenderen aanrakend, snelde hij verder. De ondoordringbare duisternis deed hem bijna zijn bezinning verliezen. Hij trachtte te roepen, maar 't was of zijn tong aan zijn gehemelte kleefde; zijn zwak gekreun stierf weg in de dikke, drukkende duisternis.

Had de toorn der goden hem getroffen wegens zijne misdadige handeling? Was hij, die zoozeer licht en lucht en zonneschijn beminde, ertoe veroordeeld, nooit weer het daglicht te aanschouwen? Zou hij in deze afschuwelijke gewelven zijn graf vinden? Deze en dergelijke gedachten brachten den ongelukkige bijna tot waanzinnigheid.

Maar wat zijn dat voor tonen, die daar zacht, nauwlijks hoorbaar, tot zijn oor doordringen? Klinken zij hem niet als hemelsche muziek, hier, temidden van de hel? De geluiden werden sterker, lieflijker, duidelijker en vertolkten zich eindelijk in de woorden: »Al ging ik ook in een dal der schaduwen des doods, ik zou geen kwaad vreezen.» Was het niet alsof deze zonderlinge woorden den spot dreven met zijn angst? En verder klonk het gewijde gezang: »Gij zijt met mij, Uw stok en Uw staf, die vertroosten mij!» Welk een wonderlijk geheim mocht het zijn, dat zelfs temidden van deze verschrikkelijke gewelven dien christenen vreugde bereidde?

Keizer Diocletianus.

Het geluid van het hemelsch gezang volgende, ontdekte Isidorus eindelijk een lichtglans, die voor hem uit door een deur naar buiten straalde. Maar wie beschrijft zijne verrassing, toen bij het opengaan der deur een helder licht naar buiten scheen en hij een soort van kapel in de rots uitgehouwen zag, waarin de verloren lijkstoet vergaderd was. Het lijk van den martelaar lag op de baar voor een in den steenen wand uitgehouwen graf. Voor de martelaar in zijn laatste rustplaats gelegd werd, las de eerwaardige presbyter van een perkamenten rol de woorden: »En ik zag onder het altaar de zielen dergenen, die gedood waren om het Woord Gods en om de getuigenis, die zij hadden. En zij riepen met groote stem, zeggende: »Hoe lang, o heilige en waarachtige Heerscher! oordeelt en wreekt gij ons bloed niet van degenen, die op de aarde wonen?» (Openb. 6:9, 10). Bij deze woorden maakte zich een naamlooze angst van de ziel des spions meester. Het was hem, alsof in het aangezicht van de ernstige majesteit des doods de martelaar als rechter tegen hem opstond.

De grijsaard ging evenwel voort: »Deze, die bekleed zijn met de lange witte kleederen, wie zijn zij en vanwaar zijn zij gekomen? — — Deze zijn het, die uit de groote verdrukking komen; en zij hebben hunne lange kleederen ge-

wasschen, en hebben hunne lange kleederen wit gemaakt in het bloed des Lams. Daarom zijn zij voor den troon van God en dienen Hem dag en nacht in Zijnen tempel. — — — Zij zullen niet meer hongeren, en zullen niet meer dorsten, en de zon zal op hen niet vallen, noch eenige hitte. — — — God zal alle tranen van hunne oogen afwisschen. (Openb. 7:13—17).

Deze heilige woorden verwekten zeer vreemde gewaarwordingen in de borst van den jongen Griek. Zoo iets lieflijks en verhevens had hij nergens, zelfs niet in de gedichten van Homerus, gevonden. Was het werkelijk waarheid, wat deze woorden uitspraken? Hoe gaarne zou hij dan in plaats van den martelaar op de baar liggen, hoe gaarne al zijne pijnigende gedachten en zonden willen inruilen tegen de heilige genietingen, waarvan deze wonderlijke woorden getuigden!

Nadat liefdevolle handen zorgvuldig het lijk van den broeder in zijn nauw graf gelegd hadden, werd de opening met een ruwen marmereen steen gesloten, op welken naast zijnen naam de woorden stonden: »Dormit in pace" (Hij slaapt in vrede"). Nadat met een metselaarstruffel in het nog weke cement een palmtak, het symbool van het martelaarschap, was geteekend geworden, ging de stoet uiteen.

»o Heer," riep de jonge Griek, bewogen de hand van den eerwaardigen Primitius vattende, »onderricht mij grondiger in deze uitnemende leer!"

»Van harte graag, mijn zoon," antwoordde de vriendelijke grijsaard. »Kom morgen hier weder. Mijne vrienden staan er op, dat ik mij hier verborgen houd, totdat de vervolging voorbij is. Hilarus, de beeldhouwer, zal u naar uw vriend Faustus brengen, die ongetwijfeld naar u zoekt."

Hilarus ging dientengevolge met een waskaars vooruit en geleidde den vreemdeling naar den uitgang van het gewelf, waar Faustus vol angst op de terugkomst van zijn vriend wachtte. Beiden wandelden bij het schijnsel der maan naar de stad. Weder boven gekomen, had Isidorus spoedig zijne tegenwoordigheid van geest in zooverre terugbekomen, dat hij, inplaats van nauwkeurig verslag te geven van zijne avonturen, de vraag

deed, hoe de christenen in het bezit van het lijk gekomen waren.

»Met geld is in Rome alles te verkrijgen," antwoordde de arglooze Faustus. »De edele Marcella besteedt groote sommen, om aan de arme leden der gemeente een eerlijke begrafenis te bezorgen, en het viel haren zaakwaarnemer zeker niet moeilijk, in het bezit te komen van het misvormde lijk des martelaars. Hanno, de scherprechter, zal hoogst waarschijnlijk binnenkort nog zaken genoeg kunnen maken."

Wij zouden den Griekschon jongeling onrecht aandoen, wanneer wij met wantrouwige blikken hem den volgenden dag opnieuw den weg naar de katakomben zagen inslaan, hem verdenkende van verraad. Hij was een zwakke, ontvankelijke natuur, die zich gemakkelijk onder den invloed zijner omgeving stelde. Werden eenerzijds, temidden van de ondeugden aan het romeinsche hof, zijne betere gevoelens derwijze verstikt, dat hij zich zelfs had laten verlokken, om zich tot een werktuig der tyrannie aan te bieden, van de andere zijde vonden de heilige indrukken der christenvergadering een weerklank in zijne borst, als de aolusharp van den adem der lucht. Met zonderling gemengde gevoelens begaf hij zich voor de tweede maal op weg. Zijne betere gevoelens behaalden de overwinning op het verraad. Hij begeerde meer te hooren van die wonderbare macht, die den martelaar in het aangezicht der pijniging en van den gewelddadigen dood zulk eene kracht verleend had.

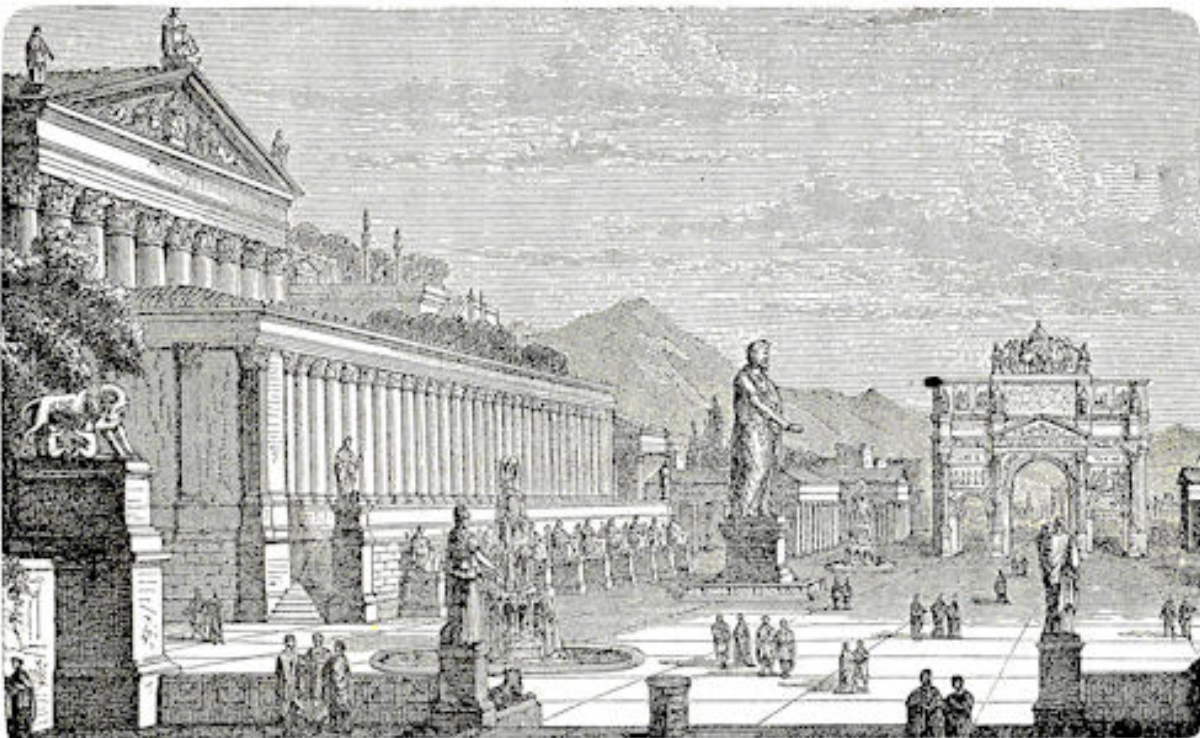
Door den grijzen portier aan de poort der villa aanstonds herkend, werd hij zonder bedenking binnengelaten en door deze tot Hilarus, den beeldhouwer, gebracht. Deze ontving hem niet alleen vriendelijk en verkwikte hem met wijn, met brood en geitenmelkkaas, maar leidde ook met blijdschap den weetgierigen jongeling in zijn werkplaats rond. In opdracht der edele Marcella werkte hij reeds sinds geruimen tijd aan een groote sarcophaag (deze is nog in het lateraansche museum te Rome te zien). »De edele vrouw," zoo sprak de beeldhouwer, terwijl hij op zijn kunstwerk wees, »heeft mij bevolen, alle mogelijke

kunst aan deze sarcophaag te besteden, opdat de groote waarheden van het Evangelie duidelijk daarop voorgesteld worden; de vrome vrouw wenscht, zooals zijzelf zegt, niet enkel in haar leven, maar ook nog in den dood van Jezus Christus te getuigen. Zij komt dikwijls om te zien, hoe het werk vordert, en beschrijft mij dan, hoe zij alles wenscht."

Bovendien waren vele grafsteenen onder handen,

zonnlicht in deze donkere graven, van de bedrijvige stad der levenden in dit zwijgend verblijf der dooden, vervulde het voor alle indrukken zoo ontvankelijk gemoed van den jongen man met een gevoel van huivering.

"Welkom, mijn zoon!" Het kwam den onder de dooden wandelende voor als een droom, toen hij eensklaps door een levende met deze woorden begroet werd, toen, bijna als een verschijning

HET FORUM TE ROME.

en de jonge Griek verwonderde er zich niet weinig over, onder degenen, die gerepareerd moesten worden, ook grieksche opschriften te lezen, waaruit hij de juiste gevolgtrekking maakte, dat ook velen zijner landslieden in de onderaardsche gewelven hun laatste rustplaats gevonden hadden.

Nadat de beeldhouwer de gewenschte verklaringen gegeven had, begaf hij zich met den jongeling op weg naar de donkere gangen. De plotselinge overgang van het heldere italiaansche

uit de andere wereld, de eerwaardige Primitius voor hem stond, en wel in een cel, waarin door een kunstige inrichting het daglicht naar binnen dringen kon, en waardoor zelfs de blauwe hemel zichtbaar was. "Welkom, mijn zoon, op deze plaats des doods," ging de grijsaard voort, terwijl hij vriendelijk zijne hand op het hoofd van zijn toekomstigen leerling legde, "moge zij voor u de geboorteplaats ten eeuwigen leven worden!"

"Eerwaarde heer," antwoordde Isidorus, in wien

alle betere gevoelens waren opgewekt, »ik zou gaarne aan uwe voeten willen zitten, om van u lessen der wijsheid te ontvangen. Maar past dit gewelf, deze pijnlijke eenzaamheid, deze groeve met hare half vergane reliquiën voor een man van uw leeftijd en uw stand?»

»Waarom niet, mijn zoon?» antwoordde de grijsaard. »Spoedig zal ik hier ook een rustplaats vinden. Die gedachte heeft niets pijnlijks voor mij. Ik ken geen eenzaamheid, en ben, dank de liefde der vrienden, van al het noodige voorzien. Mettertijd ben ik aan deze omgeving gewend geraakt, die naar ik bemerk, uw jeugdig bloed en uwe verbeeldingskracht sterk aangrijpt. Volg mij naar de aangrenzende kamer, gij zult het daar gezelliger vinden.»

De eerwaardige presbyter legde vertrouwelijk zijne hand op Isidorus' schouder en trad met hem een kamer binnen, die kleiner was maar beter op een woning voor levenden geleek. Behalve een nog open graf bevatte het verder geene graven. Aan een zijde was een plank voor lampen. De met harde witte kalk bedekte muren waren versierd met bijbelsche en symbolische figuren. De verklaring daarvan deed den jongeling op aanschouwelijke wijze het begeerde onderwijs ontvangen. De nieuwe katechumeen luisterde met spanning, ja met blijkbare ontroering, toen de grijsaard hem een blik deed slaan in de heerlijkheid en macht van het christelijk geloof, het geloof, dat wereld en zonde, dood en hel overwint. »O, ken ik ook zóó gelooven, zóó leven en zóó sterven, als deze christenen!» Met dezen wensch nam hij eindelijk afscheid van den grijzen leeraar, om met Hilarus den terugtocht te aangaan.

V.

Reisplannen en wraakplannen.

Keizerin Valeria had volstrekt niet de belofte vergeten, die zij aan de vrijgelatene Valeria Calirrhoë had gegeven, maar stelde aanstonds

pogingen in het werk tot bereiking van haar edel doel. Dat het opsporen van den verloren vader geen gemakkelijke taak was, maar daarvoor een vernuftig en betrouwbaar persoon noodig zou zijn, was duidelijk. Bovendien was het van het grootste gewicht, dat de agent iets bezat, dat tot bevestiging van zijne zending kon dienen, en deswege richtte de jonge keizerin op zekeren dag onderscheidene vragen aan hare vrijgelatene.

»Hebt gij ook het een of ander teeken, mijn kind,» vroegde zij op hare gewone vriendelijke manier, »waaraan uw vader, in geval wij hem vonden, zou kunnen erkennen, dat gij werkelijk zijne dochter zijt?»

»De zeeroovers hebben mij van al mijne goederen beroofd, hooge gebiedster; zij lieten mij slechts behouden wat ik om en aan had. Al mijn ringen en sieraden werden mij ontruk; nooit heb ik ze teruggezien,» was het antwoord.

»Maar wat is dat dan voor een amulet, die ik u heb zien dragen,» vroegde de keizerin verder. »Hebt gij dat nog?»

»Dat was voor hen zoo gering en waardeloos, dat zij het over het hoofd zagen,» antwoordde Calirrhoë, terwijl zij uit de plooiën van haar gewaad een cornalijnsteen in den vorm van een visch, aan een zijden snoer hangende, te voorschijn haalde. Op den eenen kant daarvan was haar naam: »Calirrhoë, dochter van Demetrius,» gegraveerd.

»Mag hij ook voor vreemdelingen zonder waarde zijn,» ging het meisje diep bewogen voort, »voor mij is de steen van onschatbare waarde. Mijn vrome moeder heeft hem voor haar dood van haar hals genomen en om den mijnen gehangen, en ik hoop hem mijn levenlang te dragen.»

»Gij beschouwt hem toch zeker niet als een amulet of een behoedmiddel tegen booze geesten, evenals zoovele christenen, die nog niet volkomen genezen zijn van het heidensche bijgeloof, ze dragen?» vroegde de jonge keizerin verder.

»Volstrekt niet, mijn hooge gebiedster,» antwoordde de gevraagde. »Het is veeleer een symbool van ons heilig geloof. De enkele letters, waaruit het grieksche woord *Ichthüs* (visch) gevormd is,

worden in onze christelijke beeldentaal als de beginletters der beteekenisvolle woorden: *Jesus Christus, Gods Zoon, Heiland* gebruikt. Door deze aan hem vastgeknoopte herinneringen beschouw ik mijn eenvoudig versiersel als een geheim middel, om mijne ziel van de zonde af te trekken."

Toen de keizerin nu den wensch uitsprak, dat Calirrhoë haar het versiersel voor eenigen tijd zou afstaan, nam het meisje haar dierbaar herinneringsteeken van haren hals, kuste het hartstochtelijk en sprak op bewogen toon: »Het is het uwe, dierbare meesteres. Hoe zou ik mijn edele weldoenster kunnen onthouden, wat ik buiten haar aan niemand zou afstaan?"

»Ik verlang niet, dat gij er van scheiden zult," antwoordde de keizerin geroerd; »ik heb het echter noodig als een bewijsmiddel, dat misschien bij het opsporen uws vaders en tot bevestiging van het feit zou kunnen dienen, dat gij werkelijk zijn kind zijt. Ik zou niet graag verwachtingen in u opwekken, die ten slotte luchtkasteelen zouden blijken, maar ik kan u niet verzwijgen, dat ik genegen ben alles in het werk te stellen, om uw vader weer tot u te brengen."

»Duizend-, duizendmaal dank, dierbare gebiedster!" riep het dankbare meisje, terwijl zij de handen van Valeria met kussen en tranen overdekte. »God zal zeker uwe pogingen met Zijnen zegen bekronen en mijne gebeden verhooren."

De keizerin schreef hierop een brief aan haren trouwen raadgever Adactus, die als volgt luidde:

»Valeria, gemalin van den medekeizer Galerius Cesar, aan Adactus, schatmeester der keizerlijke schatkamer, met groete.

»Geëerde dienaar! Uw meesteres heeft een trouwen, bekwamen agent noodig, tot volbrenging van een teedere, moeilijke zending. Hij moet een man zijn, op wien niets te zeggen valt en aan wien ik mijn onbepaald vertrouwen kan schenken. Wanneer gij zoo iemand gevonden hebt, breng hem dan mee naar mijn paleis."

Nadat Valeria de rol met een zijden snoer

saamgebonden, haar zegel in purperrood was erop gedrukt en met het adres van den keizerlijken schatmeester voorzien had, zond zij een der dienstdoende soldaten ermee naar den geadresseerde.

Nog denzelfden dag diende een kamerdienaar den ons bekenden schatmeester bij de jonge keizerin aan. Adactus werd met oprechte hoogachting door Valeria ontvangen. Buiten haar trouwe vrijgelatene was er niemand in hare nabijheid.

Nadat de hooge vrouw den binnengetredene hartelijk voor zijne stiptheid gedankt had, vroegde zij, of hij reeds een geschikten agent gevonden had.

Adactus antwoordde, dat hij wel niet kon instaan voor den man, dien hij wilde voorstellen, maar de jongeling was hem warm aanbevolen door diens meester, een dapperen romeinschen hoofdman, die hem ter beschikking van de edele keizerin gesteld had. Voor de scherpzinnigheid en de bekwaamheid van den Griek had hij, Adactus zelf, bewijzen, en zijn dienaar had van hem getuigd, dat hij nog wel geen christen, maar toch in oprechtheid naar de waarheid zoekende was.

De keizerin vertelde nu in 't kort de zaak, die zij uitgevoerd wenschte, en beval, dat de in een voorzaal wachtende agent aan haar zou worden voorgesteld. Na eenige oogenblikken diende de kamerdienaar den ons bekenden Isidorus aan. Met gebogen hoofd en de handen gevouwen op de borst, bleef hij op den drempel staan, trad op een wenk der keizerin naderbij en viel voor haar op de knieën. Hij maakte blijkbaar een goeden indruk op de jeugdige gebiedster, die, vriendelijk lachend zeide: »Het is een moeilijke zaak, waarvoor ik u heb doen roepen, maar uw trouw en ijver zullen goed beloond worden."

»Mijne onderdanigste diensten, mijn leven staan in uwen dienst, hoogedele vrouw," antwoordde de slimme Griek. »Uw gunst alleen zal ik steeds mijn hoogste loon achten."

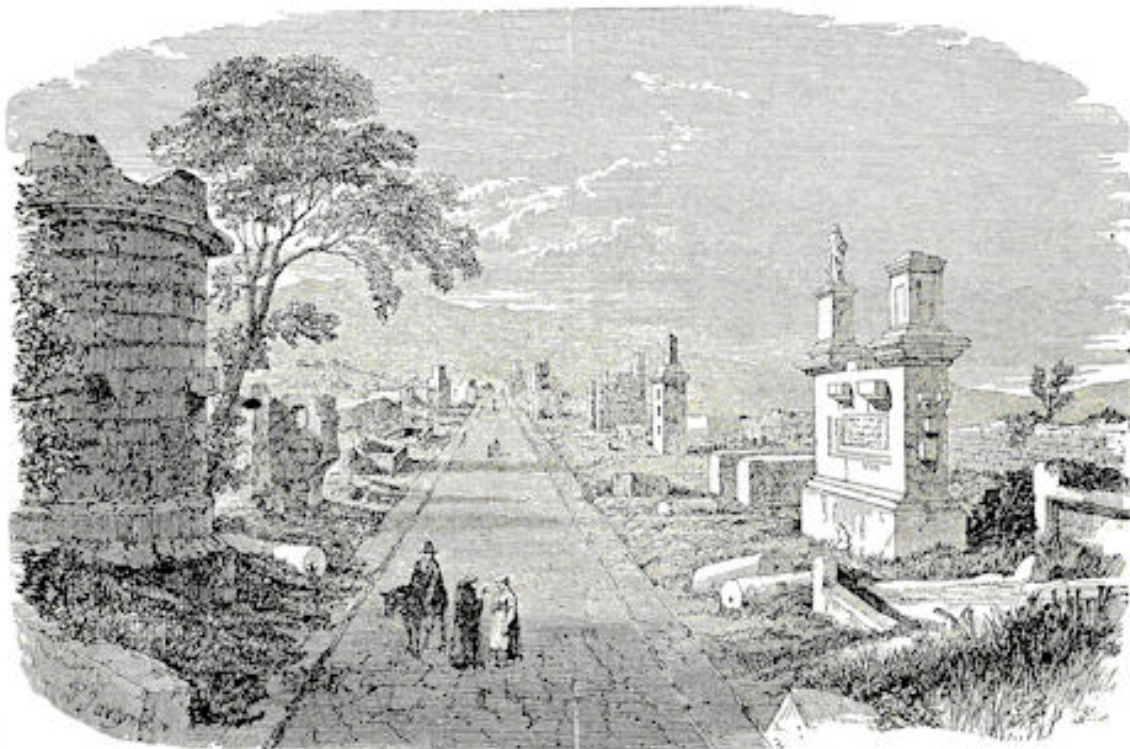
»Bezie deze jonkvrouw eens," ging de keizerin voort, op Calirrhoë wijzend. »Uw taak zal het zijn, ergens in de wijde wereld haren vader op te sporen."

De jongeling deed, wat hem bevolen was, en zeide, nadat hij met onderzoekende blikken het

schoone meisje had aangezien: »Zulke gelaats-trekken vergeet men nooit weder. Zoo ik ergens op aarde gelijke trekken ontmoette, zou ik ze aanstonds herkennen. Voor zulk een zaak wil ik gaarne de gansche wereld door zoeken.»

»Mijn kamerdienaar zal u behoorlijk van alle reisbenoodigdheden voorzien en u tevens een met het keizerlijk zegel voorzien schrijven aan alle romeinsche prefecten in Italië medegeven. Ik

Fausta was een fanatieke heidin, die vooral den met de afschuwelijkste gebruiken verbonden dienst der godin Cybele begunstigde. Haar haat tegen de christenen was een bij uitstek bittere haat, en zij liet niets onbeproofd om haar zoon, den keizer, aan te zetten tot vervolging der christenen. Dit gelukte haar helaas, maar al te goed. De geschiedenis heeft het gestaafd, dat Diocletianus slechts op aanstoken van zijn mederegent Galerius,

DE VIA APPIA (Appische weg).

hoop, dat gij ons spoedig goede tijding kunt brengen.» Met deze woorden liet de keizerin den agent gaan, nadat zij hem nog uitvoerig het gewicht zijner taak op het hart had gedrukt.

Middelerwijl de edele keizerin Valeria uit liefde bezig was met gedachten en plannen ten gunste van belijders van het christendom, voerde Fausta, de moeder van keizer Galerius, dus Valeria's schoonmoeder, helaas niets goeds tegen de christenen en hare schoondochter in haar schild.

zijne toestemming gegeven heeft tot de gruwzame christenvervolging, waartoe in het begin van het jaar 303 te Nicomedië het bevel uitgevaardigd werd.

Fausta voedde niet enkel zelf een doodelijken haat tegen hare schoondochter, de schoone Valeria, maar zij beproefde ook alle middelen, om haren zoon tegen zijne beminde, jeugdige gade te verbitteren, tot welk einde zij in Furca, den priester van Cybele, wiens invloed op haar zeer groot

was, een waardigen helper vond. Daags na het vermelde onderhoud van Valeria met Adanctus en den jongen Griek, was het waardig paar bijeen, om een samenzwering te smeden tegen de niets kwaads vermoedende keizerin en de christenen.

Wij ontmoeten Fausta in de ontvangkamer van het paleis haars zoons, den keizer Galerius. Deze was veel eleganter gemeubileerd en gedecoreerd, als die van keizerin Valeria. Aan het eene einde ervan stond in een marmeren nis een leelijk beeld van Cybele, wier hoofd een kroon droeg, uit olijfhout ruw gesneden. Het beeld was van ouderdom geheel bruin, ja bijna zwart. Het was met kostbare juweelen opgesierd en werd voor bijzonder heilig gehouden. Een klein marmeren altaar stond er voor en daarop een zilveren wierookschaal, dag en nacht met gloeiende kolen gevuld.

Op het oogenblik, dat wij Fausta thans aantreffen, nadert zij het altaar, en nadat zij het beeld een kushand heeft toegeworpen, neemt zij naar de wijze der perzische vuurmanbidders (sabeërs) uit een kleine gouden doos kostelijken wierook en strooit die op het vuur in de schaal, zoodat spoedig welriekende geuren daaruit opstijgen en het ruime vertrek vullen. Ondanks hare gestikte kleederen en hare kostbare juweelen kan Fausta, vroeger een illyrische boerin, maar moeilijk haar ruw, grof wezen en haar gebrek aan beschaving verbergen; ja, door haren witten, met goud gestikten mantel is het of hare grove trekken nog des te scherper uitkomen. Bovendien hebben hare glinsterende, zwarte oogen met die uitdrukking van giftige boosheid iets onbeilspellends — echter niet voor haren gelijkgezinden vriend en medehelper.

Terwijl zij voor het altaar stond, berichtte een dienaar, dat de opperpriester Furca op haar bevel verschenen was, en toen hierop het gordijn op zijde geschoven werd, liet zich een klein, mager man zien.

»Dank, goede Furca,» zeide Fausta, »ik heb uw raad noodig in een voor den staat en den dienst der heilige Cybele hoogst gewichtige aan gelegenheid.»

»Tot uw dienst, edele vrouw,» antwoordde de

priester op kruipenden toon, wierp daarop eveneens het beeld een kushand toe en strooide eenige korrels wierook in de schaal evenals zij gedaan had.

»Gij weet, dat het aantal aanhangers van den galileeschen Christus toegenomen is, niet enkel onder het gemeene volk en de nog ellendiger slavenbevolking, maar ook onder de patriciërs en edelen. Ik heb bewijzen, dat zelfs in dit paleis, in de nabijheid van den troon, het verfoeilijk bijgeloof gevoed wordt,» zeide Fausta.

»Ach, edele vrouw, gij spreekt maar al te waar,» bevestigde de dweepzieke priester op klagelijken toon. »Dit is tenminste zeker, dat geen der keizerinnen, noch Prisca noch Valeria, ooit deelneemt aan de openbare vereering der goden, wat beiden toch in overeenstemming met hare hooge positie, in de eerste plaats doen moesten.»

»En ik heb grond om te gelooven, dat door de keizerin en die afschuwelijke secte booze aanslagen gesmeed worden,» merkte Fausta aan.

»Hebt gij daarvoor eenig bewijs?» vroegde de opperpriester vol vuur. »Dat zou een vergrijp zijn tegen den staat.»

»Zooals gij weet,» antwoordde Fausta, »is de zwarte slavin Juba een trouwe aanbiddster van Cybele. Nu, zij heeft mij zoo even verraden, dat Adanctus, de schatmeester, gisteren een geheim onderhoud had met Valeria, en tengevolge daarvan besloot men een poging te doen om de gunst des keizers te winnen voor een zekeren Demetrius, een afvallige, die wegens zijn misdrijf verbannen is geworden.»

»Ha, ha!» grinnikte de priester, »de fijne dame vergist zich zeer, als zij zich zoo hoog en machtig waant, dat zij denkt boven het bereik der wet te staan, of boven den toorn der beleedigde goden verheven te zijn!»

»Ik zou er haast mijn oogen voor geven,» siste het tusschen de tanden der wraakgierige Fausta, »als ik die fijne pop, die Valeria, nog eens veracht en verstooten mocht zien. Reeds te lang heeft zij een invloed uitgeoefend, die mij, de moeder van den keizer, toekomt.»

»Ik hoop, dat gij dit niet alleen zult beleven,» antwoordde de priester, »maar ook zult mogen

zien, hoe hare bleeke, trotsche moeder, keizerin Prisca, zich aan uwe voeten kromt."

"Breng dit tot stand, goede Furca," riep Fausta vol geestdrift uit, »en de godin Cybele zal een offer hebben, als nog nooit te voren."

"Wij moeten de zaak voorzichtig aanpakken," antwoordde de sluwe priester, »opdat wij niet zelf er bij omkomen. Zij zijn te machtig, om haar openlijk te kunnen aantasten. Wij moeten

haar heimelijk trachten te vernietigen." »Zij moeten mij werkelijk als een *furca* leeren kennen," voegde hij eraan toe, zinspelende op de beteekenis van zijn naam, die *strafwerktuig*, ongeveer iets als een *kruis* beteekent. Nadat de beide bondgenooten elkander versterkt hadden in hun haat tegen de door hen uitgekozen slachtoffers, namen zij van elkaar afscheid.

(Wordt vervolgd.)

IN DE DIEPTE.

»Waar is Karel?" vroeg de vader van een huisgezin, een grondeigenaar, bij het avondeten. Niemand wist hierop te antwoorden; eindelijk zeide een der kleine knechts, dat hij hem om vier uur met een stuk brood in de hand en zijn boog over den schouder, de poort had zien uitgaan. De knaap was reeds bijna veertien jaar oud en een geoeffend boogschutter, maar nu wilde zijn vader hem toch eens eene behoorlijke vermaning geven, daar hij zich zoo verlaat had. Doch het werd acht uur, het werd half negen en nog was Karel er niet. Nu werd de zaak ernstiger. Men ging zoeken in de richting, waar men hem het laatst gezien had, want eenigen vermoedden, dat hij naar het naburig boschje was gegaan en daar wellicht onder een boom was ingeslapen. Twee knechts werden er heengezonden, die echter, nadat zij alles te vergeefs doorzocht hadden, tegen tien uur huiswaarts keerden. Het was nu geheel donker geworden; snel stak de vader eene lantaarn aan en ging nu zelf aan het zoeken. Aan het eind van het dorp bemerkte hij twee knapen, die voor het huis van zijn daglooner stonden, hij vroeg hun of zij niets van zijn zoon gehoord of gezien hadden. De eene antwoordde, dat hij hem niet ver van den Kelderweg (aldus genaamd naar de kelders van een oud

kasteel, dat daar gelegen was) gezien had, met zijnen boog gewapend; daarop herinnert zich de andere jongen dat hij om negen uur langs den Kelderweg was gekomen en dat hij daar stommelen en steunen had gehoord en gedacht had, dat het de booze geest, de keldergeest was, waarvan men meende, dat zij, die in die kelders kwamen, door dezen des nachts gedood werden. Dit vertelsel had n. l. hierin zijn grond, dat in vroeger jaren wel eens iemand door koolzuur gestikt was, omdat hij daar in slaap gevallen was en dan den dood had gevonden.

Onmiddellijk moesten de jongens den sleutel halen en terstond daarop begaf de vader zich naar de oude kelders, die ongeveer vijf minuten verwijderd waren van de plaats, waar hij de jongens ontmoette. Toen hij de kelders geopend had, riep de vader luid: »Karel, Karel, zijt gij daar?"

»Ja, ja," steunde eene stem, die hij terstond herkende, hoewel het was, als kwam zij uit eene peillooze diepte. Weenend kwam Karel nu te voorschijn uit een grooten ton, waarom een kuiper bezig was geweest hoepels te slaan. Deze was nog voor den avond thuis geroepen en daar hij dacht spoedig weder te komen, had hij den sleutel in het slot gelaten. Eenigen tijd daarna keerde hij terug om den sleutel om te draaien, uit de

Zondag het huwelijk tusschen beide jongelieden zou worden ingezegend. Hun huwelijk was hoogst gelukkig, want beiden hadden elkander hartelijk lief; en het geluk der echtelieden steeg ten top, toen de Heere hun een lief kind schonk, een flinken gezonden jongen met dezelfde donkere oogen van zijn vader. Nauwlijks echter drie weken de vadervreugde smakende, moest Krijn afscheid nemen van zijne vrouw en het wijde zeegat kiezen.

Wij zien hem thans op onze plaat, zoo juist wedergekeerd van zijne reis. Welk een lieflijk tafereeltje! Na de eerste begroeting zijner vrouw, heeft Pleuntje haren Krijn honderduit te vertellen over hun jongske, hoe lief het geworden is, hoe het met den dag toeneemt in ontwikkeling en hoe zij reeds den eersten glimlach van zijne kleine lipjes heeft opgevangen. Het hart der ouders baadt in weelde en een innig dankgebed stijgt uit de ziel van Krijn tot God omhoog, en de handen vouwende, stamelt zijn mond: »Lieve Heere, wij danken U voor Uwe gunst en schenk

ons wijsheid om het jongske op te vooden, tot eer Uws grooten Naams!" Alle leed is vergeten; lange dagen zijn voorbij. Nauwlijks was Krijn met de geheele visschersvloot uitgezeild, of een wind stak op uit het Noordwesten en wakkerde weldra aan tot een fellen storm. De golven stapelden zich hemelhoog op en rolden met donderend gedruis over het strand; felle bliksemstralen schoten uit de donkere wolken, de woning van Krijn schudde op hare grondvesten en daarbinnen worstelde Pleuntje in het gebed tot God om het behoud van haren man. En God verhoorde haar gebed! Menige schuit strandde in den vreeselijken nacht, menige vrouw verloor haren echtgenoot en menig kind zijn vader; de schuit van Krijn daarentegen kwam daags na den storm behouden aan wal, alle ongerustheid van Pleuntje was weggenomen en haar hart vloeide over van dank aan Hem, die de stormen gebiedt en de Zijnen, die op Hem hun betrouwen stellen, niet beschaamd doet nitkomen.

VALERIA,

OF:

KEIZERIN EN SLAVIN.

VI.

Naar Milaan.

Middelerwijl had Isidorus, met een welgevulden buidel en een schrijven, van het keizerlijk zegel voorzien, zijne reis aanvaard, om de moeilijke taak hem opgedragen, uit te voeren. »Hoe de zaak ook loopen mag," zeide hij bij zichzelf, »het zou zonderling zijn, als ik daardoor niet eenige sporten hooger steeg op de ladder, waarop mijne voeten thans staan. Geheim agent te zijn

der keizerin is meer waard, dan mijn betrekking bij den ruwen krijgsman, die mij bovendien elken dag beleedigt."

Op een der beste rijpaarden van den keizerlijken stal reed hij door de uitgestrekte Campagna over de steile Apennijnen naar de verre aan de adriatische zee gelegen stad Ravenna. Thans een vervallen stad, eenige uren van de zee verwijderd, was het toentertijd een groote, drukke havenplaats en tevens sedert tweehonderdenvijftig jaren een gewichtige zetel der christelijke kerk. Zijn natuurlijke tact en zijne scherpzinnigheid volgende,

wendde Isidorus zich inplaats van tot den prefect, tot den bisschop der stad. Zijn schrijven, met het keizerlijk zegel voorzien, dat hij vol vertrouwen den bisschop overgaf, had wel niet de verwachte uitwerking, maar een bijzondere brief van Adactas, waarin de schrijver den jongen Griek aan alle christelijke bisschoppen en presbyters aanbeval, deed hem aanstands een vriendelijke opname en alle denkbare ondersteuning vinden.

De bisschop riep de diakens samen, aan wie de zorg voor de armen der gemeente was toevertrouwd, maar niemand wist iets van een Demetrius af. Eenige jaren geleden, toen de kerkelijke kas door het loskopen van christelijke slaven geheel uitgeput was geworden, hadden de zeeroovers een aantal gevangenen aan een joodschen slavenhandelaar, met name Ezra, verkocht, die hen mede naar Milaan genomen had, dat naast Rome de beste markt voor zijne waren aanbood. Een der diakens herinnerde zich onder dezen slavenstoet een oud man gezien te hebben, die met den door den jongeling beschreven Demetrius veel overeenkomst had gehad.

Isidorus aarzelde niet lang, maar reed nog eens over de Apennijnen, door de breede, vruchtbare Povlakte, naar Milaan, en was zeer verbaasd een stad te vinden, die in uitgestrektheid met Rome wedijverde en wier geschiedenis wel bijna duizend jaren terugging. Nauwlijks was hij een weinig bekomen van de vermoeienissen der reis, toen hij zich naar den bekenden joodschen slavenhandelaar begaf; maar daar er juist een slavenverkoop plaats had, moest hij het einde daarvan afwachten, eer hij inlichtingen kon inwinnen. Een aantal slaven, wel ongeboeid, maar bewaakt door opzichters, gewapend met zweepen en speren, verwachtten hun lot. Bijna geheel naakt, werden de armen met ruwe hand onderzocht, betast, geknepen; zij moesten zware gewichten beuren of evenals een te koop aangeboden paard loopen. Velen hadden de ooren doorboord — zocals bekend is van uit Mozes' tijd een teeken der dienstbaarheid — bij anderen waren aan de vele littekenen de sporen der lederen zweepen nog te onderkennen.

In dien tijd was de slavernij een der grootste

ondeugden van het romeinsche rijk. Het was een doodelijke kanker, die aan het nationale leven knaagde. Door haar werd de arbeid verlaagd tot een schande en de vorming eener eerbare middelklasse, die ware beschermster der vrijheid, belet. Het getal der slaven overtrof menigmaal dat der heeren. Opdat zij hun aantal en hunne macht niet zouden leeren kennen en daardoor tot een algemeenen opstand aangemoedigd zouden worden, was hun het dragen van een kleed, dat hen als slaven kenmerkte, niet geoorloofd. Had nochtans een oproer onder hen tegen hunne pijnigers plaats, zocals dikwijls gebeurde, dan werd dit met onmenselijke wreedheid onderdrukt. Eens moesten zestigduizend slaven een opstand met hun leven boeten. Een enkele vrijgelatene liet bij zijn dood meer dan vierduizend slaven na. Terwijl ongeveer tweeduizend mannen heeren der romeinsche wereld waren, bestond de overige groote massa grotendeels uit slaven. Hun ellendige toestand is niet te beschrijven. Evenmin als zij recht hadden om te trouwen, hadden zij ook aanspraak op hunne kinderen. Hun dagelijksch voedsel: een pond brood met wat zout en olie, werd hun toegedeeld; vleesch kregen zij nooit. Kolossale bouwwerken, die door hun zweet, ja hun bloed zijn ontstaan, getuigen nog tot op den dag van heden van hunne harde dienstbaarheid.

Dat deze arme, door geweld ten onder gehouden, groote massa om zoo te zeggen, een broeikas van alle ondeugden werd, waarin elke booze hartstocht snel wies en voortwoerde, is gemakkelijk te begrijpen. Maar juist onder deze ellendigen betoonde het evangelie der vrijheid zijne wonderbare, onoverwinnelijke macht. De onderdrukte slaaf geloofde met vreugde de blijde boodschap, die hem voor God op één trap met de overige menscheid plaatste; jubelend nam hij de in Christus Jezus aangeboden vrijheid aan, de schatten, die geen rijkdom verwerven, maar ook geen slavenboeien binden, ja, die de dood hem zelfs niet rooven kon.

In de christelijke kerk waren de verschillen van rang en stand geheel uitgesloten. De toegang tot de hoogste geestelijke voorrechten stond ook

voor den geringsten slaaf open. In de geestelijke heerschappij bestond noch recht van geboorte noch bevoorrechtiging door afstamming of bloedverwantschap. De rijke patriciër, de bezitter van uitgestrekte landgoederen, zag in zijn geringen slaaf een medeërfgenaam der heerlijkheid. Beiden ontmoetten elkaar aan dezelfde tafel des Heeren, begroetten elkaar met den liefdekus, lagen zonder onderscheid, zij aan zij, in hun eng, donker graf, om de een zoowel als de ander tot stof weder te keeren. De geschiedenis van den aan zijn meester ontloopen slaaf Onesimus werd dikwijls herhaald; evenals Filemon, zoo ontving de hooge patriciër zijn terugkeerenden slaaf, »nu niet meer als een dienstknecht, maar meer dan een dienstknecht, namelijk een geliefden broeder.» (Filemon vs. 16).

Maar nadat wij onzen blik geslagen hebben zoowel op de ellende der slaven, als op de genadegoederen, die ook hun door het evangelie werden aangeboden, willen wij, inplaats van langer getuigen te zijn van de pijnlijke, stuitende tooneelen op de slavenmarkt te Milaan, onzen jongen Griek weder opzoeken, die vol ongeduld staat te wachten tot de bedrijvige Ezra het over een aantal slaven ééns is geworden met een landman, die eindelijk na veel loven en bieden den joodschen slavenhouder zes slaven afkoopt en dezen voortdrijft. »Hebt gij ooit een joodschen slaaf, Demetrius genaamd, gekocht of verkocht?» vroegde Isidorus hierop aan den slavenhandelaar.

»Een *jood* verkoopen? O neen, ik verkoop nooit mijne eigene geloofsgenooten. Dat zou tegen onze wet zijn. Ik koop hen wel eens van de zeeroovers; maar alleen om hun de vrijheid te schenken,» antwoordde Ezra.

»Maar deze Demetrius was een christenjood, een van Mozes tot Jezus bekeerde,» merkte de Griek op.

»Een christenhond?» schreeuwde Ezra met een verschrikkelijke verwensching. »Dan was het geen echte jood. Hij had evenals Ezau zijn eerstgeboorte verkocht en daarom geen deel aan Israël. Natuurlijk zou ik hem verkocht hebben, het liefst voor de mijnen of de galeien, of als veldslaaf

aan den hardsten meester. Maar ik weet niets van een Demetrius af. Wie was hij?»

»Voor vijf jaren werd hij door illyrische zeeroovers overvallen en het laatst gezien door haar, die hem nu zoekt,» was het antwoord van den jongeling. »Kunt gij mij werkelijk niet op zijn spoor helpen? Ik zal er u goed voor beloonen.»

»Hoe kan ik al de honderden christenhonden in mijn geheugen hebben, die door mijne handen gegaan zijn?» antwoordde de handelaar. »Als gij er wat van weten wilt, moet gij u tot gindsche kloosterlieden wenden, die weten meer van deze ellendigen dan ik.»

Dezen wenk volgende, sloeg Isidorus spoedig den weg naar het klooster San Lorenzo in, waarvan nog een oude kapel overgebleven is. Op zijn kloppen werd hij aanstonds binnengelaten. Men bracht hem in een door overdekte galerijen omringden vierhoek, vanwaar uit de ingangen naar de onderscheidene cellen waren. Wij mogen ons onder dit klooster niet voorstellen wat in latere jaren in de katholieke kerk de kloosters geworden zijn. Het klooster San Lorenzo geleek veeleer een zieken- en aalmoezenhuis, en diende tevens tot een soort van theologenschool, waarin jonge mannen voor het ambt van diaken en presbyter voor de christengemeenten gevormd werden. Nadat Isidorus den goeden bisschop Paulinus het schrijven van Adauctus overhandigd had, werd hij hartelijk welkom geheeten.

»Gij zijt hartelijk welkom mijn zoon, evenals elk, die met een aanbeveling van den waardigen Adauctus tot ons komt,» zeide de bisschop. »Met vreugde zullen wij u met al onze kracht helpen. Ikzelf kan u bezwaarlijk inlichtingen geven, omdat ik in den tijd, waarvan gij spreekt, niet te Milaan, maar te Nola bisschop was. Kom mee naar de eetzaal en neem het met ons eenvoudig maal voor lief. Misschien weet een der broeders iets van hem, dien gij zoekt.»

De eetzaal was een groot kaal vertrek met een lange tafel, aan welker ééne einde een andere dwars aangeschoven was voor den bisschop, den presbyter en de gasten, die er mochten zijn. Daar zulke huizen de hoofdplaatsen waren tot herberging van

reizende geestelijken en leeken der christenge-meenten, ontbrak het in dezelve zelden aan gasten. De wanden waren versierd met kunstlooze frescoschilderingen, welke bijbelsche geschiedenissen voorstelden. Terwijl de broeders het maal gebruikten, las aan de eene zijde van de zaal voor een lessenaar een zoogenaamde lector hoofdstukken voor uit de H. Schrift, of ook uit de geschriften van Clemens, Ignatius, Justinus den martelaar en Origenes. Voor de invoering van dit gebruik waren zoowel de zeldzaamheid als de hooge prijs der geschreven rollen, alsmede de wensch, om elk oogenblik zooveel mogelijk uit te koopen, een voldoende grond.

Na afloop van het eenvoudige maal, dat hoofdzakelijk uit groenten, linzen en brood bestond, verhief zich de bisschop, om den broederen mede te deelen, waarvoor de vreemdeling van Rome hierheen gekomen was.

Toen hij weder plaats genomen had, stond een eerwaardig presbyter op en sprak: »Vader, vijf jaren heb ik onder dit gastvrij dak doorgebracht, nadat uw voorganger in het ambt mij vrijgekocht had. Vijf jaren lang heb ik het verlies van een zoon en een dochter betreurd, die uit mijne armen gescheurd en wie weet, aan welk gruwzaam lot prijsgegeven werden. Het kan zijn, dat God voor heeft, mij mijne kinderen weder te geven. Hebt gij, o vreemdeling, ook eenig teeken, waaraan ik hen herkennen kan?»

»Van uw zoon kan ik u helaas, geen bericht brengen, maar zie eens, of dit niet een teeken is van de redding uwer dochter,» antwoordde Isidorus, terwijl hij den hoopvollen vrager het bekende sieraad, den visch van kornolijnsteen voorhield.

Haastig groep de presbyter het aangebodene, ontcijferde het opschrift en riep met tranen van vreugde uit: »God zij dank, mijne dochter leeft nog! Ik zal haar aangezicht zien, eer ik sterf. Zie, hier is haar naam: »Calirrhoe, dochter van Demetrius.» Ikzelf heb hem, nog in mijn dierbaar Damaskus wonende, daarin gegraveerd. Wat is God genadig! Ik had niet durven hopen, haar weder te zien. Zeg mij, vreemdeling, is zij eene slavin?»

»Neen,» antwoordde Isidorus diepbewogen, vol deelneming in de vreugde des vaders. »Zij is eene vrijgelatene van keizerin Valeria, en naar den ijver te oordeelen, welken de hooge gebiedster bewees in het zoeken naar u, moet uwe dochter hoog bij haar in gunst staan.»

»Loof den Heere, mijne ziel, en al wat binnen in mij is, Zijnen heiligen Naam! Hij heeft mijne gebeden en mijn smeeken verhoord!» stamelde de gelukkige vader met bevende stem.

Zijne eigene geschiedenis was spoedig verteld. Uit de handen van zijn bezitter, die geen andere was dan de ons bekende joodsche slavenhandelaar Ezra, losgekocht, had hij in het klooster opname en bezigheid gevonden. Door zijne bekendheid met de grieksche taal, was het aanvankelijk zijn ambt geweest, de jongelingen, die zich voorbereidden voor de bediening des Woords, en de diakenen te onderwijzen in het grieksch, totdat hij wegens zijne buitengewone gaven en zijn innige vroomheid tot presbyter der milaansche gemeente geordend was geworden.

— —

VII.

Demetrius en Isidorus.

Demetrius liet zich nu niet lang meer te Milaan houden; na een hartelijk afscheid van de vrienden, die met broederlijke deelneming in zijne vreugde deelden, nam hij reeds den volgenden morgen bij het aanbreken van den dag met den jongen Griek de reis naar Rome aan. Hij reed op een muilnier naast een sierlijk uitgedosten ruiters. De weg was voor den man, die het rijden niet gewoon was, wel bijzonder lang (ongeveer vijftienzestig duitsche mijlen) en moeilijk, maar onder het spreken en hooren over zijn geliefd kind vergat de gelukkige vader alle vermoeidheid. De onzekerheid over het lot zijns zoons was de eenige schaduw over zijne vreugde. Maar niet lang kon deze schaduw den zonneshijn van zijn geluk benevelen. »God is genadig en van groote barmhartigheid,»

sprak hij, »zou Hij, die mij één mijner kinderen teruggeschonken heeft, mij ook niet mijn zoon wedergeven? Wacht slechts, mijne ziel, Zijne ure zal komen!»

Eindelijk op den tienden dag, even vóór zons-
ondergang ontdekten de vermoede ruiters in de
verte de trotsche wereldstad Rome, de meesteres
der wereld. Al klaarder en duidelijker kwamen
de trots der stad op de zeven heuvelen, de pa-
leizen en tempels met hunne sneeuw witte zuilen,
in het gezicht en zij schenen in den purperen glans
der ondergaande zon als doorzichtig albast. Links
verhieven zich de kolossale muren van het kolos-
seum, reeds toen eerwaardig door de sporen van
een tijdvak van tweehonderd jaren. Zij reden over
de driehonderd jaar oude Milviusbrug, waarbij tien
jaren later tusschen Konstantijn en Maxentius de
grootte, beslissende slag geslagen werd, waardoor
het christendom verheven werd tot staatsgodsdienst
en die daarmede eindigde, dat Konstantijn, aangemoedigd en angevuurd door het beeld van een
kruis, dat hij op helderen middag aan den hemel
meende te zien en door zijn opschrift: »In dit
teeken zult gij overwinnen!» de overwinning be-
haalde, terwijl zijn tegenstander in den Tiber
verdronk. (Een prachtige schilderij in het Vaticaan
stelt deze geschiedenis zoo levendig voor, dat
men bijna gelooft, in werkelijkheid den heiden-
schen keizer te zien verdrinken en diens leger
te zien vluchten).

Demetrius, ofschoon hij veel van de wereld
gezien had, was geheel verbaasd over den glans
en de pracht, die zich aan zijn oog vertoonde.
Noch te Jeruzalem noch te Damaskus, noch te
Antiochië noch te Ravenna en Milaan had hij
zulk een rijkdom aan porfier en marmer, zulke
statige zuilengalerijen gezien, zoo talrijk, dat zij
grootte oppervlakten bedekten.

»Waar voert gij mij heen?» vroegde hij, toen
zijn gids met hem naar een marmeren paleis reed.

»Naar de woning, onder wier dak gij uwe
dochter zult vinden, de begunstigde vrijgelatene
van de meesteres van al deze pracht,» sprak
Isidorus, die zich in stilte hartelijk over de
verbazing van zijn medereiziger verheugde.

Daar ditmaal de wacht geen zwaarigheid maakte
om den Griek noch zijn reisgezel door te laten,
konden de reizigers ongehinderd het paleis bin-
nentreden. Nadat Isidorus den kamerdienaar mede-
gedeeld had, dat hij zoeven van een gewichtige
reis in opdracht van keizerin Valeria teruggekeerd
was, werd hij met Demetrius naar een marmeren
bad geleid. Beiden maakten met behulp van een
handigen slaaf hun toilet, om waardig voor de
keizerin te kunnen verschijnen.

Toen de Griek werd aangediend, was Calirrhoë
als naar gewoonte bij hare gebiedster.

»Wij hebben door uwe brieven van uwe ver-
geefsche bemoeiingen te Ravenna en Milaan ge-
hoord,» begon Valeria, »maar wij hopen» — —

Voor de keizerin haren zin nog voltooid had,
wierp Calirrhoë zich met een vreugdekreet in de
armen van den eerwaardigen man, die den Griek
gevolgd was.

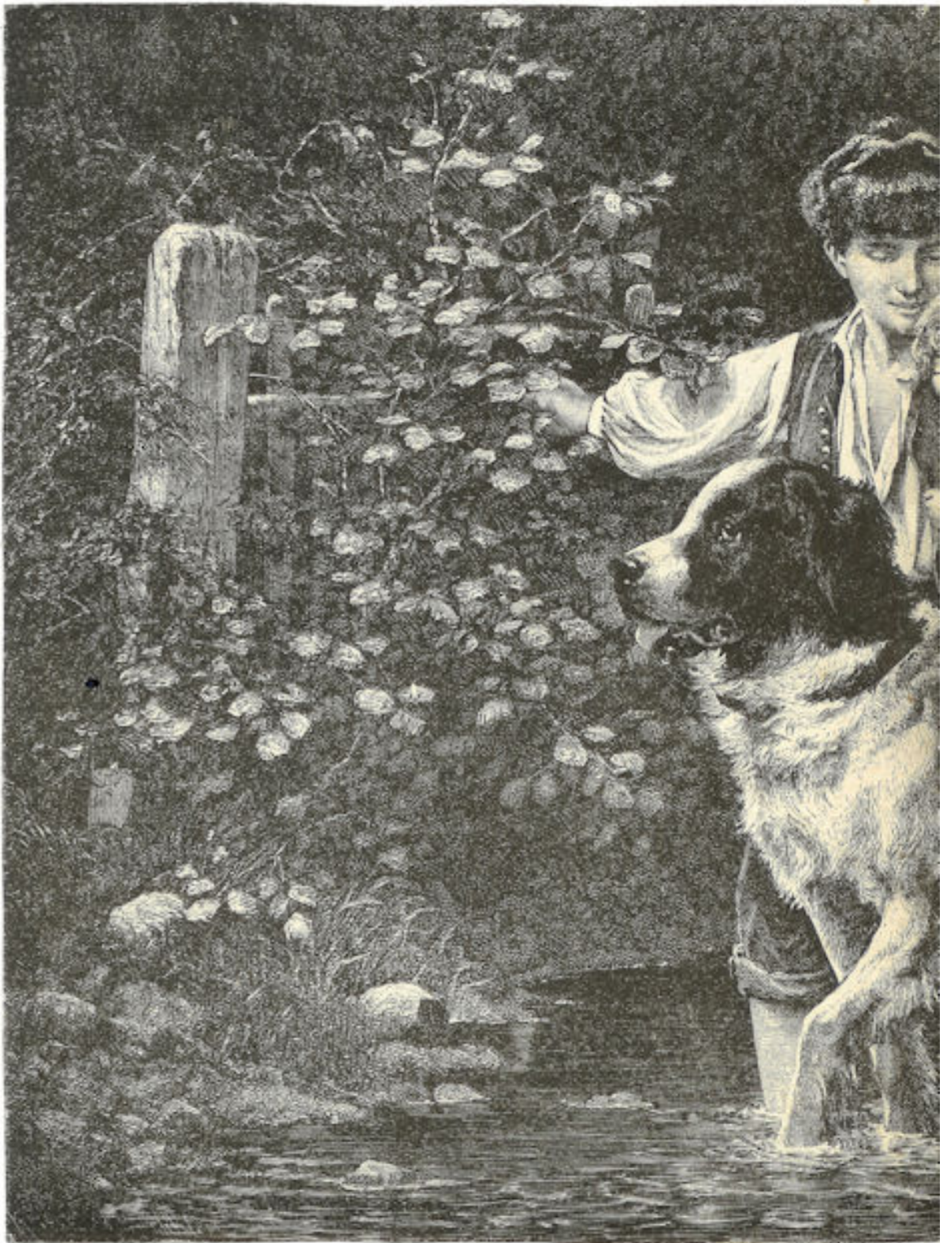
»Mijn vader!» riep zij op een toon, die de
aanwezigen door het hart sneed, en sloot telkens
opnieuw onder eenloed van tranen haren weder-
gevonden vader in hare armen.

»Mijne dochter, kind mijner geliefde Rachel!»
zei de vader met bevende stem, die evenals zijne
dochter in zijne overgrootte blijdschap geheel de
aanwezigheid der keizerin vergat, »heb ik u wer-
kelijk weer in mijne armen? Gij zijt volkomen
het evenbeeld uwer engelachtige moeder, toen ik
haar voor de eerste maal zag in de rozengarden
van Saron. Ja, waarlijk, God is barmhartig.
Heer, nu laat Gij Uwen dienstknecht gaan in
vrede! Mijn beker is overvloeiende!»

»Neen, goede vader,» viel de keizerin, door
het hartroerend schouwspel diep bewogen, hem
met zachte stem in de rede. »Ik hoop, dat gij
u nog lang in de liefde en het geluk van uw
dochter zult mogen verheugen.»

»Vergeef, hooge gebiedster,» zeide Demetrius,
wierp zich voor de voeten der keizerin en kuste
dankbaar hare hand. »Vergeef, dat ik in mijn
blijdschap over het hervinden van mijn kind
mijne plichten jegens onze oedele weldoenster ver-
geten heb!»

»Uw eerste plicht was daar!» antwoordde

DE TROUW

WE HOND.

Valeria, op de lieflijke Calirrhoë wijzende, die, onder tranen glimlachend, spoedig weer daar stond, op den arm haars vaders geleund. »Wij willen u nu alleen laten, opdat gij uw hart eens voor elkaar kunt uitstorten.» »En wat u betreft, goede Isidorus,» ging zij voort, zich tot den Griek wendende, »ik zal zorgen, dat u een belooning overeenkomstig uwe diensten geschonken wordt.» Met deze woorden stond de keizerin op om naar haar eigen kamer terug te keeren.

»Ik ben u eeuwig dank verschuldigd,» zeide Calirrhoë, terwijl zij vriendelijk lachend den jongen Griek de hand toestak.

»Ik ben waarlijk meer dan betaald,» antwoordde Isidorus, terwijl hij eerbiedig de hand van het overgelukkige meisje kustte. »Het zou mij verheugen, als het mij veroorloofd werd, u in veel moeilijker diensten mijnen ijver te toonen.» Hierop verliet hij met een buiging de kamer. Op bevel der keizerin gaf de kamerdienaar hem een buidel met goud, terwijl hij hem tevens het uitzicht gaf op nog meerdere belooning.

In elk opzicht tevreden over de verkregen uitkomsten, ging Isidorus naar zijne woning. Ondanks het late avonduur stiet hij op talrijke nachtbrakers, wier doen en laten helaas, het daglicht schuwen moest. Eensklaps voelde onze vriend zich door een van hen vastgegrepen. Het was Calphurnius, de zoon van den prefect, die hem met gehuichelde vriendelijkheid toesprak: »Vriend mijner ziel, waar zijt gij zoo lang verborgen geweest? Wij hebben u erg gemist. Kom, wij willen bij den wijn van den exgladiator Turbo onze oude vriendschap vernieuwen. Gij zijt toch geen christen geworden?» »'t Wordt toch maar verteld,» voegde de beschonkene eraan toe.

Isidorus schrikte. Waren dan zijne gangen naar de katakomben ontdekt geworden? Maakten Calphurnius en zijne gezellen zich reeds vroolijk over hem? En waarom zich daaraan blootgesteld? »Neen,» zeide hij tot zichzelf, »dat doe ik niet; ik wil liever niets met het verachte volk te doen hebben.»

De levenslustige, onbestendige Griek was wel, zooals wij weten, meermalen diep getroffen ge-

weest door de macht en heerlijkheid van het christendom, maar evenzeer als het hem aan karaktersterkte ontbrak, bezat hij ook nu niet den moed, dezen vergulden vlinder zijne neiging tot het christendom te bekenen.

»Wie zegt, dat ik het geworden ben?» vroegde hij verward.

»Wie, wie? Ik weet het niet. Nu, iedereen,» was het met dubbele tong gesproken antwoord.

»Gij weet niet wat gij zegt, mensch,» antwoordde de Griek met een gedwongen lach. »Ga naar huis en slaap uw roes uit.»

»Kom morgenmiddag naar de baden van Caracalla, dan zult gij alles vernemen.» Na deze uitnoodiging ging de beschonkene zijns weegs; Isidorus echter had spoedig zijne woning bereikt en zocht zijn leger op. Evenwel niet om te slapen. Evenals een boot zonder roer op open zee, zoo was hij aan elken wind prijsgegeven. Hij had noch wilskracht noch een vast doel noch een gevestigde overtuiging. Zijn beeld is nauwkeurig geteekend in de woorden van den Heiland: »Maar die in steenachtige plaatsen bezaaid is, deze is degene, die het woord hoort en dat terstond met vreugde ontvangt; doch hij heeft geen wortel in zichzelf, maar is voor een tijd; en als verdrukking of vervolging komt, om des woords wil, zoo wordt hij terstond geërgerd. (Matth. 13:20,21).

Ach, hoe spoedig waren al zijne goede voornemens begonnen te smelten en te verdwijnen als was voor het vuur! En dat door de spottaal van den dwaas, van wien hij zoo even afscheid genomen had en dien hij in het diepst van zijne ziel verachtte! Zeldzame tegenspraak der menschelijke natuur! De in het wild daarheen geworpen woorden van den beschonkene hadden in hem een vermoeden gewekt van de mogelijkheid eener vervolging, die hem bedreigde, zoo hij aan zijne overtuiging getrouw wilde blijven. De moed ontbrak hem, om zich aan zulk een gevaar bloot te stellen. En toch gunde zijn geweten hem geen rust. Eerst tegen den morgen viel hij in een onrustige sluimering, waaruit hij niet eerder dan op den helderlichten dag ontwaakte. Helaas waren met het daglicht alle donkere schaduwen, alle

vermaningen en verwijten van het geweten, waarmee hij was ingeslapen, verdwenen!

't Was een druk gewoel daar buiten. »Versche vijgen! Witte wijn! Roode wijn!» klonk het in de nauwe straten, terwijl nevens de vruchtenhandelaars ook de waterverkoopers met luide stem hunne waar te koop aanboden. Daarnaast baanden afdelingen van soldaten in schitterende wapenrustingen zich een weg door de straten; wit gekleede, koolzwarte nubische slaven droegen trotsche patricische vrouwen in kostbare palankijns naar de winkels der juweliers en zijdehandelaars; gevolgd door een schaar van cliënten snelden senatoren en beambten naar het forum, terwijl phantastisch gekleede jongelingen zich op weg naar de rhetorica- of gladiatoren scholen bevonden. Kortom, de straten waren een beeld van het drukste gewoel.

Helaas had dit beeld zulk eene aantrekkelijkheid voor den lichtzinnigen, onbestendigen Griek, dat hij zich als een sterke zwemmer in dezen verleidelijken levensstroom waagde. Alle betere gevoelens en indrukken waren verloren en spoedig was hij onder zijne jeugdige kameraden de vroolijkste onder de vroolijken. Onder dezen werd ook niet de zoon van den prefect gemist, wien het gemakkelijk gelakte, den lichtzinnige over te halen tot een bezoek der Caracalla, een der reusachtigste en prachtigste romeinsche baden. Van den reusachtigen omvang dezer baden, wier ruïnen zelfs nog in onzen tijd de beschouwer met verbazing gadeslaat, kan men zich nauwlijks een voorstelling maken.

In de baden van Diocletianus, die gedurende de groote christenvervolging hoofdzakelijk door christenen gebouwd werden, kon, naar gemeld wordt, op één dag aan 18.000 personen een bad verschaft worden — het schijnt haast ongelooft. Een der groote zalen werd in latere jaren door den beroemden kunstenaar Michel Angelo in een kerk veranderd. De overige zalen zijn gedeeltelijk tot klooster, kazerne, wees- en armenhuis en blindenasyl ingericht geworden — en nog is er een groot plein vol ruïnen. Te Pompeji is een goed bewaard gebleven publieke badinrichting gevonden geworden met de nissen voor de kleeding,

met zeepen en zalven voor de badenden, ja, zelfs de bronzen instrumenten tot wrijving der huid ontbreken niet — alles na achttienhonderd jaren nog even goed bewaard gebleven, alsof het pas gisteren gebruikt was geworden. Op deze wijze is het den geschiedschrijver mogelijk, een zoo duidelijk beeld te ontwerpen van het leven der oude Romeinen, alsof hij persoonlijk aan het bedrijvig gewoel ervan had deelgenomen.

»Ha, Calphurnius,» riep Rufus, een der lichtzinnige gezellen, den weer nuchter geworden zoon van den prefect toe; »wat broeit er nu weer? Gij weet het altijd goed, als er een onheil dreigt los te barsten.»

»Het spijt mij, dat ik ditmaal mijne vermaardheid op dit punt niet kan handhaven,» antwoordde Calphurnius. »Maar daar valt mij toch iets in,» voegde hij er aan toe, terwijl hij zijn vriend wenkte om met hem achter een pilaar van porfier te gaan. »Ik zal het u in vertrouwen zeggen. De oude heks Fausta voert iets in het schild tegen keizerin Valeria, die zoo bemind is bij allen in het paleis. Het twistzieke wijf is niet waard, water voor Valeria's bad te dragen. Zij wil een niet bestaand onding ontdekt hebben, een komplot van christenen, waarin, terloops gezegd, ook gij, vriend Isidorus, een rol speelt. Ik zou u aanraden, neem u in acht. Ik vrees, dat het een strijd zal zijn van de slang met het lam.»

»De paleismuren zijn toch niet van glas,» antwoordde Isidorus, »en gij hebt toch evenmin het oor van een Dionysius. Hoe weet gij dan dat alles?»

»Alsof de romeinsche prefect niet zou weten, wat er in elk huis van Rome voor gewichtigs gebeurt!» antwoordde Calphurnius. »Hij heeft overal oogen en ooren in zijn dienst, en als de waardige vrouwen Juba of Tubal met hare geheime berichten verschijnen, achten zij het niet beneden hare waardigheid, dubbel loon aan te nemen en ook mij in hare geheimen in te wijden. Bovendien had de sluwe oude Furka een lang geheim onderhoud met den prefect, wat zeker niet veel goeds te beteekenen heeft.»

»Maar waartoe dient dit alles? Valeria is toch algemeen even bemind, als de onuitstaanbare Fausta gehaat is,» merkte Rufus op.

»Niets dan jaloezie,» zei de zoon van den prefect. »Maar wee het offer, waarop haar doodelijke haat gericht is. Den ouden basiliscus ontbreekt het niet aan middelen en wegen, om zijn angel te doen gevoelen.»

»Maar wat heb ik met de twisten in het paleis te maken?» vroeg Isidorus angstig. Hij kon niet weten, in hoe verre deze samenhangen met de opdracht, op welke uitvoering hij zoo trotsch was.

»Dat zult gijzelf het beste weten,» antwoordde Calphurnius lachend. »Wanneer gij Valeria of den christenen een dienst bewezen hebt, hebt gij u natuurlijk Fausta en de priesters tot vijanden gemaakt.»

»Dus dat is het, waarover gij gisterenavond gesproken hebt en wat gij mij heden zoudt mededeelen?» vroeg Isidorus verder. Maar daar de gevraagde daarop niet met beslistheid antwoordde, overreedde hij de vrienden, met hem in de aangrenzende speelzaal te gaan.

Evenals onder bijna alle oude volkeren, zoo werd ook onder de oude Romeinen het spel hartstochtelijk beoefend. Reeds vierhonderd jaar vóór Christus' geboorte is er sprake van. Grootte landgoederen werden bij het spel verspeeld, rijke familiën aan den bedelstaf gebracht, groote sommen met een enkelen worp verspild, in erger mate dan ooit in de speelholen te Homburg en Monaco gebeurde; kortom het spel richtte zooveel onheil aan, dat het tengevolge daarvan bij de wet verboden werd. Toch waren er in deze plaats van publieke vernakelijkheid talrijke verborgen plaatsen met speel tafels, terwijl geldwisselaars, gewoonlijk joden, aan hunne telbanken tot het wisselen van de munten der verschillende landen gereed stonden. De drie genoemde vrienden begaven zich dus in een der speelalcoven, Isidorus met het vaste voornemen, de dobbelsteenen niet eens aan te zien.

Des te ijveriger hielden de beide anderen zich met het spel bezig, vooral na het voortgezette genot van den prikkelenden wijn, waaraan ook

Isidorus zich overgaf. Helaas deed hij dit in zulk een mate, dat hij al zijn goede voornemens vergetend, begon te spelen met Calphurnius, toen Rufus, het spel moede, zich van de speeltafel verwijderde.

Het geluk scheen den Griek zeer gunstig te zijn; hij won telkens en sterkte zich voor elken nieuwen worp door een goeden dronk van den sterken wijn. Hij verhoogde zijn inzet tot het dubbele, het drievoud en speelde eindelijk als een waanzinnige. Zijn sluwe tegenpartij liet hem ook nu nog wel eenige malen winnen, maar toen werd het blaadje omgekeerd. Isidorus verloor niet alleen alles, wat hij gewonnen had, maar bovendien ook het goud, dat hij eerst des avonds te voren ontvangen had. Zijne oogen waren van bloed onderleopen, en hij waggelde van de speeltafel; zijn schoon gezicht was door den toorn verwrongen, vreeselijke verwenschingen kwamen over zijne lippen.

»Wees maar niet zoo boos over uw verlies,» zei Calphurnius troostend. »Morgen zal het geluk u gunstiger zijn. Ik schiet u gaarne een som voor. Laten we een bad nemen, we hebben het beiden noodig om onze zenuwen tot rust te brengen.»

De benevelde Griek versmaadde geenszins dit aanbod en habbelde veel over *meev* geld, dat *daar* voor hem te krijgen was, waar hij gisteren den vollen buidel ontvangen had, dat zijne diensten voor den staat van te groot gewicht waren om niet opgemerkt te worden, dat hij vele dingen wist, ja, geheimen kon vertellen, als hij maar wilde — — en al dergelijke praatjes meer.

Dit was het juist wat Calphurnius wenschte. Door zijn vader er toe gedrongen, den Griek de geheimen van het paleis en der katakomben af te persen, had hij door vele slinksche vragen volkomen zijn doel bereikt. Nadat hij zijn offer alles afgedwongen had wat hij wilde weten, nam hij met deze den terugweg aan.

Den volgenden morgen ontwaakte Isidorus met hoogst onaangename gevoelens. Hij verafschuwde zichzelf en de geheele wereld. Hij gevoelde, dat hij dwaas gehandeld had; in hoever hij het gedaan had, wist hij inderdaad niet. Het viel

hem in, dat hij al zijn geld verloren had; hij moest zichzelf bekennen, dat hij het vertrouwen van zijn nieuwen patroon, Adanctus, alsmede dat der keizerin verbeurd had en in geen enkel opzicht de dankbaarheid en achting der lieflijke Calirrhoe en van haren vader verdiende. Hij had bovendien vernomen, dat een samenzwering tegen

dezen allen voorbereid werd. En moest hij zichzelf niet bekennen, dat hij door zijne mededeelingen dit gevaar voor hen vergroot had? Na zulke beschouwingen besloot hij eindelijk, de bedreigden te waarschuwen en zoo mogelijk te redden.

(Wordt vervolgd.)

KONINGIN LOUISE EN NAPOLEON.

LOUWANG er een Pruisen en een Duitschland is, blijft zij onvergetelijk, koningin Louise, de edelste onder de vrouwen, de verpersoonlijking van alle vrouwelijke bekoorlijkheden, vrouwwendend en zielegrootheid. Telkenmale als op 10 Maart

haar geboortedag aanbreekt en de 19de Juli, waarop zij op 38-jarigen leeftijd stierf, wordt de herinnering aan haar opnieuw opgewekt en verlevendigd. Het jaar 1888 heeft het zijne ertoe bijgedragen om haar beeld weer in de Deutsche

harten op te wekken, toen haar zoon, de groote Keizer Wilhelm, van deze aarde werd afgeroepen.

Wij wijzen u hier op een gebeurtenis in het leven van Koningin Louise, toen zij, drie jaar voor haar heengaan, den dood reeds in haar ziel smaakte, daar zij als een slachtoffer voor den roover harer vrouweneer en den moordenaar haars geluks gevoerd, een marteling uitstond, die alle beschrijving te boven gaat.

Wij zijn in Tilsit. Het is in den morgen van 6 Juli 1807. De stad wemelt van troepen der drie potentaten. Hoe vijandig zij in het strijdperk tegenover elkander staan, nu zijn zij vreedzaam bij elkander, verwachtende de dingen, die komen zullen.

Spoedig ontstaat er eenige beweging. »De koningin komt!» klinkt het van alle kanten. »Zij komt werkelijk!» En allen verdringen zich naar de deuren om zich met eigen oogen te overtuigen.

Ja, daar kwam zij in een wagen, getrokken door vier schimmels, begeleid door een afdeeling dragonders der keizerlijke bende—daar zat zij met oogen, waarvan iedereen den mond vol had, de schoonste, de beste, de verstandigste aller vrouwen; een diepe, plechtige stilte, een aandachtig zwijgen heerschte onder de roode krijgers, die zij voorbijtrok. Het was een hartroerend beeld; hare schoonheid werd nog verhoogd door de diepe treurigheid, die als een sluier over haar gelaat uitgespreid lag. Zij kwam hier op het dringend verzoek van haar gemaal, die van een persoonlijke onderhandeling met den overmoedigen zegevierder een matiging verwachtte van de vredesvoorwaarden, die voor Pruisen vernietigend waren. Zij kwam hier, maar hoe zwaar haar deze tocht viel, kon ieder aan haar gelaat zien. Reeds menigen moeilijken gang had zij in haar leven gedaan, maar deze was de allerzwaarste.

Toen zij een half jaar te voren op haar ziekbed lag te Koningsbergen en de schrikmare vernam: »Napoleon komt!» was zij trots koorts en smart in de koude van den winternacht gevlucht met den angstkreet: »Ik wil liever in Gods handen vallen dan in die der menschen.» Nu zou zij hem tegengaan als een hulpzoekende, als een

V A L E R I A ,

OF:

KEIZERIN EN SLAVIN.

VIII.

De christen en een onedel drielal.

Met het in het vorig hoofdstuk vermelde doel begaf Isidorus zich onverwijld naar het bureau van den ons bekenden keizerlijken schatmeester. Het lag in de nabijheid van het forum, temidden van onderscheidene bankgebouwen. Onmetelijke sommen, de cijns der honderd provinciën van Rome, vloeiden in de keizerlijke staatskas. Evenals Daniël in Babylon, door koning Darius over alle vorsten des lands gesteld werd, omdat een voortreffelijke geest in hem was en onder allen niemand gevonden werd, die hem gelijk was en voor God onschuldig gevonden werd, evenzoo was ook aan Adauctus, den christen, door den heidenschen keizer een hooge eerepost, een ambt van het grootste vertrouwen opgedragen geworden. Wanneer temidden van het heerschende verderf, de afpersingen en bedriegerijen de keizers een eerlijken, vertrouwbaren beambte en bekwamen administrateur gevonden hadden, drukten zij gaarne een oog toe wat de levensbeschouwing van deze betref, zoo lang die levensbeschouwing niet in tegenspraak was met zijn plichten jegens den staat. Daarvandaan komt het, dat wij onder de leden der christelijke kerk, onder de heiligen, ook »die van het huis des keizers» vinden. (Fil. 4:22). Ook de grafschriften der katakomben wijzen op vele christenen van hoogen rang, die gewichtige posten bekleedden, bijv. »secretaris van

den stand der patriciërs,» »prefect der stad,» »exquestor van het heilige paleis,» »keizerlijke hofmaarschalk,» e. a. m.

De Griek vond den keizerlijken schatmeester bezig met dicteeren. Toen op den wenk zijns meesters de secretaris zich verwijderd had, begroette Adauctus den jongeling met warme woorden. »Wees hartelijk welkom, Isidorus!» zeide hij. »Gij hebt uw moeilijke taak bekwaam ten uitvoer gebracht. De keizerin is u zeer genegen, en gij kunt er op rekenen, dat uw fortuin gemaakt is.»

»Gij zijt al te goed, edele heer,» antwoordde de Griek met een sierlijke buiging. »Ik voel, dat ik uw lof niet verdien.»

»Uwe bescheidenheid, mijn vriend,» ging Adauctus vriendelijk lachend voort, »zal geenszins uwe bevordering in den weg staan. Een zoo zeldzame begaafdheid verdient naar behooren beloond te worden.»

»Ik ben gekomen,» zeide Isidorus met bevende stem, »in een zaak, die niet enkel uzelf, maar buiten u nog anderen betreft, die uwe vrienden zijn.»

»Dat is zeer goed van u,» antwoordde Adauctus kalm; »maar gij zult mij geen mededeelingen kunnen doen, in wier bezit ik niet reeds ben.»

»Ik voel mij verplicht,» ging de Griek voort, »u iets bekend te maken, dat men zeker geheim voor u houdt. Gij hebt vijanden, die het op uw verderf gemunt hebben: Fausta, de moeder des keizers, Furca, den opperpriester van Cybele, en Naso,

den stadsprefect. Zij hebben het ook op de keizerinnen Prisca en Valeria en anderen gemunt, die verdacht worden aanhangers van het christendom te zijn."

"Is dat *alles*, wat gij mij mee te deelen hebt?" vroeg Adauctus glimlachend. "Zie eens hier," ging hij voort, terwijl hij uit een elpenbeenen kastje een verzegelde rol nam, waarop de namen van verscheidene andere samenzweerders tegen zijn leven met de bijzonderheden hunner plannen opgeschreven waren. "Ik heb geen dezer onthullingen gezocht. Zonder mijn toedoen zijn ze mij uit vertrouwde bronnen geworden, zelfs van mannen, die, ofschoon geen christen, edele zielen zijn, die voor verraad en moord terugschrikken."

"Dit is u alles bekend en toch zijt gij zoo rustig?" riep de Griek ten hoogste verbaasd uit. "Wanneer zulk een zwaard van Damocles boven *mijn* hoofd zweefde, zou ik kunnen eten noch slapen."

"Hebt gij nooit de woorden gehoord," antwoordde Adauctus op ernstigen, plechtigen toon, "de woorden: »Geen muschje valt op de aarde zonder den wil uws hemelschen Vaders" — en: »Ook de haren uws hoofds zijn alle geteld!" Hebt gij nooit gehoord van den vromen Daniël, hoe zijne vijanden hem in den leeuwenkuil wierpen, maar hoe God den muil der leeuwen gesloten heeft, zoodat zij hem niet deerden? Het beeld daarvan hebt gij ongetwijfeld in de katakomben gezien. Evenzoo zal mijn God ook *mij* uit den muil van den leeuw verlossen," — bij deze woorden verhelderde de uitdrukking van een heldhaftig geloof zijn aangezicht — »of," fluisterde hij vol vertrouwen, »Hij zal mij een nog grooteren triomf verleen en mij tot Zich nemen."

"Zulk een stoïcijnse wijsbegeerte, edele heer," antwoordde de Griek, "nauw zijn eigen ooren vertrouwende, »heeft Zeno noch Seneca geleerd."

"Neen," antwoordde de edele Romein, »het is niet het stoïcisme, maar ons *geloof*, dat zoo sterk en blijde maakt, het geloof, dat men niet in de scholen onzer wijsgeeren kan leeren, maar alleen in de school van Jezus Christus."

"O, ik ellendeling, ik lafaard!" riep de Griek

uit met het hartstochtelijk verlangen naar een zedelijken moed, die boven zijn begrip ging. »bezat ik ook zulk een geloof!"

"Zoek het, mijn broeder," antwoordde Adauctus plechtig, »waar het alleen te vinden is: onder het kruis van Jezus Christus. Wie in zijn geest de beteekenis van de door Hem aan het kruis volbrachte offerande verstaan heeft, kan voortaan, waar 't het getuigenis van Jezus geldt, zijn leven niet meer te dierbaar achten."

"Maar is dan de weg van het kruis zulk een doornig, met bloed geteekend pad?" vroeg de Griek aarzelend. »Zijn dan werkelijk deze edele zielen, de hooggeboren, schoone Valeria, alsmede de goede, zachte Calirrhoë aan zulke verschrikkelijke gevaren blootgesteld?"

"Wij leven in moeilijke tijden," antwoordde Adauctus ernstig. »Christus is niet gekomen, om vrede te brengen op aarde, maar het zwaard. Wie door laf verraad zijn leven tracht te behouden, zal het verliezen, maar wie het om Christus' wil verliest, zal het heerlijk en voor eeuwig vinden."

Deze woorden troffen als een donderslag den onbestendigen Griek; hij beefde, alsof een gloeiend ijzer in zijne borst geboord werd.

"Maar wij moeten het beste hopen," ging Adauctus op blijmoedigen toon voort, »bovenal moeten wij voorzichtig zijn. Leven en vrijheid zijn onwaardeerbare gaven, die wij niet moedwillig aan het gevaar mogen prijsgeven. Ik hoop zeer, dat onze, den troon zoo na staande, hooge gebiedster geen bijzonder gevaar bedreigt, en, geloof mij, zij zal haren invloed tot bescherming harer vrienden gebruiken." »En," voegde hij er met een schelmschen glimlach aan toe, »wanneer gij soms een bijzondere belangstelling voor de liefvallige Calirrhoë gevoelt, zult gij zeker gaarne vernemen, dat zij de meest bevoorrechte lieveling der jeugdige keizerin is."

Maar de jongeling was zoozeer met de gedachte aan dreigende gevaren vervuld, dat hij deze vriendelijke zinspelingen nauwlijks begreep. »Wilt gij in het geheel geen voorzorgsmaatregelen voor uzelf nemen?" vroeg hij op smeekenden toon.

»Gij hebt geen vermoeden van de bitterheid en ijverzucht uwer vijanden.»

»O ja wel,» antwoordde Adauctus kalm. »Wat mij betreft, *hier* is de plaats, waar God mij geroepen heeft, *hier* moet ik werken, zoolang het Hem behaagt. Door getrouwe plichtsbetrachting kan ik menig bedrog, menig onrecht en lijden afwenden, de onschuldigen beschermen en tegen de inheligheid der publieke dieven een dam opwerpen. En geloof mij, van deze laatsten zijn er in onze verdorven stad onder de hoogen en aanzienlijken zeer vele. Onze heldhaftige voorvaderen geloofden wel, dat wij nooit aan ons vaderland mochten wanhopen; maar ik beweer, dat de oude romeinsche wereld reeds lang te niet zou gegaan zijn, zoo niet het zout van het christelijk geloof haar bewaard deed blijven. Alleen het goddelijk zuurdeeg is in staat de geheele massa te doorzuren.»

Nadat wij met Isidorus afscheid genomen hebben van den onwrikbaren geloofsman, wenden wij ons naar het paleis van keizer Galerius, een der prachtigste marmeren gebouwen, die den palatijnsehen heuvel kroonden. Het is middernacht. In een der verborgenste privaatkamers van het paleis wordt een samenzwering gesmeed, wier doel is de onderdrukking der christenen, maar in het bijzonder van hen, die door hunnen hoogen rang grooten invloed uitoefenen.

Bij de saamgezworenen Fausta en Furca, den opperpriester van Cybele, had zich ook de zwarte Juba gevoegd, die zoo even terugkwam van een tocht, welken zij in het »nachtelijk tooveruur» gemaakt had naar den voor de verbranding der dooden bestenden ongeheiligden bodem, om zekere giftplanten in te zamelen, welke zij als toovermiddel plag te bezigen. Evenals zij in haar geboorteland Nubië als tooveres in een kwaden reuk had gestaan, evenzeer had zij ook in Rome heimelijk hare schandelijke kunst uitgeoefend. In het paleis zelf werd verteld, dat zij door hare doodelijke giftdrankjes de vervulling bewerkte van het treurig lot, dat zij voorspelde, dat sommige personen treffen zou, en altijd personen, welke hare vrienden nit den weg geruimd wenschten te zien.

»Galerius zal die speelpop van een Valeria onder geen voorwaarde in het keizerlijk edict besluiten, daar ben ik zeker van,» siste de oude Fausta. »Zij oefent een onbepaalde beking op hem uit. Het moet wel de beking zijn van een valschen godsdienst.»

»Veelmeer de beking harer schoonheid en liefalligheid,» grinnikte de priester.

»Wat? Hebt *gij* u ook door hare list laten belezen?» vroegde de ijverzuchtige met vlamme blikken.

»Voorzeker niet, ik haat haar daarom nog des te meer, maar ik kan toch mijn oog niet sluiten voor hetgeen wat ieder opralt,» antwoordde Furca.

»Dan maak ik daarop tenminste een uitzondering,» antwoordde het leelijke vrouwspersoon, wier harde, sombere trekken slechts haat en wreedheid verrieden. »Wanneer wij haar niet door het edict uit den weg kunnen ruimen,» ging zij voort, »kunnen wij het tenminste langs een veiliger, zij het ook gevaarlijker weg. Onze wijze Juba heeft toegang tot haar; het zou voor haar een kleinigheid zijn, die hooggeprezen schoonheid te doen verwelken, en haar leven, evenals een lamp, welke het aan olie ontbreekt, aan het flikkeren en ten slotte tot uitdooven te brengen.»

»Ja, Juba heeft in het oude Nijlland menig donker geheim van Egypte ontdekt,» fluisterde de sluwe Afrikaansche met ingehouden adem. »Maar de toepassing daarvan is een zeer groot waagstuk. In het paleis heerscht groote waakzaamheid, en die nieuwe gunsteling Calirrhoë, het gehate meisje, waakt over hare meesteres als de op de wacht staande wilde gazel in de woestijn over de haar toevertrouwde kudde. Tot volvoering van de gewaagde onderneming is veel goud noodig.»

»Daar zal het u niet aan ontbreken, *gij* zult het volop hebben, als *gij* mij maar die gehate speelpop uit den weg ruimt, die in het hart mijns zoons *de* plaats inneemt, die mij toekomt,» siste het booze wijf, wier liefde tot den zoon, welken zij opgevoed had, even vurig was als die eener tijgerin voor haar tijgerkatje. Juba verwijderde zich nu, verdere bevelen afwachtede.

»Maar als zij zoo sterft,» zei Furca nu, »sterft

zij *alleen*. Maar de anderen moeten ook met haar getroffen worden, vooral hare moeder Prisca en die hoogmoedige Adauctus, die zichzelf zoo gewichtig en onontbeerlijk acht, en met hem de gansche bende dier vervloekte christenen."

"Natuurlijk zou men willen, dat dit alles gebeurde," antwoordde Fausta, "maar ik vrees, dat dit onmogelijk is. Gij gelooft niet, hoe hardnekkig Galerius in vele dingen is, en als men hem tegenspreekt, is hij het eerst recht."

"Daar komt Naso," zeide de priester. "Is hij ook al geen vriend der goden, hij haat tenminste de christenen. Misschien weet *hij* raad."

"Welkom, goede Naso!" met deze woorden werd de binnentredende door Fausta begroet. "Wij hebben uw raad bijzonder hiervoor noodig, hoe wij dit edict tegen de christenen als een net en valstrik zullen spannen voor *edeler* wild, voor dat hetwelk in het paleis en in de keizerlijke huishouding voorhanden is."

"Wij moeten sluw zijn als de wezel, slapeloos als de basilisk, doodelijk als de adder," antwoordde Naso.

"Ik geloof, dat wij veiliger gaan met het gif van den adder, als met het edict," merkte Fausta op.

"Ik verklaar mij voor het edict," antwoordde de bloeddorstige prefect snel. "Zijne donderslagen zullen zoowel de hoogsten als de laagsten verpletteren. Het zal grooten schrik veroorzaken en den ondergang der christenen voltooien. Wat baat het, de twijgen af te snijden, als de stam en de takken blijven bestaan! Ik ben in het bezit van bewijzen, die den ondergang van Adauctus, van den senator Aurelius en nog andere hooggeplaatsten ontwijfelbaar tengevolge moeten hebben. »De christenen naar de leeuwen!» zal het algemeen geroep worden."

"Dat zeg ik ook!" bevestigde Furca met duivelsche boosheid. »Fausta gelooft daarentegen, dat Galerius een den troon zoo na staande persoon onder zijne bescherming zal nemen, ofschoon juist *zij* het is, die het verachtelijke christenvolk aanmoedigt, dat aan hare voeten kruipt."

"Dat kan en mag hij niet," beweerde Naso onwillekeurig, zijne bekende gewoonte volgende,

naar den knop van zijn zwaard grijpende. »Zijn eigen kroon zou in gevaar staan, als hij onder de schaduw daarvan aan verraders van den staat, aan vijanden der goden bescherming wilde verleen, al zou haar positie ook nog zoo hoog zijn."

"Als hoofd van den staat," viel de opperpriester hem in de rede, »is hij de strijdbare beschermer der goden, en verplicht, de verachting derzelve te wreken."

"Gij weet niet, wat hij zou wagen," sprak Fausta. »Hij zou niet schuwen, goden en menschen te trotseeren."

"Er is een aanklacht bij mij ingediend geworden," antwoordde Naso, »welke zelfs de keizers niet onopgemerkt zullen kunnen laten, en wel tegen keizerin Valeria, wegens haar geheim bondgenootschap met de christenen, de roeping hunner priesters naar Rome en de begunstiging van staatsmisdadigers. Wij zullen dan zien wat het zwaarste weegt; de majesteit van het rijk of de schoonheid van een geschilderden vlinder."

"Ik zou met gerustheid kunnen sterven, als ik maar eerst dat speelpopje had kunnen vertrappen," zeide het wijf, dat als een tijgerin naar het bloed der onschuldige dorstte. Furca zwoer, dat hij de keizers met den toorn der goden wilde dreigen, als zij weigerden, Valeria's misdaden te wreken en Naso meende ten slotte, dat het toch al zonderling loopen moest, als het hem met zulke bondgenooten niet gelukte, zelfs onder de schaduw van den troon het christendom te doen vallen. Hiermede besloot het edele drietal zijne middernachtelijke samenkomst.

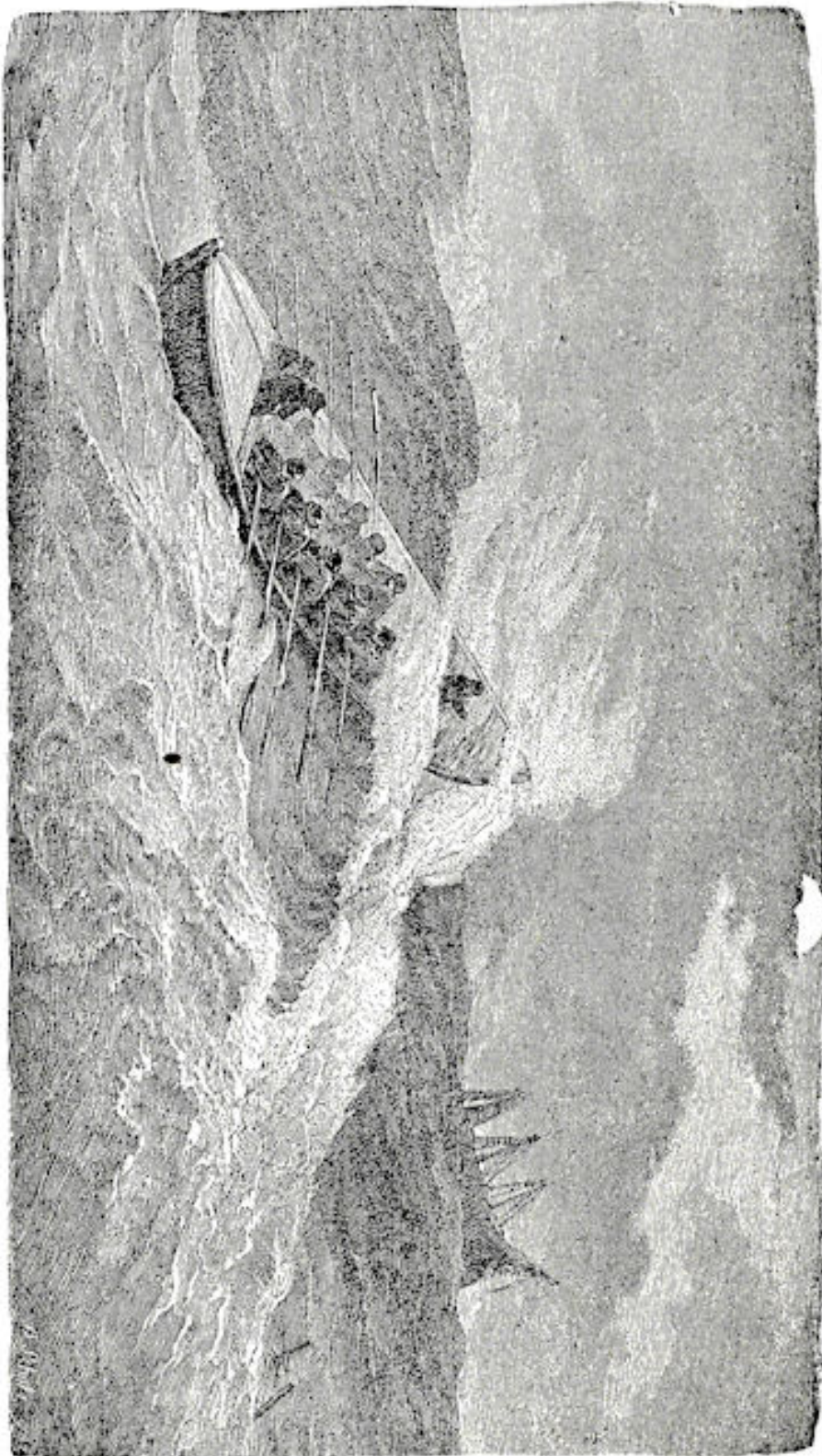
— —

IX.

Het edele drietal voor den Keizer.

De feiten, waarop Naso zijn aanklacht wilde gronden, berustten op hetgeen zijn evengezinde zoon Calphurnius aan Isidorus over de opdracht der keizerin ontlokt had. Naso hield het voor een uitgemaakte zaak, dat de Griek twee heeren

RIDDINGSBOOT, HET GESTRANDDE SCHIP TE HULP KOMENDE.

wilde dienen, en terwijl hij als agent van Valeria werkzaam was, zich niet zou ontzien, hare geheimen te verraden, ja, de prefect twijfelde er niet aan, dat de Griek, overeenkomstig zijn vroeger gegeven belofte, als verrader en openlijke aanklager der christenen zou optreden. Hij had het zijn in dit opzicht maar al te volgzamen zoon diep ingeprent, dat het van het grootste gewicht was, den Griek onder zijn persoonlijken invloed te houden, en vooral, dat deze aanleiding kreeg nog eens tot hem, den prefect, naar het forum te komen.

Nu, dat was voor Calphurnius juist geen moeilijke taak. Hij had Isidorus toch tamelijk in zijn macht door de sommen, welke hij deze bij het spel had voorgeschoten. Bovendien had de zoon van den prefect reeds lang ontdekt, dat in den Griek geen martelaar stak, integendeel dat hem licht vrees was aan te jagen.

Naso, over zulke berichten ten hoogste verblijd, moedigde zijn zoon aan, den Griek al vaster aan zich te verbinden, voornamelijk door voorschotten in geld. En al zouden ook door de mededeelingen van den vreemdeling enkel Adauctus en eenige zijner rijke vrienden, den dood moeten ondergaan, zijn (des prefecten) beurs, alsmede die zijns zoons zouden uit de nalatenschap van dezen, weder rijk gevuld worden. De keizer liet zijne ijverige dienaren niet onbeloofd. Zoo rekende Naso, en Calphurnius, hoewel jong in jaren maar rijk in ondeugden, liet zich maar al te graag als handlanger gebruiken. Hij had van lieverlede zijn slachtoffer alle geheimen ontlokt, en juist daarop werd een formeele aanklacht gegrond niet enkel tegen Valeria, maar ook tegen Adauctus en alle deelgenooten.

»Gij hebt hen reeds onherroepelijk verraden,» zeide op zekeren dag de zoon van den prefect, toen Isidorus weigerde verder de hem gestelde vragen te beantwoorden.

»Het is genoeg bekend, dat gij met een verraderlijke zending bij de christenen te Ravenna en Milaan zijt geweest en aan de vergaderingen in de villa Marcella en in de katakomben hebt deelgenomen. Elk woord, dat gij mij hebt toe-

vertrouwd, is opgeschreven en zal tegen u getuigen, wanneer gij de vijanden van den staat niet volkomen ontmaskeren wilt.»

»Ellendeling!» schreeuwde de vertoornde Griek, »houd op mij te kwellen! Gij hebt u eerst voorgedaan als mijn vriend en nu zoekt gij mijn ondergang. De christenen zijn geen staatsmisdadigers, dat weet gij even goed als ik!»

»Het edict des keizers noemt hen toch zoo,» antwoordde Calphurnius op spotachtigen toon; »of zoudt gij misschien de hooge beheerschers der wereld kunnen overtuigen, dat zij gedwaald hebben?»

»Wat verlangt gij van mij? Welke nieuwe schanddaad zal ik nog aan mijne oude toevoegen?» vroegde de gepijnigde Griek eindelijk.

»Gij behoeft enkel maar voor den prefect te bevestigen wat gij mij reeds toevertrouwd hebt, dat is alles. Gij verdient er ten overvloede nog een mooie som mede.»

Dit gezegd hebbende voerde de verleider den bang geworden Griek naar het tribunaal voor den prefect. Isidorus volgde aarzelend. De sluwe, gewetenlooze Naso wist datgene, wat hij reeds door zijn zoon vernomen had en bovendien nog in eigen persoon den Griek afperste, in zulk een licht te stellen, en aan de reis van Isidorus naar Milaan zulke beweegredenen ten grondslag te leggen, dat het niet moeilijk werd, om een acte van beschuldiging op te stellen, waarin de keizerin aangeklaagd werd, in verbinding met den schatmeester Adauctus en andere christenen tegen de aanbidding der goden van Rome saamgespannen en daarmee aan verraad tegen den staat zich schuldig gemaakt te hebben. Deze beschuldigingsacte zou door den prefect en Furca keizer Galerius voorgelegd worden met het verzoek tegen de beschuldigten handelend te mogen optreden. Er werd vooraf uitgemaakt, dat de indieners van het verzoekschrift op hetzelfde uur in het paleis zouden verschijnen, dat de booze geest van den keizer, de wreede Fausta, bij haar zoon zou wezen, en door haar het verzoek harer edele vrienden zou kunnen ondersteund worden.

»De beleedigde goden wenden zich tot u, be-

leedigde heer, om bescherming en bestraffing der atheïsten, die hunne aanbidding en macht verachten," begon de opperpriester van Cybele, in de hoop op het bijgeloof van den tot het keizerlijk purper verheven illyrischen boer te werken.

»Nu, mijn waardige vriend, wat is er geschied?» antwoordde de keizer op verachtelijken toon. »Heeft misschien iemand een greep in uwe schatten willen doen?»

»Het is geen persoonlijke zaak, hooge gebieder," antwoordde de prefect in plaats van den beleedigde. »Het geldt hier de welvaart van den staat en de vastigheid van uwen troon."

»Ja zelfs uw persoonlijke eer en die van uw huis," fluisterde zijne moeder haren zoon in het oor.

»Naar alles te oordeelen schijnt het wel iets vreeselijks te zijn. Komt er dan maar dadelijk mee voor den dag," beval de keizer.

Nu begon Furca te vertellen, hoe de goden door de christenen veracht werden, en drukte er bijzonder op, dat de keizerin geen deel nam aan de feesten te hunner eere.

»O, ik begrijp het al," antwoordde de keizer geuwend. »De offers op uw altaar worden minder. Het is genoeg bekend, in wiens zak zij terechtkomen. De goden zijn allen de een gelijk de ander; ik bekommer mij om geen enkelen van hen."

»Maar wij hebben ze noodig om het gepeupel in toom te houden," antwoordde Naso, en toen de keizer niets tegen deze opmerking had in te brengen, ging de prefect voort: »De christenen zijn staatsverraders, oproermakers van het eerste soort. Zij hebben zich in het geheim bij eede verbonden een anderen heer te dienen als Cesar, en zijn er voortdurend op uit, uwe keizerlijke macht te ondermijnen."

»Gij doet er goed aan," antwoordde de harde Galerius, terwijl het vuur van een doodelijken haat zijne oogen deed gloeien, »de gevaarlijke sekte met wortel en tak uit te roeien. Laat hen mijnentwege verbranden, kruisigen, pijnigen, wat gij maar wilt."

»En de bezittingen der rebellen, vallen zij niet den tempels der beleedigde goden toe?" vroegde de priester met begeerige blikken.

»Neen, ik denk aan den staat," antwoordde de keizer lachend. Denkt gij er zoo ook niet over, goede Naso?"

»Voor de helft aan den staat en voor de helft aan den beschuldiger," antwoordde de prefect, die uitnemend goed wist wat de wet voor zulke gevallen voorschreef.

»Past op, dat de wolven elkaar niet om den buit verscheuren," zei de keizer beleedigend. »Maar maakt in ieder geval schoon baan."

»Wil slechts deze doodvonnissen met uw zegel bekrachtigen, mijn keizerlijke gebieder," antwoordde Naso. »Bij zulke hooge beampten als Adauctus en Aurelius is mijne macht als prefect niet voldoende."

»En keizerin Valeria is ook als verraderes van uw persoon en uw kroon mee in het edict begrepen," voegde de sluwe priester er op klage-lijken toon aan toe.

»Ellendige hond!" schreeuwde de keizer, de hand aan zijn zwaard leggende, »waag het nog eens den naam der keizerin over uwe lippen te nemen, en ik ruk u uw lastertong uit den hals."

»Niet alzoo," zei de listige Fausta nu, terwijl de verschrikte priester zich kromde als een slang, »het is alleen zijn buitengewone ijver voor de bewaking uwer eer, die, naar ik vrees, de keizerin verraad."

»Ik zal zelf wel voor mijn eer waken," antwoordde Galerius somber. »Wat de christenen zijn, weet ik niet, en bekommer er mij ook niet om. Maar wat de keizerin is, weet ik — de edelste ziel, die in Rome leeft. Ik heb het gezegd, en daar blijft het bij." Hij verliet de kamer met een verschrikkelijken somberen blik, die geen twijfel overliet, of het hem met zijn bedreiging ernst was.

Verschrikt zagen de saamgezworenen elkander een poos aan, tot Fausta het woord nam en opgewonden uitriep: »Heb ik het u niet gezegd, dat hij goden en menschen zou trotseeren? Wij moeten nu door list bewerken, wat wij met geweld niet bereiken kunnen. Juba moet hare geheime kunst, die ditmaal zeker de dood moet brengen, beproeven. Ik ben zelf ook in het bezit van zekere toovermiddelen, en wanneer doodelijke

haat mij hetzelfde gevolg verzekeren kon, zou hare schoonheid verdwijnen als een verwelkende bloem en hare kracht afnemen als een wegstervend licht."

"Het is een gevaarlijk spel," merkte Naso op. "neemt u in acht! Wat mij betreft, ik zal, met dit edict voorzien, mijn ouden vijand verslaan, die mij al lang een doorn in het oog was. Het verveelt mij, hem »Adanctus, den rechtvaardigen" te hooren noemen. Bovendien eischt hij steeds zoo nauwgezette afrekening, dat ik gedwongen ben, alle boeten geheel af te geven, waarvan mij toch rechtmatig een deel toekomt."

Het mag verbazing wekken, dat een monster als Galerius, van wien in lateren tijd zijne christelijke onderdanen plachten te zeggen, »dat hij nooit 's avonds at zonder menschenbloed," zoo zeer door de bekoorlijkheid zijner christelijke gemalin geboeid kon zijn. Maar het feit wordt door de geschiedenis bevestigd en vindt zijn verklaring in de natuur van het menschelijk gemoed. Er ligt een macht in reinheid van zeden en onschuld, die ook de ruwste mensch niet kan weerstaan, er is een lieftaligheid, die het hart wint en het verstoktst gemoed kan week maken.

Dat overigens een christelijke vrouw in een echtverbintenis met een heidenschen man, geen benijdenswaardige plaats had, zegt de welspre-

kende kerkvader Tertullianus in de derde eeuw in een beschrijving van de moeilijkheden, welke deze moet overwinnen. Hij schrijft o. a.:

Wanneer haar tijd voor den godsdienst gekomen is, verlangt de man een bad; wanneer een vastendag waargenomen moet worden, noodigt hij gasten tot een smulpartij uit. Wanneer zij gaarne aadmoezen zou geven, zorgt hij er voor, dat geldkasten en kelders voor haar gesloten zijn. Welke niet-christen zou zijne christelijke vrouw veroorloven, deel te nemen aan de nachtelijke vergaderingen, alsmede aan het heilig avondmaal des Heeren, de kranken, ook in de armste hutten te bezoeken, de ketenen der gevangenen martelaren te kussen, des nachts op te staan voor het gebed of aan vreemde broederen gastvrijheid te bewijzen!"

Natuurlijk waren in tijden van vervolging of wanneer een christin, evenals Valeria, een hoogen rang bekleedde, de moeilijkheden om onder hare heidensche omgeving een christelijk leven te leiden, des te grooter. Toch waren de vijanden niet bij machte, ook maar één steen te werpen op het karakter der vrouw van den aartsvijand der christenen; integendeel waren allen vol van lof over de christelijke keizerin, die ook in een lateren tijd van vervolging, getrouw bleef, ja, getrouw tot in den dood. *(Wordt vervolgd.)*

GOLD UIT SCHUIM.

NAVERTELD DOOR

J. H. VAN LINSCHOTEN.

DE ONWELKOME GAST.

"Het is al erg genoeg met negen eigen kinderen, en nu moet er nog zulk een straatjongen bij komen! Als het van mij afhing, zou hij op nummer zooveel en zooveel in 't Roode dorp zitten,"

riep vrouw Kalman. Men noemde haar Dolle Bette; want zij was om hare dolle drift, haar grooten mond en hare booze tong algemeen gevreesd. De leeraar, dien zij met dezen toornigen uitval ontving, zag, toen hij de hut binnenkwam, naar de ongelukkige oorzaak ervan, rond en bemerkte,

en redde — de beide andere booten hadden gelukkig de Spaansche kust bereikt, zooals wij later vernamen —; maar geschaad had het vreeselijk onheil ons niet, Klaas was een ander mensch geworden — hij is nu een der beste kapiteins van onze marine, — en ook voor mij had deze geschiedenis zijn goeden kant, want denkt eens even, ik was voor altijd van de zeeziekte genezen, de schrik en opgewondenheid, alsmede het ge-

dwongen vasten gedurende de vijf dagen in de boot hadden de zenuwen in hoofd en maag zóó verstompt, dat ik nooit meer den geringsten hinder van zeeziekte bemerkte.

Later, als Klaas en ik — wij waren spoedig de beste vrienden — over deze geschiedenis spraken, zeide hij, »Piet, wij zijn niet onfortuinlijk; wij hadden zelfs geluk bij een ongeluk.»

VALERIA,

OF:

KEIZERIN EN SLAVIN.

X.

De uitbarsting van den storm.

Daar 't het edele drietal niet gelukt was het keizerlijk edict ook van toepassing te doen zijn op de gehate keizerin Valeria, stond het bij de samenweerders, die voor geen misdaad terugdeinsden, vast, door geheime middelen den dood der gehate vrouw te bewerken. De gewetenlooze zwarte Juba was maar al te gaarne bereid voor een hooge som, die haar beloofd werd, door een onfeilbaar werkend vergift de gruweldaad te volvoeren. Een groote, bijna onoverkomelijke moeilijkheid stond haar daarbij weliswaar in den weg, die een helder licht werpt op den toenmaligen verdorven toestand des rijks en het gevaar, waaraan de bewoners van het keizerlijk paleis dagelijks blootgesteld waren. Er heerschte daar namelijk zulk een argwaan, zóó groot was de vrees voor sluipmoord en vergift, dat de voorzalen steeds door vertrouwbare wachters en officieren bewaakt werden, die enkel met inachtneming van de scherpste voorzorgsmaatregelen den toegang veroorloofden tot een der leden van de keizerlijke familie. Bovendien was een bijzondere beampte aangesteld om

alles wat aan spijs en drank op den keizerlijken disch werd opgedragen, vooraf te proeven. Het gevolg daarvan was natuurlijk, dat hij bijzonder scherp toezag op de bereiding der spijzen voor de keizerlijke familie. Toch was het Juba door omkoopung gelukt, twee koks schijnbaar gewillig te maken, eenig gift, dat zij hun geven zou, onder het ontbijt te mengen, dat Valeria gewoonlijk alleen in haar eigen kamer gebruikte. Maar den koks was het geenszins ernst met hunne belofte. Nauwelijks in het bezit van het beloofde loon, weigerden zij de misdaad te volvoeren. Wat zou Juba daartegen doen! Al was het tandeknersend — zij moest zwijgen. Zij voelde zich dus tot toepassing van een ander middel gedwongen. In dienst van een priester van Isis in Egypte was zij door een abyssinische medeslavin in het bezit gekomen van een geheim middel tot bereiding van een zeer sterk vergift, waarvan de inademing alleen den dood veroorzaakte. Tot dit onfeilbaar werkend middel nam de verschrikkelijke vrouw thans hare toevlucht. Om dit haar uitgekozen slachtoffer toe te dienen en tevens den eigenaardigen reuk van het vergift niet te verraden, vulde zij een bloemenmandje met de fijnste, welriekendste bloemen. Nadat zij die ruimschoots

met het doodelijk vergift bestrooid had, en bovendien tot meerdere zekerheid een van die wonderbaar schoone, maar hoogst gevaarlijke adders daarin verborgen had, aan wier beet o. a. voor vele jaren de Egyptische koningin Kleopatra van Alexandrië gestorven was, bracht zij de niets kwaads vermoedende Valeria den noodlottigen bloemenkorf ten geschenke. Zij bracht dien niet als een geschenk van haar eigen hand, maar daar het listige vrouwspersoon vernomen had, welke diensten de Griek Isidorus der keizerin bewezen had en in welke hooge gunst hij bij haar stond, gaf zij voor, dat de bloemen aan hare hooge gebiedster in opdracht van den jongen Griek als een teeken zijner dankbaarheid en vereering door haar gezonden waren.

Valeria was met hare lieveling Calirrhoë, die zocals bekend is bijna voortdurend bij haar was, in haar eigen vertrek, toen Juba met het geschenk binnentrad. Toen Calirrhoë den korf met bloemen in ontvangst nam, gloeiden de oogen van het wijf met een onheilspellend vuur en, ware Calirrhoë haar gevolgd, zij zou haar de met duivelsche boosheid uitgesproken woorden hebben hooren mompelen: »Moge de vloek van Isis op beiden rusten! Mijn fijn popje heeft de zwarte Juba uit de vertrekken der keizerin verdreven. Zij kan nu het lot harer meesteres deelen.»

»O, hoe schoon, welk een geur!» riep de keizerin verheugd uit, terwijl zij zich over de bloemen boog. »Zie eens, de frissche dauw ligt nog in de kelkjes!» Nauwlijks had zij den korf in de hand genomen om zich nog meer in den zoeten geur te verlustigen, toen de onder de groene bladeren verborgen donkergroene gladde adder eensklaps te voorschijn kwam en zich op hetzelfde oogenblik aan hare wang vastklemd.

»O God, red haar!» riep Calirrhoë verschrikt uit, die aanstonds in den adder het doodelijk dier herkende, waarvoor zij vroeger in Antiochië zoo dikwijls was gewaarschuwd geworden. Zonder aarzelen greep zij den adder, trapte het dier met hare sandalen den kop in, omvatte toen, het gevaar niet achtende en enkel op de redding harer geliefde meesteres bedacht, de armen der

gestokene, en drukte hare lippen aan de bloedende wonde om het gift eruit te zuigen.

Op het door den beet der adder veroorzaakte geschreeuw der keizerin snelde een schaar van beambten en slaven toe, onder wie met den voor de veiligheid der keizerin verantwoordelijke officier, ook de zwarte Juba niet ontbrak. Valeria was inmiddels in onmacht gevallen; terwijl nog altijd het bloed uit haren wang stroomde, lag zij doodsbleek op haar rustbed.

Juba, die in schijnbaar smartelijke verrassing een meesterstuk in de kunst van huichelen aflegde, was erop bedacht, haar werk spoedig en zeker te voltooien, en voorgevende, dat het inademen van den bloemengeur het heilzaamste middel was, om de onmachtige in het bewustzijn terug te roepen, beproefde zij, haar het doodelijk vergift onder den neus te brengen.

»Wie was het laatst hier, voor dit ongeval plaats had?» vroegde de wachthebbende officier onderzoekend.

»Alleen Juba en ik,» stamelde Calirrhoë, terwijl een doodelijk bleek haar gezicht overtoog en zij onder hevige stuiptrekkingen ter aarde viel.

»Ik neem u in arrest,» zeide de officier, zich tot Juba wendende. Hierop gebood hij een soldaat om alle voorwerpen, die de Nubische bezat, te verzegelen, waarna hij een anderen opdroeg, aanstonds den hofarts te roepen.

Inmiddels werden door de bedienden de oogenschijnlijk dood daar nederliggende keizerin en hare gunsteling met water besprengd en haar lucht toegewuifd. De geneesbeer zette een zeer bedenkelijk gezicht. De door hem bevolen middelen werden echter in zooverre met gunstigen uitslag bekroond, dat Valeria na eenige dagen hersteld was en buiten een opvallende bleekheid, die haar gezicht overtoegen had, en een buitengewone, haar gansche lichaam doordringende koude, een koude als die des doods, geen verdere sporen van vergiftiging zich vertoonden. Deze bleekheid is nooit weder van haar geweken en heeft haar in den mond van het volk den naam: »de witte dame» gegeven.

Begrijpelijkerwijze was de uitwerking van het

vergift op Calirrhoë van veel bedenkelijker aard. Door het uitzuigen ervan had zij wel het leven harer geliefde meesteres gered, maar ook haar eigen prijsgegeven. Het door hare aderen stroomende gift ontstak in haar bloed hittige koorts. Hare oogen glinsterden met een onnatuurlijken glans; zij sprak snel en veel. Op de vraag der bezorgde keizerin schudde de arts bedenkelijk het hoofd, en verklaarde, dat dit een geval was, dat met alle medische kunst spotte. Tegen den beet van een adder was geen kruid gewassen. De zeer twijfelachtige hoop op genezing, die hij kon geven, lag in de jeugd en de kracht der patiënte, alsmede daarin, dat zij het doodelijk gif niet onmiddellijk van het vergiftige dier ontvangen had.

»Mijn lief kind!» riep de keizerin diep bewogen uit, terwijl zij hare armen om hare vroegere slavin sloeg en de wangen van deze met hare tranen bevochtigde; »ach, gij hebt voor mijn leven het uwe opgeofferd!»

»En ik dank er God voor,» antwoordde de kranke met matte stem. »Ach, hoe gaarne zou ik het ten offer brengen, zoo ik u daardoor slechts voor leed en pijn kon behoeden! Ik ben u meer schuldig dan mijn leven. Aan u heb ik de vrijheid te danken en een leven, dat mij dierbaarder is, dan mijn eigen!»

»Alles, wat de liefde en de geneeskunde maar kunnen bedenken, zal geschieden,» antwoordde de keizerin, het heete voorhoofd der geliefde zieke streelende. »Alles zal aangewend worden, om u voor uw vader en voor mij, als ook voor uwe vrijheid te bewaren!»

»Zooals God wil, mijn dierbare gebiedster,» fluisterde het trouwe meisje, terwijl zij innig de hand van Valeria kuste. »Zooals Hij mij leidt, is het goed, hetzij dat ik leef, hetzij dat ik sterf. O, hoe dank ik Hem, dat het mij vergund is geworden, in iets de liefde te bewijzen, die ik mijn beste en dierbaarste weldoenster op aarde verschuldigd ben!»

Onderwijl tusschen de herstellende keizerin en hare trouwe Calirrhoë menig woord van innige liefde gewisseld werd, peinsde de sluwe Juba, woedend over hare gevangenneming, erover hoe zij, betrapt als zij was om zoo te zeggen op

hecterdaad bij de volvoering van haar misdaad, de verdenking van zich zou kunnen afwenden, en wel door halsstarrig vol te houden, dat zij gezonden was door den jongen Griek, voor wien zij, niets kwaads vermoedende, de bloemen aan de keizerin had overgebracht. Daar zij, zooals wij weten, van het begin af aan beweerd had in opdracht van den dankbaren Griek den korf met bloemen te hebben overhandigd, viel het de sluwe vrouw niet moeilijk, in hare gevangenschap die verdichte rol vol te houden en alle schuld van zich af te schuiven. Zij speelde bij het ingestelde verhoor volkomen de onschuldige, hield onbeschaamd vol, dat de Griek haar gebruikt had om zijn geschenk over te brengen en haar rijk betaald had, en het gelukte haar volkomen, de rechters te misleiden, temeer daar ook Valeria, toch niet in het minst achterdochtig, niet de geringste verdenking tegen haar koesterde.

Toen de jonge Griek aangeklaagd werd van de poging tot moord op de keizerin, vertrouwde hij nauwlijks zijne eigene ooren, en voor den questor van het paleis gebracht, hield hij strak en stijf zijn onschuld vol. Maar al zijn ontkennen werd door den beambte eenvoudig aangezien voor kunstgrepen, waarmede de valsche Griek zijn rechters trachtte te misleiden. De schijn was helaas zeer tegen hem. De prefect Naso, die hem alle geheimen ontlokt had, die hij wilde weten, verachtte hem sedert niet alleen als een nutteloos werktuig, maar deelde den questor ook mede, dat hij in het bezit was van een formeel document, waarin de Griek keizerin Valeria van staatsverraad beschuldigd had als mede-saamgezworene der christenen. De mededeeling van dit getuigenis, dat de prefect door duivelsche list van lieverlede zijn slachtoffer had ontlokt, kon slechts strekken, om zonder twijfel in hem den moordenaar te zien. Isidorus was door dit alles zoo verrast en overweldigd, dat hij geen woord kon antwoorden. Nu zag hij eerst de val, waarin hij zich door den prefect en diens zoon had laten lokken; nu gingen met ontzetting zijn oogen er voor open, dat hij niet alleen zichzelf maar ook zijne vrienden in het verderf gestort had.

Naso draalde niet, maar liet aanstonds Adauctus, Aurelius en Demetrius, den vader van Calirrhoë, en andere aan de keizerlijke huishouding verbonden christenen gevangen nemen; ja, zelfs Calirrhoë werd onder bewaking gesteld en beschuldigd, met Isidorus den dood der keizerin beoogd te hebben. Men zou denken, dat de offerende liefde, waarmede Calirrhoë haar leven gegeven had voor hare meesteres, het beste bewijs zou geweest zijn, om het ongerijmd van deze beschuldiging te bewijzen. Maar de dwaze toorn der keizers, de gloeiende haat tegen allen, die den christennaam droegen, gevoed door de listen en aanslagen van den prefect en den questor, van den bekenden verwoeden opperpriester van Cybele en de wreede, listige Fausta, deden ook de ongerijmdste, zich het sterkst weersprekende beschuldigingen geloof vinden.

Wie een hond wil slaan, vindt gemakkelijk een stok, en een beschuldiging, hoe ongeloofwaardig en ongerijmd ook, werd gaarne als feitelijk en waar aangenomen, zoo zij maar tegen de christenen kon dien.

Zelfs Galerius, die, zoo zulks noodig geweest ware, als een dapper krijgsman elk persoonlijk gevaar moedig getrotseerd zou hebben, verloor in dit de keizerin betreffende geval volkomen het hoofd en zijn gezond oordeel. Bovendien leidden de bekentenissen, die slaven en dienaren door hevige foltering en werden afgeperst, de door bloeddorstige priesters opgehitste, met alle recht spottende rechtbanken, verbonden met de hebzucht en gruwzaamheid van den prefect en questor, tot een vervolging van allen, die den christennaam droegen. De bezittingen van Adauctus en Aurelius werden een roof der vervolgers, de bezitters zelven ter dood veroordeeld. Valeria, die — o zoo gaarne — hare vrienden in bescherming genomen en een goed woord voor hen gedaan had, was door de droevige gebeurtenissen der laatste dagen zoo terneergeslagen, zoo geschokt, dat zij niet in staat was haren invloed in eenig opzicht te doen gelden. Hare moeder echter, keizerin Prisca, die in elk opzicht bij hare moedige, schoone, invloedrijke dochter achterstond, was door de

heerschzucht en heftigheid van Keizer Diocletianus geheel bevreesd geworden.

Diocletianus was buiten zichzelf van woede over de samenzwering tegen de goden en de keizerlijke familie, die men, naar hij vastelijk geloofde, op het spoor gekomen was. Toen Prisca nochtans schuchter beproefde, tegenbedenkingen te maken, antwoordde haar gevreesde gemaal heftig: »Is het nog niet genoeg, dat ons paleis te Nicomedië ons boven ons hoofd in brand gestoken werd? Hoe kunt gij dan nog het verraad in ons eigen huis en de aanslagen tegen onze eigen persoon verontschuldigen. Neen, het christelijk bijgeloof moet uitgeroeid, de aanbidding der goden hersteld worden.»

En nu volgde door het gansche uitgestrekte rijk het eene edict het andere, elkander in barbaarsheid der bevolen maatregelen overtreffend. Voornamelijk de bedienaars des woords werden als verklaarde vijanden van den staat beschouwd; gevangenen, anders voor de gemeenste misdadigers bestemd, werden gevuld met bisschoppen, presbyters en diakenen, zoodat er voor werkelijke misdadigers geen ruimte overbleef. Mannen, vrouwen en kinderen, hoogen en lagen, ouden en jongen, bezegelden hun allerheiligst geloof met hun bloed, »verheerlijkten God met hun dood.»

Inplaats van evenwel lang stil te staan bij de ontzettende foltering en de onderscheidene gewelddadige middelen, waardoor men de christenen aan den dood prijs gaf, wijzen wij liever op het 11e hoofdstuk van den Brief aan de Hebreëen, in welks slotverzen ons een getrouw beeld gegeven wordt van het verschrikkelijk lijden, maar ook van het over wereld en dood triomfeerend geloof der christelijke martelaren van dien tijd. Maar evenals bij alle vervolgingen, die in vroegere en latere tijden om den wille van Gods Woord over het volk des O. en N. Verbonds kwamen, zoo was het ook hier: *het bloed der martelaren werd het zaad der kerk.* »Hoe meer de vijanden het volk verdrukten, hoe meer het vermeerderde en hoe meer het wies. (Ex. 1: 12).

(Wordt vervolgd.)

VALERIA,

OF:

KEIZERIN EN SLAVIN.

XI.

In den dood vereenigd.

Wij wenden ons nu eens weer tot de christelijke vrienden, die wij in onze vertelling reeds meermalen ontmoet hebben en die ongetwijfeld de levendige belangstelling van den lezer hebben opgewekt. Wat is hun lot eensklaps anders geworden! Zij zijn op den weg naar een der verschrikkelijkste kerkers van de vele sombere gevangnissen der wereldstad, de afgrijselijke mamertijsche gevangenis, die berucht was door de herinnering aan voor eeuwen binnen hare muren gepleegde gruwel- en misdaden. Elk aan een soldaat geketend, worden Adauctus, Aurelius, Demetrius en Calirrhoë met andere ter dood veroordeelde christenen onder den gloed der brandende middagzon door de straten van Rome naar hun afschuwelijken kerker weggeleid.

Daar aangekomen, opende een gewapende oppasser de met ijzer beslagen poort, waardoor de christenen in een donker gewelf geleid werden. De kerkermeester maakte de boeien los, welke de gevangenen aan de soldaten verbonden hadden, om hen inplaats daarvan onder ruwe spottaal twee en twee aan elkander vast te smeden. Het kwam zelfs voor, dat een van twee aan elkander geboeiden stierf, zoodat de overlevende in den vreeslijken toestand bleef, onafscheidelijk aan de zijde van een tot ontbinding overgaand lijk te verkeer.

»Mijn sijn popje,» zei de hardvochtige gevan-

genbewaarder schertsend, terwijl zijn ruwe hand den arm van Calirrhoë aanpakte, »zulk een armband zijt gij niet gewoon te dragen. Ik zon er niets tegen hebben, als ikzelf aan een meisje als gij gebonden was, maar dan zou ik toch aan zijden boeien boven deze ijzeren de voorkeur geven.» Toen Calirrhoë nu bevend achteruitweek en van smart en schrik sidderde, ging hij spottend voort: »Ik zal u niet meer pijn veroorzaken dan noodig is, mijn liefje. Gij zijt aan zulk een harden kamerbediende niet gewend, en» — — —

Maar neen, wij keeren ons met ontzetting van den ruwen gezelschap af en verwonderen ons niet, dat de gevangene jonkvrouw, die hij met zijne ruwheden kwelde, hem geen antwoord waardig achtte.

»Neen, mijn fijne heeren,» ging de boosaardige mensch voort, toen Adauctus en Demetrius, uitgeput van den langen tocht, zich op een steenen bank nederzeten, »dit vertrek is te gemakkelijk voor u. Voor u hebben wij een dieper vertrek.» Dit zeggende wees hij op een opening in den vloer, die tot nu toe door de donkerheid voor de gevangenen verborgen was gebleven. »Nu, gij behoeft er niet voor terug te schrikken, oude,» zei hij, ziende, hoe Demetrius onwillekeurig een stap terugweek van de opening, die als een graf voor zijne voeten gaapte. »Er zijn daar voor u wel betere in geweest.»

»Vader, zegen mij, voor gij gaat,» smeekte Calirrhoë, terwijl zij zich aan de borst van haren geliefden vader wierp, die zijne dierbare dochter kuste en haar zijnen vaderlijken zegen gaf.

Door middel van een lederen riem onder de

armen werden de gevangenen, de eene na den anderen, in een afschuwelijk gewelf afgelaten, om levend begraven te worden. De bij tijden door de opening binnendringende schemering was het eenige licht, dat deze treurige onderaardsche cel binnendrong. De lucht was er afschuwelijk. Ach, hoe menig offer had hier, sedert Rome's vierde koning Ancus Martius vóór duizend jaren dit graf voor de levenden had laten inrichten, een verschrikkelijk uiteinde gevonden! »Welk een koud bad!» had de afrikaansche vorst Jugurtha uitgeroepen, toen men hem in dit donkere, koude hol deed afzakken, om er den hongerdood te sterven. De gallische koning Vercingetorix was eveneens hier gestorven, een andere terdood gebracht en hoe velen hadden buitendien hier een vreeselijk uiteinde gevonden!

De gevangenen zouden echter niet lang gescheiden blijven; het was hun veeleer bescheiden, spoedig hun loop te voleindigen. De keizers kwamen tot het besluit zonder verwijl hunne vervolgingswoede en den dorst des volks naar bloed te bevredigen.

In de »Acta Diurna», een soort van courant, die in de huizen der aanzienlijken, in de baden en op andere plaatsen van verkeer circuleerde, werden gewoonlijk de volksfeesten, die in het amphitheater zouden plaats vinden, aangekondigd; bovendien werden op publieke pleinen, bijv. bij het forum of in de nabijheid van het kolosseum, witte borden opgehangen, waarop met gekleurd krijt een opgave van de aanstaande feesten te lezen was. Ten overvloede gingen herauten in alle straten rond, zelfs in het volkrijke ghetto, het jodenkwartier, om de grootschheid der aanstaande spelen aan te kondigen. En deze, hoe verschrikkelijk ook, overtroffen in omvang dikwijls alle beschrijving. Trajanus rekte zulk een volksfeest eens honderd-drie-en-twintig dagen en tienduizend gladiatoren mochten daarbij gestreden hebben en elf duizend roofdieren gedood zijn geworden. Dat somtijds ook de groote Arena onder water gezet werd en zeegevechten daarin plaats vonden, is genoeg bekend. De groote sluizen, bassins en regenbakken, door middel waarvan dit grootsche schouwspel bewerkstelligd werd, zijn nog heden ten dage te zien.

Maar een dergelijk schouwspel was het niet, dat door de keizers Diocletianus en Galerius op touw gezet werd; noch de worsteling van een leger van geoefende gladiatoren, noch het slachten van honderden woedende libysche luipaarden en numidische leeuwen was te verwachten, maar het glanspunt van het feest zou zijn, dat men zich verlustigen kon in het zien verscheuren van een ongewapend hoopje christenen, grijsaards, zwakke vrouwen en kinderen, door de wilde dieren!

In de gladiatorenscholen, groote steenen karnes, waarin de kampvechters voor hun verschrikkelijk handwerk gevormd werden, heerschte altijd groote opgewondenheid, wanneer de geliefde kampspelen in aantocht waren. De gladiatoren waren wel van huis uit grootendeels krijgsgevangenen of ter dood veroordeelde misdadigers; maar in den tijd, waarin de verdorvenheid in het romeinsche rijk al meer de overhand nam, kwam het bovendien niet zelden voor, dat ook senatoren en soldaten, ja zelfs vrouwen in de arena streden. Een krijgsgevangen gladiator verkreeg menigmaal tot belooning voor zijn bijzondere bekwaamheid of zijn hoogen moed, zijne vrijheid; geen wonder, dat door het uitzicht op leven en vrijheid de strijders nog tot des te grooter strijdwoede aangevuurd werden.

Hoe meer de aangekondigde kampspelen naderde, hoe voller voornamelijk in de gladiatorenwijk de wijnhuizen werden, en het wilde, woeste drijven en razen van het beschenken gepeupel spotte met alle beschrijving.

Hoe geheel anders is het tooneel, dat op niet verren afstand van dezé plek des gewoels ons vertoond wordt, en wel in een gewelfde cel onder de steenen zitplaatsen van het kolosseum, waarheen de christelijke martelaars des avonds vóór den dag van hun triomf heengebracht waren geworden. Als een bijzondere gunst had men hun wat stroo gegeven, dat nog van het leger van een leeuw was achtergebleven, en het was inderdaad voor de gevangenen, met hunne door de boeien en het harde leger op den vochtigen, steenen vloer stijf geworden ledematen, een groote verlichting, die zij met dankbare vreugde aannamen.

Maar zij hadden oorzaak voor een veel hogere vreugde. Evenals de apostel Paulus voor den keizer een goede belijdenis had afgelegd, ja evenals hun Heer en Heiland zelf zulks voor Pontius Pilatus had gedaan, zouden ook zij daarmee verwaardigd worden. De dag van hun bruiloft met hun hemelschen Bruidegom stond voor de deur.

Demetrius, uit wiens oogen een heilige kalnte, een zalige vrede straalde, sprak woorden van vrede en troost. Het groote gerstebrood en de troebele wijn, dien men den gevangenen gegeven had, opdat de dood niet te vroeg zou intreden en het kijklustige publiek den volgenden dag niet teleurgesteld zou moeten heengaan, had de eerwaardige priester gewijd tot het genot van het heilige Avondmaal, tot een laatsten teerkost, tot lafenis hunner zielen voor hunne laatste groote reis. Calirrhoë zat aan de voeten van haren geliefden vader, wel bleek en mager, maar met een uitdrukking van vrede, met een van hemelsche vreugde verhelderd gezicht. In hare nabijheid stond Adactus, als een zegevierende held, met een onwankelbaren geloofsmoed, die, nadat hij als een wakker krijgsman op zijn post getrouw was gebleven, nu nog enkel wachtte op den welkomstgroet van den Overste, Leidsman en Vol-einder des geloofs, den groet: »Wel gij goede en getrouwe dienstknecht, over weinig zijt gij getrouw geweest, over veel zal Ik u zetten; ga in, in de vreugde uws Heeren!»

Nu en dan dreunde het brullen van een hongerigen leeuw, die woedend tegen de muren van zijn kooi opsprong. Maar al mocht ook bij dit door merg en been dringend, verschrikkelijk gebrul, de zwakke, teedere maagd voor een oogenblik sidderen en beven, haar vrede, haar geloofsmoed bleven onwankelbaar. Demetrius sprak langzaam en plechtig: »Uw hart worde niet ontroerd. In het huis Mijns Vaders zijn vele woningen. Ik ga heen, om u plaats te bereiden.» »Ja, mijn dochter, ja, dierbare vrienden,» ging hij voort, »eer de zon weer ondergaat, zullen wij den Koning zien in Zijne heerlijkheid en het zalige, verre land. Mijne oogen zullen ook de geliefde Rachel mijner jeugd aanschouwen, naar wie zij zoovele

jaren gesmacht hebben. En gij, mijn kind, zult uwe moeder zien, naar wie uw hart zoozeer verlangd heeft.»

»Ach, lieve vader,» fluisterde Calirrhoë, »mocht nu ook nog onze broeder Ezra bij ons zijn, dan zouden wij spoedig met ons gansche gezin in de stad des grooten Konings wezen.»

»De wil des Heeren 'geschiede!'» antwoordde de waardige presbyter. »Hij maakt alle dingen wel. Hij zou Zijne engelen kunnen bevelen om ons ter hulp te snellen, om de mullen der leeuwen toe te stoppen, of, wat nog beter ware, onze zielen zacht over te dragen in Abrahams schoot, voor de bruiloft des Lams. Uw broeder is een kind des verbonds, een erfgenaam der beloften, een zoon van veel gebeden. Hij zal daarboven bij de onzen niet ontbreken.» Vervolgens riep hij vol geestdrift als in profetischen geest uit: »De dienstknechten Gods des Allerhoogsten zullen niet altijd tot den dood toe vervolgd worden. Dit gebouw, nu gewijd aan het gruwzaamste bloedvergieten, zal nog eens gewijd worden tot den dienst van den levenden God.» Deze voorspelling is in latere eeuwen letterlijk vervuld geworden.

Onder zulke hartversterkende, lieflijke gesprekken snelden de uren ongemerkt voort. Ten laatste stonden allen op om gemeenschappelijk eenige psalmverzen te zingen, hun laatste avondlied op aarde, waarna zij daarboven zouden instemmen in het lied van Mozes en van het Lam.

»Die in de schuilplaats des Allerhoogsten is gezeten, die zal vernachten in de schaduw des Almachtigen, en die zegt tot den Heere: mijn Toevlucht en mijn Burg, mijn God, op welken ik vertrouw. Hij zal Zijne engelen van u bevelen, dat zij u bewaren in al uwe wegen. Op den fellen leeuw en de adder zult gij treden, gij zult den jongen leeuw en den draak vertreden.»

Al luider en voller werd het gezang als ware het een triomflied; ook daar buiten vernam men de wonderbare tonen, de gladiatoren luisterden ernaar, zelfs het brullen der hongerige roofdieren verstomde voor een oogenblik.

Op het geklank der trompetten werd den volgenden morgen de deur der cellen opengemaakt,

waardoor de ter dood gewijde christelijke martelaren ten aanschouwe van talloze toeschouwers hun laatsten tocht aanvaardden — een gezicht, dat ook het hart van den sombersten, hardvochtigsten mensch had moeten ontroeren. Aan de spits der kleine schaar ging de eerwaardige presbyter Demetrius, en op zijnen arm geleund zijne dochter Calirrhoë, oogenschijnlijk zwak naar het lichaam, maar sterk naar den geest en die door haar wit gewaad en hare gansche verschijning den indruk maakte van een bovenaardsch wezen. Adauctus, Aurelius en andere christenen volgden de beide vooruitredende martelaren.

De prefect Naso, wiens plaats op de tribune in de nabijheid der keizerlijke loges was, las met luider stem het doodvonnis, krachtens hetwelk de beschuldigten als vijanden van Cesar en verachters der goden, voor de wilde dieren zouden geworpen worden.

»Neen, geen vijanden der Cesars,» antwoordde Demetrius. »Wij zijn vrienden van alle menschen, niemands vijanden. In al onze vergaderingen bidden wij voor de keizers.»

»Wilt gij de goden huldigen?» vroeg Diocletianus. »Wilt gij Neptunus wierook offeren? Hier is zijn altaar, hier zijn zijne priesters.»

»Wij aanbidden den eenigen, waarachtigen God, die hemel en aarde, de zee en alles wat erin is, geschapen heeft,» antwoordde de gevraagde met ten hemel geslagen blik. »Hem alleen willen wij dienen. De met handen gemaakte goden zijn afgoden; hen dienen, is afgodendienst.»

»Weg met de atheïsten!» schreeuwden de priesters van Neptunus. »Zij lasteren de heilige goden!»

»Naar de leeuwen met de christenen!» brulde het gepeupel en op een teeken des keizers haalde de opzichter over de spelen de ijzeren deuren van de kooien der wilde dieren open, die in het volgende oogenblik, nog woedender door den honger, de arena inhouden. De weerlooze martelaren vielen biddend op hunne knieën, en de zalige uitdrukking op de ten hemel gerichte aangezichten der biddenden, getuigde meer dan woorden zulks zouden hebben vermocht, dat Hij bij hen was, die ook naast de drie joodsche jongelingen in den brandenden oven stond.

Inplaats van aanstonds hun prooi aan te vallen, liepen de leeuwen en tijgers brullend, dorstend naar bloed, in een wijden kring om hunne slachtoffers. Maar eer zij er nog een hadden aangegrepen, werd een luid geroep vernomen, en in het volgende oogenblik sprong een soldaat, in schitterende wapenrusting, behoorende tot de keizerlijke lijfgarde, van de tribune en snelde met getrokken zwaard in de arena op de biddende martelaren toe. Bij dezen aankomen, slingerde hij zwaard en helm in het zand, wierp zich voor de voeten van den waardigen Demetrius neder en sprak: »Vader, uw zegen, Calirrhoë, uw afscheidskus! Ik ben ook een christen. 'k Heb u lang gezocht en eindelijk vind ik u zoo! Maar ik ga gaarne met u in den dood! In het leven gescheiden, worden wij in den dood voor eeuwig vereenigd!»

»Heere, nu laat Gij Uwen dienstknecht gaan in vrede!» riep de grijsaard uit, overweldigd door lof en dank, en legde zegenend zijne handen op het hoofd van zijnen zoo lang verloren zoon.

»Ezra, mijn broeder!» riep Calirrhoë uit, haren innig geliefden broeder innig omhelzende. »Hoe dicht zijn we bij elkander geweest en we hebben het niet geweten. God zij gedankt, dat wij samen naar den hemel gaan. Na een lange scheiding hier beneden, zullen wij spoedig met onze lieve moeder, die ons vooruit is gereisd, daarboven een vereenigd gezin zijn! En God zal alle tranen van onze oogen wisschen en de dood zal niet meer zijn, noch rouw, noch gekrijt, noch moeite zal meer zijn!»

»Amen! Ja kom, Heere Jezus!» sprak de jonge krijgsman, en sloot hierop vader en zuster in zijne armen, als wilde hij hen beiden in zijne bescherming nemen.

Dit onverwachte voorval had bij den oudsten keizer Diocletianus, de uiterste ontsteltenis wakker geroepen. »Wat, hebben wij zelfs in onze lijfgarde christenen en verraders?» riep hij verschrikt uit. »Ons leven is geheel in handen van deze ellendingen!»

»Ik zou mij bij hen veiliger gevoelen als bij de aanklaggers, door wie zij verraden worden,» merkte de meer bezonnene en moedige Galerius op, terwijl hij veelbeteekenende, verachtelijke

blikken wierp naar Naso en Furca. »Wanneer een christen zijn woord gegeven heeft, dan is hem dat heilig als alle eeden der Hecata. Ik verlang geen betere soldaten dan die van het donderlegioen.» *)

De wilde dieren, door de plotselinge verschijning van den krijgsman en zijn schitterende wapenrusting voor een oogenblik teruggedeeind, waren inmiddels met vernieuwde woede op hunne slachtoffers aangevallen. De dappere Ezra onderging het eerst den dood; het moedige meisje echter, dat met maagdelijke schuchterheid haar gewaad vaster om hare leden trok, verwachtte als een koningin den noodlottigen sprong van den leeuw. De pijnlijke aanblik van den bloedigen dood haars vaders zou de liefhebbende dochter evenwel bespaard blijven. Zij was hare overspannen zenuwen niet langer meester; bewusteloos viel zij neder op het zand, terwijl Demetrius biddend, op zijn knieën, zijn uiteinde verwachtte. Evenals Stefanus hield hij den blik onafgewend naar den hemel en riep, terwijl zijn aangezicht glinsterde: »Heere Jezus! Rachel! O, mijne geliefden! Wij komen, wij komen!» En te midden van het geschreeuw van het woeste, ongeduldige gepeupel en het brullen der roofdieren hoorde zijn geestesoor het jubelen zegelied der wit gekleede schaar ter eere van Hem, die hen en hem had verlost en overgebracht in Zijn hemelsch koninkrijk!

Als dappere helden stonden ook Adanctus en Aurelius met hunne lotgenooten tegenover den laatsten vijand en verwachtten kalm den dood. Toen allen hunnen laatsten adem hadden uitgeblazen, naderde een majestueuze leeuw de jonkvrouw, die op het zand lag uitgestrekt. Maar Calirrhoë's geest was reeds ontvloten. Zonder pijn en doodstrijd was zij uit haren bewusteloozen staat in de bruiloftszaal van het Lam, haren hemelschen Bruidegom, overgebracht geworden, aan wien sinds langen tijd haar hart toebehoorde. De ook nog in den dood lieflijke gestalte zou

*) Naar de overlevering beweert, bestond dit legioen enkel uit christenen, op wier gebed in een tijd van groote droogte een ontzettend onweder losbarste, dat den vijand in verwarring bracht en het keizerlijke leger reddde.

niet door de klanwen van den leeuw verminkt worden. Toen de koning der dieren ontdekte, dat hij voor een lijk stond, hief hij met een klagelijk gehuil zijn grooten kop op en ging trotsch weg.

XII.

Een begrafenisplechtigheid.

De nacht spreidde zijne donkere schaduwen uit over het groote amphitheater, de plaats, waar nog enkele uren te voren het geschreeuw van een woesten hoop weerklonken had. De stilte scheen bijna tegennatuurlijk; een plechtige eerbied maakte zich van de ziel meester bij het zien van de op het zand uitgestrekte, verminkte slachtoffers. Daar de eerste christenen het evenwel voor een eer en een plicht rekenden, hunnen dooden eene christelijke begrafenis te geven, zouden ook nu zij, welke dien dag hun leven hadden gelaten, niet door de ongeroepen hand van een vijand worden aangeraakt. Van een romeinschen christen, Etychianus geheeten, wordt verhaald, dat hij met eigen hand driehonderd twee en veertig martelaars begraven heeft.

In den laten avond kwam Faustus, de trouwe vrijgelatene van Adanctus, met Hilarius, den beeldhouwer, en de dienaren der christelijke dame Marcella, om het stoffelijk overschot der martelaren weg te dragen en het een laatste rustplaats te bereiden in de stille katakomben. Het bewijzen van dezen liefdedienst was weliswaar niet zonder gevaar. Er slopen verraders genoeg rond, die trachtten uit te vorschen, wie de begrafenisplechtigheden der christenen leidde. Maar er zijn gouden sleutels, die alle deuren kunnen ontsluiten, alsook alle lippen kunnen verzegelen, en zooals licht te vermoeden is, liet Marcella het, waar het den laatsten heiligen dienst jegens geloofs- en bloedgetuigen gold, niet aan de vereischte gelden ontbreken.

Ditmaal was door een bijzondere gunst des keizers den christelijken vrienden de uitvoering van hun liefdewerk zeer veel makkelijker gemaakt.

Het was namelijk keizerin Valeria gelukt, den beeldhouwer Hilarius een door Galerius eigenhandig geteekend bevelschrift te bezorgen, waarin de keizer den eersten opzichter van het amphitheater gebood, »de lijken der misdadigers, welke door het ondergaan hunner straf aan de wet voldaan hadden,» ongehinderd te laten wegdragen. Het vertoonen van dit bevelschrift miste zijne uitwerking niet.

De weinige christenen, die des avonds laat onder het kolosseum vergaderd waren, legden zorgvuldig, met zachte hand, de gezamenlijke overblijfselen der martelaren op baren en droegen ze zwiiggend naar buiten door de stille straten en de Porto Capena, die tengevolge van het keizerlijk bevelschrift, aanstonds voor den droevigen stoet geopend werd. In diep stilzwijgen, dat slechts nu en dan door een zacht gefluister werd verbroken, legde de stoet den weg af naar de villa Marcella.

Daar aangekomen, werden door vriendelijke handen de lijken, of wat nog van de verminkte martelaren was overgebleven, zorgvuldig van stof en bloed gereinigd, vervolgens in witte gewaden gehuld en, met bloemen bestrooid, op baren in het marmeren atrium geplaatst. Nogmaals las de waardige presbyter de woorden des levens, die wij hem bij de haar van den martelaar Lucius hebben hooren spreken; innige gebeden werden door hem en zijne kleine kudde tot den troon der genade opgezonden.

Gedurende den plechtigen lijkdienst kon een dicht gesluisde dame hare diep gevoelde, hevige smart niet verbergen. Een krampachtig snikken deed haar gansche lichaam beven, hare tranen stroomden langs hare wangen. Toen de doeken van de lijken der martelaren werden weggenomen, opdat de vrienden een laatste afscheid van hen zouden kunnen nemen, wierp keizerin Valeria — want deze was het — zich naast het lijk van hare vroegere slavin op de knieën en liet hare heete tranen vallen op het gezicht van haar, die zij als een vriendin en zuster had liefgehad en die in haar dood er nog lieflijker uitzag dan in haar leven. De fijngesnoden gelaatstrekken der maagd waren als het prachtigste kunstwerk van den beeldhouwer van doorzichtig albast. Een krans

van bloeiende affodil-leliën, het zinnebeeld der onsterfelijkheid, versierde haar hoofd, en een palmtak, het symbool der triomfeerende martelaren, hare borst.

»Geef haar een goede plaats onder de heilige dooden,» vraagde de keizerin snikkend aan den eerwaardigen Primitius.

»Ik heb het zoo geschikt,» antwoordde de waardige Marcella, »dat zij in een kamer naast haar vader en haar broeder rusten zal, die ik als laatste rustplaats voor mij en de mijnen had ingericht. Wij zullen het een onschatbare eer achten, dat ons lichaam eenmaal een plaats zal mogen vinden naast het gebeente dezer trouwe martelaren.»

»En het moge mij vergund zijn,» sprak de keizerin weder, »voor mijn geliefde dienaars, als teeken mijner groote liefde tot haar, een gedenkteeken op te richten. Gelijk in haar leven, zal zij ook in den dood mijn naam dragen, zoodat ieder, die haar grafschrift lezen, weten moge, dat zij de vrijgelatene en vriendin was eener ongelukkige keizerin.» Nadat zij nog een laatsten innigen blik op het voor haar zoo dierbaar gelaat had geslagen, ging de diep bedroefde vrouw heen en keerde, onder het geleide van vertrouwbare personen, naar de stad terug.

Bij het flakkerend fakkellicht en onder het zingen van psalmen en grafliederen, nam de lijkstoet den weg aan door de donkere cypressenpaden naar den ingang van het gewelf St. Callixtus. Voorzichtig werden de lijken langs de lange, smalle trap neergelaten en Demetrius met zijne kinderen in het familiegraf der edele Marcella gedragen. Deze spelonk, buitengewoon ruim en hoog, was gedurende de uitbarsting der vervolgingen door de christenen voor het houden hunner godsdienstige bijeenkomsten gebruikt geworden. Marcella, die het ambt eener diacones bekleedde en ondanks de afgelegenheid van haar huis in de zware tijden dikwijls niet veilig was voor spionnen en verraders, zonderde zich menigmaal op deze onderaardsche plek af, om daar veiligheid, als ook in het gebed, in het ongestoorde verkeer met haren God en Heiland, moed

en kracht te zoeken. Aan beide zijden van den ingang waren in de rotsen zitplaatsen uitgebouwen, een voor haarzelve, een tweede voor de catechetin, die haar bij hare liefdewerken dienstvaardig ter zijde stond. Langs de muren van het vertrek waren eveneens steenen zitplaatsen, bestemd voor de vrouwelijke, grootendeels tot de huishouding der dame behoorende catechumenen, die hier in den christelijken godsdienst werden onderwezen.

Onder vele tranen sprak de trouwe Primitius lieflijke, vertroostende woorden, die des te indrukwekkender waren, omdat beiden, hij en zijne toeoorders, elk oogenblik denzelfden marteldood konden gewachten als de geliefde, aan wie zij hier den laatsten dienst bewezen. Bij de lijken van deze tot in den dood getrouwen gebruikte de kleine vergadering het heilig avondmaal en voelde zich daardoor in nog inniger gemeenschap verbonden met hen, die nu daarboven, in het huis van hunnen gemeenschappelijken God en Vader, het bruiloftsmaal hielden.

Eer de vrienden de lijkenkamer verlieten, sloot Hilarius zorgvuldig de graven van vader en zoon, Demetrius en Ezra, en bevestigde insgelijks met cement een ruwen marmeren steen voor de opening van het graf, waarin het lijk van een der hoofdpersonen onzer vertelling haar hard rustbed gevonden had. Daar zooals wij weten, keizerin Valeria voor de overledene een kostbaar gedenkteeken wilde oprichten, droeg deze slechts eenvoudig met de voor dit doel meegebrachte verf, op den steen de woorden: »VALERIA DORMIT IN PACE», dat beteekent: »Valeria slaapt in vrede», en dan verder: »Een lieflijk wezen, onschuldig, wijs, schoon — in Christus. Zij leefde achttien jaren, vijf maanden, tien dagen.»

Ach, de dag, waarop het beloofde gedenkteeken zou opgericht worden, is nooit verschenen! Het duurde niet lang of de edele keizerin moest zelve, als een slachtoffer der heftige vervolging uit haar paleis verdreven, overal rondzwerven en toen de storm bedaard was, was er niemand aanwezig om haar vromen wensch te vervullen! Eeuwen lang is het eenvoudige grafschrift het eenige gebleven, wat als herinnering aan een der lieflijkste, edelste,

moedigste christelijke jonkvrouwen te vinden was. En niet eens die ruwe steen met zijn kunsteloos opschrift zou voor altijd het gebeente der ontslapene dekken. Nadat in de zestiende eeuw de katakomben aan de onderzoekers weder bekend waren geworden, werden bij het zoeken naar reliquiën of schatten vele graven geplunderd. Daardoor kwam het, dat de steen gespleten en het onderste gedeelte van het opschrift geplunderd werd, terwijl in de rotsachtige grafspelonk, waarin zij reeds eeuwen lang gerust had, nog slechts de tot stof en asch geworden martelares Valeria Calirrhoë te vinden was.

Toen Primitius en Hilarius met de vrienden ook de lijken van Adauctus en Aurelius in een nabijzijnde krypt hadden neergelegd en met bewegende stem voor hunne grave een lijkzang hadden gezongen, namen zij den terugweg aan.

Eensklaps werd de plechtige stilte door luide voetstappen verbroken. Gewapende lieden waren in aantocht. Dit verried voldoende het kletteren der wapens en ijzeren wapenrustingen, hetwelk een schokkend contrast maakte met de rust der donkere doodenplek. In de verte, aan het einde van een lange gang, schemerde fakkellicht, en in het volgende oogenblik vernamen de verraste christenen helder en duidelijk het militaire kommando: »Voorwaarts! Grijpt de schurken! Laat er niet een ontvluchten! Stoot neer, die zich verzet!» Nu stormden de indringers met luid rumoer naar het vertrek, waarin nauwelijks de lijkzang der christenen was weggestorven.

»De fakkels uit!» beval Hilarius met zachte stem. »Blijft bij mij, zoo dicht en zonder gedruisch, zoo het u mogelijk is. Goede vader Primitius, geef mij uwen arm! Met Gods hulp zullen wij dezen menschenjagers hun verwachten buit ontrukken!»

»Of onze geliefden in den marteldood volgen,» voegde Primitius er kalm aan toe. »Zooals God wil! Hij maakt alle dingen wel.»

Om de aanleiding van dit onverwachte binnendringen der katakomben te vernemen, nemen wij afscheid van de overvallenene, om een korten terugblik te doen. *(Slot volgt).*

»Deze knaap zal ons allen vergeten menschen maken.»

En zoo geschiedde het ook. Uit den genialen knaap groeide een groot musicus, in wiens werken de wereld nog vele eeuwen groot genot zal vinden. Ondanks allen roem en alle grootheid bleef Wolfgang

Amadeus Mozart een goed mensch, een voor de zijnen liefdevolle zoon en broeder, een helper van beproefden en verdrukten en maakte het schoone woord, dat eens van hem gezegd was geworden, in vollen omvang waar: »Mozarts leven is een geschenk van den Hemel aan de aarde.»

VALERIA,

OF:

KEIZERIN EN SLAVIN.

(Vervolg en slot van bladz. 104).

XIII.

Een Judasloon.

Toen de ongelukkige Isidorus tot de overtuiging gekomen was, dat door zijne lafheid en dubbelzinnige houding, alsmede door hetgeen hij in beschonken toestand had geraaskald, de schoone Calirrhoe, wier schoonheid en aanvalligheid een onweerstaanbaren indruk op hem gemaakt hadden, als een misdadigster aangeklaagd en veroordeeld was geworden, was hij bijna waanzinnig van smart en berouw. Hij bezwoer den prefect en diens nietswaardigen zoon bij hoog en bij laag, dat het jonge meisje onschuldig was, en dat de ongehoorde misdaad, waarvan men haar beschuldigde, om hare geliefde meesteres te vergiftigen, evenmin in haar hoofd kon opkomen, als in dat van een pasgeboren kindje. »Vervloekt zij de dag,» schreeuwde de ongelukkige met gebalde vuist, »waarop ik in uwe vreeselijke klauwen geraakte om onschuldig bloed te verraden. O, had ik na dien ongelukkigen dag den morgen maar niet weer aanschouwd!»

»Zijt gij dan geheel vergeten, mijn vriend, door welke middelen gij uzelf verplicht hebt, het

goud te verdienen, waarmede ik u gekocht had?» gaf de prefect hem spottend ten antwoord.

»Roep mij mijn schandelijk voornemen, om u als spion onder de christenen te dienen, maar niet in het geheugen terug!» riep de door hevige gewetenswroeging gefolterde ontzet uit.

»O neen, gij wenschet zelf het te worden, zoo staat er op mijn tafel geschreven,» spotte de hardvochtige Naso, die zich verlustigde in den angst van zijn slachtoffer.

»Kon ik er maar één worden!» antwoordde de Griek.

»Gesteld, dat ik u op uw woord geloof, wil ik u voor een christen houden?» vroegde Naso met een boosaardigen blik.

»Op welke nieuwe gruweldaad peinst gij nu weer?» riep de Griek uit, alle voorzichtigheid vergetende.

»Hoe zou het u bevallen, als gij de verdoe-menis uwer vrienden, van den ouden Jood en zijne schoone dochter, mocht deelen en morgen met hen voor de leeuwen geworpen werdt?» antwoordde de onbarmhartige onmensch, die met zijn offer speelde als een tijger met zijn prooi.

»Gevoelde ik mij dat slechts waardig, dan zou ik met vrengde hun lot deelen,» antwoordde Isi-

dorus. »Had ik slechts deel aan hunne zalige verwachtingen, o hoe gaarne zou ik met hen den dood ondergaan!»

»Maar ziet gij dan niet in,» ging de prefect voort, dat één woord van mij voldoende is, om u naar de arena te brengen, onverschillig of het u aanstaat of niet? Uw hals zit in een strop, mijn schoone jongeling, waaruit gij u ondanks alle behendigheid niet zult kunnen bevrijden.»

»O, al het andere, maar dat niet!» riep de beangstigde Isidorus handenwringend uit. »Laat mij sterven als samenzweerder, als sluipmoordenaar, als misdadiger hoe of wat, maar niet den dood der martelaren!»

»Zooals gij ziet, ging de prefect voort, »ontvangen de christenen sneller en zekerder hun recht dan de ergste misdadigers; ik zou derhalve wel willens zijn, u ook dit leon te verzekeren.»

De lafhartige Griek, voor wien de gedachte aan den dood alleen reeds een foltering was, werd bij deze bedreiging bleek en sprakeloos van schrik; zijn tong kleefde aan zijn gehemelte.

Toen de sluwe prefect bemerkte, dat zijn beangstigd slachtoffer geheel ontzenuwd en als een gedwee werktuig te gebruiken was, kwam hij met zijn duivelsch plan voor den dag.

»Hoor, mijn vriend,» fluisterde hij den ongelukkige in het oor, »gij kunt den staat, uzelf en mij een dienst bewijzen, die u leven, vrijheid en rijkdom zal doen verwerven. De geheime wegen naar de vergaderplaatsen der christenen zijn u bekend; breng eenige soldaten derwaarts en uw geluk is gemaakt.»

»Verzoeker, wijk van mij!» riep de Griek verschrikt uit; »gij zoudt mij tot een Judas maken, van wien de christenen zeggen, dat hij een verrader geworden was des Heeren, dien zij aanbidden.»

»Zooals het u bevalt, mijn teergevoelige jongeling,» antwoordde Naso, terwijl hij op zijn bekende manier naar den knop van zijn zwaard greep. »Gij kunt er u dan op voorbereiden, morgen een spijs der leeuwen te worden.» Hierop liet hij zonder verder een woord te verspillen den ongelukkige brengen naar een der gewelfde, afschuwelijke cellen van het kolosseum.

Hoe geheel anders bracht de vertwijfelde Griek den nacht in zijn cel door dan de ten marteldood gewijde christenen! Hoe vreeselijk waren voor hem de vernietigende blikken van dezen, die hij in zijne levendige verbeelding verwijtend en dreigend op zich gericht zag! Hoe vreeselijk was het brullen der leeuwen, dat in de nachtelijke duisternis tot zijn oor doordrong! Vol angst en ontzetting wiep hij zich ter aarde, een beeld van ellende en wanhoop!

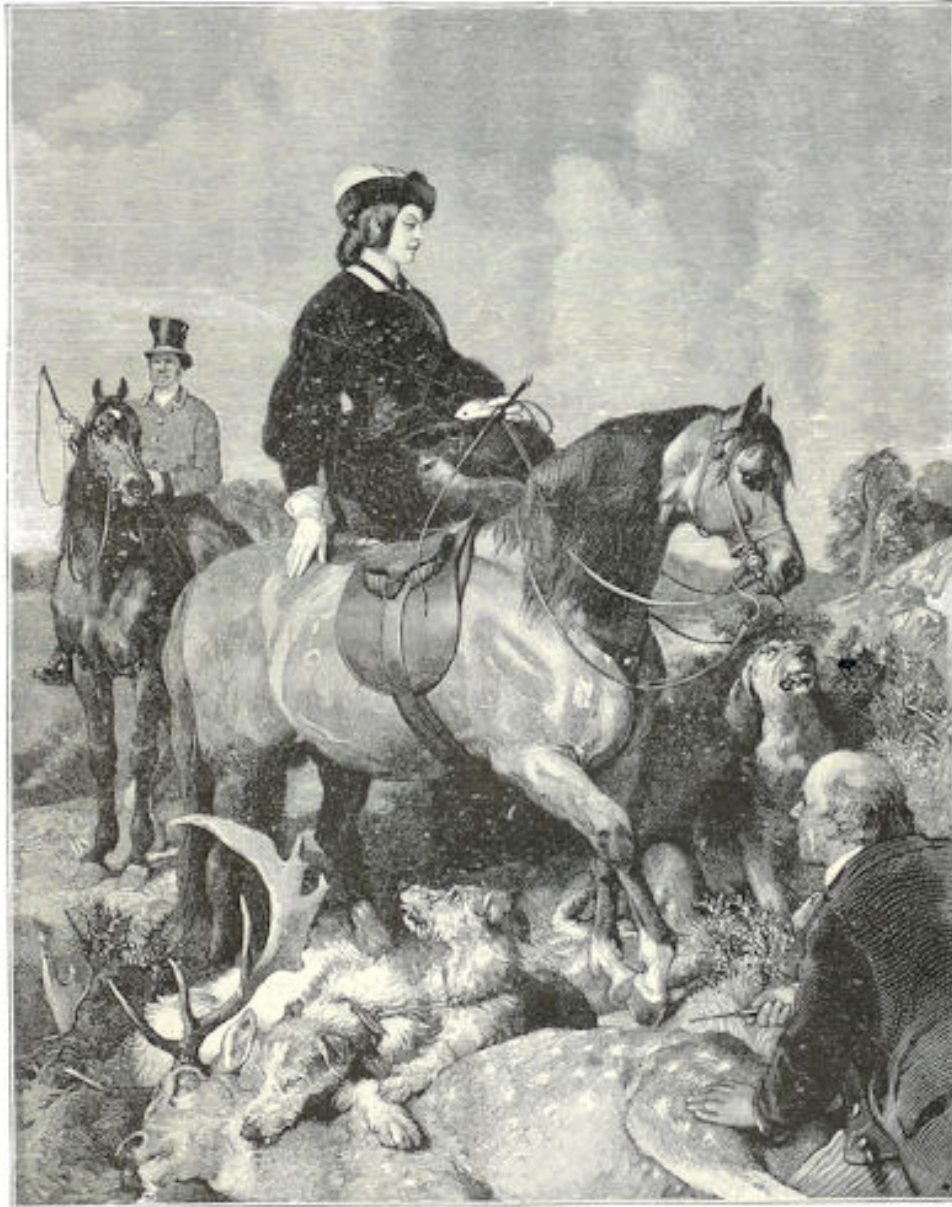
Toen des morgens na dien vreeselijken nacht de verzoeker in zijn cel sloop en fluisterde: »Nu, mijn fijne Griek, zijt gij klaar voor de arena?» schreeuwde de beangste jongeling met heesche stem: »Red mij, red mij! Laat mij sterven, welken dood gij wilt, maar deze niet! Ik ben tot alles bereid, om zulk een einde van mij af te wenden!»

»Dus hebt gij u bezonnen! Ik dacht het wel,» antwoordde de prefect, goed geoefend in de gruwelijke kunsten van zijn ambt. »Het leven is zoet. Hier is goud. Door uw dienst zult gij ook de vrijheid verwerven.» Daarmede was de overeenkomst gesloten, waardoor de Griek nu gebonden was, aan de vijanden de onderaardsche vergaderplaats der christenen te verraden.

Met den verrader tot gids was dan ook in de donkerheid van den nacht, waarin de stoffelijke overblijfselen van de ons bekende martelaren naar hunne laatste rustplaats gebracht werden, een bende soldaten, echte woestaards, die in menigen bloedigen slag aan het bloedvergieten gewoon waren geworden, op weg gegaan naar de villa der edele Marcella; met geringe moeite had zij de poort bestormd en spoedig den ingang der katakomben bereikt.

»'t Lijkt wel het hol van een das!» zei de bevelvoerende officier, de katakomben binnengaande. »Wij zullen er ons wild spoedig uitdrijven. Hier heeft nu de oude priester zijn verblijf. Grijpt hem tot elken prijs. Hij is alleen tienmaal meer waard dan een ander van de gewone verachtters der goden.»

Onder leiding van Isidorus gingen de gewapende mannen met brandende fakkels door de

HET „EDELE” JACHTVERMAAK.
(Zie bladz. 162).

onderaardsche gangen, waarbij de bevelhebber de voorzichtigheid gebruikte om hier en daar teekens met krijt te maken en in onderscheidene nissen een brandende kaars te plaatsen.

Toen de zachte tonen der sterfliederen tot het oor der vervolgers doordrongen en tevens een zwak licht voldoende verried, vanwaar het gezang kwam, zei de hoofdman spottend: »Nu zeggen zij hunne tooverformules op. 't Is waarlijk wel een geschikte plaats voor zulke handelingen! Snel, opdat wij hen bij hunne duivelskunsten overvallen!»

Toen de soldaten dientengevolge naar de aangewezen plek stormden, was het licht verdwenen; op de plaats, waar zij het ontdekt hadden, vonden zij enkel het graf van Adanctus, terwijl men in de verte het gedruisch van de voetstappen der vluchtenden hoorde.

»De ratten zijn ontsnapt,» riep de officier teleurgesteld uit. »Vooruit, snelt hun na! Dat niemand van hen ontkome!» Na dit bevel gegeven te hebben, stormde hij met zijn bende verder.

Maar ondanks de duisternis voerde Hilarius zijne vrienden sneller weg dan de soldaten met hunne brandende fakkels in staat waren hen te volgen. Nadat de vluchtenden door menigen verborgen gang gegaan waren, leidde hun bekwame gids hen in een zeer nauwe spelonk. In een nis stond eene ladder, waarmede de overvallenen een trap bereikten. Nadat Hilarius, om den vervolgers elk spoor tot verdere vervolging af te snijden, de ladder opgetrokken had, voerde hij zijne vrienden al verder en had spoedig met hen een betrekkelijk hooge, vroegere zandgroeve bereikt, die in verbinding stond met de buitenwereld. Toen de geredden in vrijheid waren en den helderen sterrenhemel boven zich zagen, zeide de eerwaardige Primitius vol eerbied: »Onze ziel is ontkomen als een vogel uit den strik der vogelvangers; de strik is gebroken en wij zijn ontkomen.» (Ps. 124: 7).

De gangen en vertrekken, welke de vervolgte christenen in de hollen en diepten der aarde maakten om te kunnen ontvluchten, bestaan niet in de verbeelding of zijn verdicht; men vindt er zelfs

nu nog sporen van. Bovendien heeft men in deze krypten voorraden van koren, olie en wijn gevonden, oogenschijnlijk voor tijden van nood daar verborgen; ook heeft men daar bronnen ontdekt, die overvloedig water geven, verder talrijke lampen, welke de onderaardsche gangen verlichten voor de christenen, die evenals mollen het daglicht schuwen en zich in den grond begraven moesten. Deze doolhoven waren anders als geschapen tot schuilplaatsen. Vertrouwd met al de gangen, een vast spoor volgende, kon een ingewijde zich zonder vrees in de ondoordringbare duisternis wagen, waarin zijn vervolger ontwijfelbaar verloren zou zijn geweest.

Dat de christenen der eerste eeuwen op de even beschreven of op gelijke wijze met veel nood aan de romeinsche bloedhonden ontkwamen, zal in die gevaarlijke tijden wel geen zeldzaamheid geweest zijn, maar het gebeurde helaas, ook wel, dat zij temidden van hunne godsdienstoefening overvallen werden en dat de plaats des gebeds de plaats van hun sterven werd. Dan steeg dikwijls uit de diep bedroefde harten de bange verzuchting op, zooals die op een steen in de katakomben uitdrukking vond in de woorden: »O, droevige tijden, waarin wij zelfs in spelonken, gedurende onze godsdienstoefeningen en gebeden niet veilig zijn!»

Maar vatten wij na deze korte uitweiding den draad van ons verhaal weer op en laat ons eerst eens naar de vervolgers zien. Wat is er inmiddels van hen geworden?

Teleurgesteld over het mislukken hunner plannen, vol vrees den weg in dat labyrint te verliezen, hadden zij mismoedig den terugtocht aangenomen, waarbij de krijtstrepen op de wanden hun als wegwijzer dienden. Zoo bereikten zij de steenen trap, die zij als ingang gebruikt hadden en waardoor zij het daglicht weder bereikten.

»Dat is geen werk voor soldaten,» bromde de hoofdman, »laten anderen deze ratten in hunne onderaardsche cellen vervolgen.»

»Waar is de Griek gebleven?» vroegde een der mannen. »Hij schijnt maar zeer tegen zijn zin voor gids gespeeld te hebben.»

»Is hij hier niet? Dan is hij zeker weggeleopen,» antwoordde de gevraagde. »En mocht hij in de val gevangen zijn geworden, laat hem er dan in blijven. Ik wil het leven van een romeinschen soldaat niet op het spel zetten voor een waanwijzen Griek.» Op zijn kommando marcheerde de manschap naar de stad terug.

En waar was de ongelukkige Isidorus gebleven?

Toen de soldaten de christenen naliepen, had hij den moed niet zich bij hen aan te sluiten, maar hij voelde zich als gebonden aan de overwelfde kamer, waarin zoo even de begrafenisplechtigheid had plaats gehad. Het eerste, waarop onwillekeurig zijn oog viel, was het grafschrift van den edelen Aductus. Met bevende stem las hij: »Met onwankelbaar geloof verachtet gij den vorst dezer wereld, Christus belijdende, zocht gij het eeuwige koninkrijk.»

»En dit is de man,» fluisterde Isidorus, nadat hij de woorden gelezen had, »dit is de man, die om des gewetens wil zijn naam en zijn roem, zijn geluk, zijn hooge betrekking en de gunst zijns keizers ten offer bracht, om daarvoor smaad en vervolging te lijden en een geweldadigen dood te sterven. Hoe majestueus stond hij voor mij op dien dag, waarop ik hem in kennis stelde van de raadslagen zijner vijanden — hoe onverschrokken en kalm! Maar nog grooter is hij hier, waar hij rust achter dezen steen in de majesteit des doods! Voelde ik mij reeds een lafaard in tegenwoordigheid van den levende, nog meer gevoel ik mij zulks in de nabijheid van den doode. De herinnering aan hem verschrikt en pijnigt mij als een spook. Ik moet weg, van hier weg!» Dit gezegd hebbende waggelde hij bij het zwakke licht zijner kaars door den gang tusschen de graven.

Temidden van de doodelijke stilte der in vrede ontslapenen werd de angst zijner met schuld beladen ziel al grooter. Toen hij zich sprakeloos naar een ander vertrek begaf, bleef hij opeens als aan den grond genageld staan. En wat was het, dat zijn oog boeide en hem over zijn gansche lichaam deed beven?

»VALERIA DORMIT IN PACE»; zeiden deze woorden

hem niet, dat hier een ander offer zijner trouweloosheid rustte, eene, wier schoonheid hem geboeid, wier liefvalligheid zijn hart geroerd had en die hij, o zoo gaarne, gered zou hebben!? Overweldigd door zijn gevoel, wierp hij zich krampachtig snikkend ter aarde en bedekte den steen, waarop de geliefde naam geschreven stond, met heete kussen.

»O, mocht ik ook zoo in vrede in den doodslaap rusten! Mocht ik ook maar in het eeuwige koninkrijk ingaan! Zoo nabij — en toch zoo ver! Een groote klove tusschen u en mij! Ach, u nooit weder te zien — noch in den tijd noch in de eeuwigheid!» Zoo klaagde en jammerde de ongelukkige luid snikkend.

Daar viel een druppel water, die van boven was doorgezippeld, op den grond en vervulde zijne onrustige ziel met nieuwe schrikbeelden; een tweede druppel viel op zijn kaars, die plotseling uitging en den ongelukkige in de vreeselijkste duisternis verplaatste. De duisternis viel zoo eensklaps in en was zoo groot, dat hij een oogenblik als door verblind was. Maar reeds in het volgende oogenblik sprong hij op, als ware hij door een bliksem getroffen; hij zag nu eerst de grootte van het gevaar in, waarin hij verkeerde, en schreeuwde als een waanzinnige: »De buitenste duisternis, de eeuwige pijn — terwijl zij in het licht des levens vertoeft! O, hoe waar is het, wat Primitius gezegd heeft van de vreugde des hemels en de pijnen der hel!»

»Zij slaapt in vrede! — Leef wel, voor eeuwig wel!» sprak hij na een poos, nadat hij nog eens den grafsteen met kussen overdekt had. »Ik moet beproeven de christenen of de soldaten, of ergens een weg uit dezen donkeren kerker te vinden.»

Maar zijn poging was vruchteloos. Hij tastte wel rond en luisterde met inspanning of zich niet een stem deed hooren, maar vergeefs! De duisternis gaf geen teeken, de ijselijke stilte bleef onafgebroken — het was de stilte des doods, die over dit ontzettend dal gelegerd was, zoodat het hem voorkwam, alsof hij de aarde om hare as hoorde draaien.

Hij tastte verder van het eene graf naar het

andere, van het eene gewelf naar het andere, van gang tot gang, — maar ach, geen licht, geen geluid, geen hoop! Zoo dwaalde hij urenlang rond, totdat hij, uitgeput van honger en dorst, maar meer nog van angst, in onmacht viel, een toestand, waaruit hij niet meer ontwaakte. Eeuwen later vond een onderzoeker van dezen uitgestreken doodenakker, in den hoek van een der gewelven een geraamte onder het graf, waarop de woorden stonden: »VALERIA DORMIT IN PACE.»

Tot op den dag van heden gelooven de landlieden, die in de Campagna wonen, omstreeks middernacht uit die holle gewelven zonderlinge tonen te vernemen, nu eens gelijk het schreeuwen van uilen, dan weder als het huilen van den wind, maar soms ook — zoo vertellen zij met ingehouden adem — als het steunen van een door angst gefolterde ziel. Ja, nog meer, de gidsen naar de katakomben beweren, dat steeds op den jaardag van het martelaarschap van Valeria Callirhoë een zuchten en steunen door de holle gewelven gehoord wordt, dat, naar de overlevering fluistert, gesmaakt wordt door een ongelukkigen afvallige, die in de tijden der vervolging een verrader der eerste christenen geworden was en hen ten marteldood overgeleverd had.

—

XIV.

Door kruis tot kroon.

Er blijft ons nog over een korten blik te werpen op het niteinde der tyrannieke vervolgers, alsmede op het lot der ongelukkige keizerin Valeria, dat veel wreeder was dan dat van hare geringe naamgenooten, de martelares in de katakomben. De wreede, bloedige dood, door welken bijna zonder uitzondering de wreede vervolgers weggeraapt werden, een dood, nog verschrikkelijker dan die, welke zij hunne slachtoffers deden ondergaan, zal wel ernstig tot het hart en het geweten van menigeen geroepen hebben: »Dwaalt niet, God laat Zich niet bespotten!»

Den 1sten Mei van het jaar 305 legde Diocletianus, moedeloos over den verkeerden gang van zaken in het romeinsche rijk, bovendien gefolterd door wroeging over de gruwelen, welke jegens de christenen bedreven waren en waartoe hij op aanstoken van zijn mederegent Galerius zijne toestemming gegeven had, vrijwillig de regeering neder en trok zich terug op een afgelegen landgoed in Dalmatië. Naar men meent, heeft hij in het jaar 313 door vergif een einde aan zijn leven gemaakt.

Een nog vreeslijker uiteinde wachtte den onmenschen christenvervolger Galerius. Hij werd door dezelfde walgelijke, ongeneeslijke ziekte verteerd, waaraan tyrannen, die hem in bloeddorst evenaardden, als Herodes de Groote en Filips II van Spanje gestorven zijn. Onder hevige pijnen, gefolterd door de wroegingen van zijn geweten, smeekte hij de christenen om hunne gebeden en hunne voorbede, en vol berouw over zijn harde, wreede christenvervolging, beval de ongelukkige nog de opheffing van het wreede edict.

De tijd was niet ver meer, dat door den uit Brittanje afstammenden keizer Konstantijn den Grooten aan de christenvervolgingen in het romeinsche rijk eindelijk een einde gemaakt, en de christelijke godsdienst tot staatsgodsdienst verheven werd, dat Konstantijn zelf in het jaar 325 de kerkvergadering te Nicea opende, dat het der vrome moeder des keizers, Helena de Heilige, niet belet werd, zich zeer verdienstelijk te maken voor de uitbreiding van het christendom, een bedevaart naar Jeruzalem te doen en daar in het jaar 326 de kerk van het Heilige Graf en ook elders christelijke kerken te laten bouwen. Zooals bekend is maakte Konstantijn inplaats van Rome de oude stad Byzantium tot hoofdstad van het romeinsche rijk en noemde haar naar zichzelf Konstantinopel, waar ook de ijverige christin Helena haar laatste rustplaats vond.

De edele keizerin Valeria werd het niet vergund, na den langen, bangen nacht van het lijden, het morgenrood van de aanbreekende verlichte eeuw te aanschouwen. Als weduwe van Galerius had zij helaas, het ongeluk, de opmerkzaamheid van

den troonopvolger van haren gemaal, die tevens ook de opvolger van den overledene in het vervolgen der christenen was, keizer Maximianus, tot zich te trekken. Als dochter en weduwe van een keizer, als hooghartige vrouw, wees zij niet zekeren toorn het aanzoek af, maar gaf zich daarmee prijs aan den doodelijken haat van den wreedaard. Hare goederen werden verbeurd verklaard, hare trouwste dienaars en dienaressen gepijnigd en hare liefste vrienden gedood.

En dat niet alleen, maar de tyran, woedend over de afwijzing van Valeria, deed ook haar en hare moeder Prisca zijn gloeienden haat gevoelen. Beiden werden verbannen en op smadelijke wijze van de eene plaats naar de andere verdreven, totdat haar eindelijk in een afgelegen dorp in de Syrische woestijn een woonplaats werd aangewezen. Na den dood van keizer Maximianus ontvluchtte Valeria de plek harer ballingschap en begaf zich heimelijk naar het hof van zijn opvolger Licinius in de hoop op een menschelijker behandeling. Maar de arme keizerin moest helaas, maar al te spoedig ervaren, dat Maximianus' opvolger een nog onmenschlijker tyran was dan de overleden keizer was geweest. Alleen door een haastige vlucht rodde zij haar leven en dwaalde, vergezeld door

hare moeder Prisca, langer dan vijftien maanden als een eenvoudige vrouw uit het volk gekleed, door de provincies. Ten laatste werden de bannelingen te Thessalonica ontdekt en daar het doodvonnis reeds vroeger over haar uitgesproken was geworden, werden beiden kort en goed onthoofd en hare lijken in de zee geworpen. De toeschouwers zagen met ontzetting het tragisch einde der christelijke keizerinnen, maar, in toom gehouden door een sterke militaire wacht, waagden zij het niet, hun smart en hun toorn in het openbaar te doen blijken.

Dat was het uiteinde der edele Valeria en hare moeder, een martelares voor haar geloof, getrouw tot in den dood, evenals hare onvergetelijke, geliefde dienaars en naamgenooten Valeria Calirrhoë, die haar voorgegaan was. Welk een wederzien zal dat daarboven geweest zijn! Hoe zullen de edele martelaresen, op aarde keizerin en slavin, met elkander in alle eeuwigheid den Heere danken, dat zij verwaardigd waren, om Zijns Naams wil smaad en vervolging te lijden, ja met haar dood Hem te verheerlijken! Niet meer keizerin en slavin, niet meer meesteres en dienaars, maar beiden versierd met de martelaarskroon, met en naast elkander aan de bruiloft des Lams — o, welk eene heerlijkheid, welk een zaligheid!

GOUD UIT SCHUIM.

NAVERTELD DOOR

J. H. VAN LINSCHOTEN.

(*Vervolg en slot van Bladz. 114.*)

6.

GODS WEG.

Het was omtrent negen uur 's avonds, toen Hans voor de huisdeur stond. Hij hoopte, dat het nu de beste tijd zou wezen. De leeraar moest

uit de kerk gekomen zijn en op zijne studeerkamer zitten.

»Mijnheer Desmond is niet te spreken,» zeide de huisvrouw onvriendelijk. »Er is reeds iemand bij hem.»

»Hij had mij gezegd te komen. Ik zal wachten, tot hij weggaat.»